

652

1967.

Handwritten title in a stylized script, likely Georgian, reading "საქართველოს ისტორია" (History of Georgia).

საქართველოს ისტორია

19567

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
ჟურნალი
საქართველოს მშენებელთა
კავშირის აზარის
განყოფილების ორგანო

შინაარსი

ფრ. ხალვაში — ლექსები	3
ნ. მაღაზონია — ლექსები	7
ჯ. სოფერიძე — ნაცრისფერი ფან- ტელები — (მოთხრობა)	9
ნ. მოღვაძე — საქანელა (მოთხრო- ბა)	18
ბ. სალუქვაძე — ლექსები	33
ჯ. უმისტი — ჩენსვილში (მოთხ- რობა, ინგლისურიდან თარგმანა გ. მაჭუტაძემ)	35
ბ. გურგენიძე — ჩემი ჩანჩქერი (ლექსი)	42
შ. როჟა — მამულს ვუთხრათ გამარჯვება! (ნაწევები პიესიდან)	43
დღეები და აღამიანები	
კ. ლორია — აუვავებულა მდელი, აუვავებულა მთები! (ნარკვევი)	50
დ. კობალაძე — მარად სანუკვარი (ნარკვევი)	54

10.441.

5

1967

საქართველო
მთავრობის

აზარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

საზღვარგარეთ

ნ. ჩხიძე — გადაუფურცლავი
წიგნი 59

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

მ. შუვიდოვამ — ნიკოლოზ ბარა-
თაშვილი და მისი თანამედროვე-
ნი 65

ბ. სალუჰვაძე — რუსთაველის
კიდევ ერთი მაჯამის გამო . . . 76

ხელოვნება

ლ. შარაშიძე — სახვითი ხელოვ-
ნება აჭარაში 77

წიგნის თარო

მ. პარშანიძე — აჭარა და მემედ
აბაშიძე 84

მოგონებანი

ბ. მებუძე — ზოგიერთი ცნობა
გალაკტიონზე 93

რედაქტორის მაგიერ მამია ვარშანიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, პ. ლორია,

ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 19/X 1967 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო

5 თაბახი, შეკვეთის № 6493, ემ 00664, ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 1.600.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარპოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

რუსთაველის დღე — ზოეზიის დღე

ურდლონ ხალხები

შენით ცოცხალი

შენით ცოცხალი შეს ნერგს მოვუვლი.
 მე საქართველოს მზეზე გავფიცხდი
 და როგორც ვაზი შემოდგომური
 მწიფე სიტყვათა მტევნებს განვიცდი.
 ჩემი ჩამოვლა აღხენს იელებს,
 ჩემი სიმღერა ესმით ენძელებს.
 აჭარის ბედი მაბედნიერებს,
 მისი ახალი დღე მადლეგრძელებს.
 მიწა ვარ, ფერებს სიტყვებად ვიშლი
 და სივრცეები ჩემი ხმით თბება,
 თეთრ ჩოხასავით ჩავიცვი ნისლი
 ცაში ასულმა ხირხათის მთებმა.
 ვარ მუჰაჯირის ნაზიდი ჯავრი,
 დანდალოსავით ვიცი ლოდინი.
 მე ჭოროხი ვარ, ხეების მგზავრი,
 მოვალ, ვლიდინებ გულდაკოდირი.
 მაგრამ კერები და სამკალები
 მაინც არასდროს დამლონებია,
 თამარის ხიდთა მძლავრი მკლავებით
 აჭარას მკერდში ჩავკონებივარ.
 ქვეყნად სიცოცხლე მუდამ მწყურია,
 მტერმა თუ ბევრჯერ გამალარიბა,
 მტევანი მაინც დამიწურია
 და ჩონგურებზე სიმი გამიბამს.
 სიტყვა ქართული მე ვარ, თავიდან

მთელადნენ, მაგრამ არ გავითელე,
ვინც შენს აკვნიდან ენა აიდგა,
ტუჩზე დავესხი მარგალიტებად.
ვარ ატეხილი ქარი კლარჯეთის,
გადავიქროლებ ცისფერ მთაგორებს,
ციხის ნანგრევზე ფიქრით დავჯდები,
ლოყაზე კურცხალს ჩამოვაგორებ.
შენით ცოცხალი შენად მიგულვე.
შენთვის სიკვდილი?
ნუმც დაგჭირდება.
მხოლოდ სიცოცხლემ მზით მოგუგუნეშ
აყვავილოს შენი დიდება.

* * *

დღევანდელი დღის მზიურ სახელით,
წარსულის ყველა მწარე ტკივილით,
ამ ბედნიერი ჩვენი ღიმილით
მოგესალმები, ჭალავ და ღელევ-
სალამი ქედებს, ხეებს და ველებს,
აღერსის ზღვას და სიუხვის ხმელეთს.
სალამი ახლებს, სალამი ძველებს,
დიდება, კაცო, შენს მაგარ ხელებს!
ქართული სხივით, ოქტომბრის ნებიოთ,
აჭარავ, აღსდექ, აჭარავ თბები.
მზეში ცურავენ ნარინჯის მთები,
შრომობენ ძმები, შრომობენ დები.
შენ იბადები, შენ აღარ კვდები-
შენს ნაჭრილობევ მკერდზე მალამოდ
დაიდებ ახლა ლენინის ორდენს.
შენს გაუტეხელ ხიხანს სალამი,
ქაქუთის ბალებს, გოდერძის კორდებს.
ეს სიყვარულის ტკბილი ნიავი
შენი ფოთლები სიმღერით ჰქროდეს,
მზე ჩაქვის ჩაის სურნელით დათვრეს,
ზღვა ციხისძირთან კოცნიდეს ლოდებს.
შენი ხმა ჰქუხდეს.
შენს ლამაზ ქართულს
ფერი, მარილი არ დაჰკლებოდეს.

რაც უნდა ვიდგეთ,
მაინც მივდივართ,
მდინარეებად, ნაკადულებად, ნიაღვარებად
მოვხეტქილვართ და ჟამთა ბინდიდან
ხევით, კლდეებით, მთაგრეხილებით
ზღვებს ვებარებით.
გვჭირდა ცოდვები და შეცდომები, გულმაღიწყობა,
მაგრამ დაღმართზე გადამჩქერალი რას
მობრუნდები.

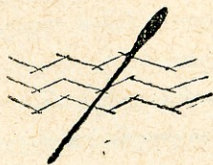
დაღამებული დღეების ფერფლი მხრებზე გვაცვივავ,
და შორ მხეების გამოხედვით უფრო ვხუროდებით.
თითქოს გავუბრუნებთ ერთიმეორეს,
მაგრამ ციცაბო კალაპოტები, დაბლა
მინდვრებში ერთად შეგვყრიან.
და იქ შევნიშნავთ: ჩვენს რუხ მორევზე
იმ შოში მთების ფოთლები ჰყრია.

შენ თეთრი კაბით,
მაღალ ქუსლებზე
გამოხველ გარეთ.
მე კართან ვიდექ...
გაოცებული მე თვალს ვადევნებ
პატარა გოგოვ, მაგ შენ სიდიდეს.
ზოგჯერ ფიქრებით თვალი სველია,
ვეხები კედელს,
რაფას ვაწვები.
წელიწადები მესალმებიან,
როგორც დაღლილი ჯარისკაცები.
გული კი ისევ ისე ჭეელობს,
სული ღრმადდება, როგორც მუხნარი
და მე მივარღვევ ცვრიან მდელოებს
იმ სიყვარულით დაუდულარით.

წავალ, მოვივლი
შორეულ ქვეყნებს,
ბოლოს შენს ახლო დავბინავდები.
შენს ბატონობას
მორჩილად ვეყმე,
შენს ერთგულებას თან დავაკვდები.

იალალეზის ბალახი

იალალეზის ბალახი მომწონს,
დილის ანკარა ცვრით შებოლილი,
ცვარზე ბრწყინავს მზე,
ვით მწყემსი გოგოს
მწვანე კაბაზე წითელი ღილი.
ყიშლას ალერსით ეხვევა კვამლი
და რძით ივსება თეთრი ბადია.
კიბესთან, სადაც ჩხრიალებს წყალი,
ცულდასობილი ჯირკვი აგდია.
იალალეზის ბალახი მიყვარს,
კორღზე სირბილი კვლავ მომინდება...
ჩაფიქრებული შევეყურებ ცისკარს
და ჩემი ფიქრი იციან მთებმა.

ნესგორ მაღაზონია

დედა, საქართველო

დედის ძუძუ — რძის საამო სურნელო,
დედის გულო — მუდამ კარგის
მსურველო,
დედის ხელო — უღლელო და
მზრუნველო,
დედის შუბლო — მალულ ცრემლთა
ღრუბელო,
დედის სიტბოვ — თბილო კალთა-უბენო
და თვალბო — ტრფობით
მოსაუბრენო...
დედავ, დედავ — მარად მოსასურველო!
საქართველოვ — ყვავილების ფენაო,
საქართველოვ — მერცხლის ხმავ და
ენაო,
საქართველოვ — ლექსის თქმავ და
ღენაო,
ცეროდენავ და ქვეყნის ოდენაო,
საქართველოვ — ჩვენთა გულთა
ლხენაო,
საქართველოვ — წვავ და ფიქრო ზენაო,
საქართველოვ — სიცოცხლევ და
რწმენაო!

დედავ ტკბილო — შექნათელო დედაო,
მიწავ ტკბილო — საქართველო დედაო,
წყვილო დედავ — ყველა ტკბილზე

უტკბესო,

თქვენზე სიტყვა როგორ ითქმის

ულექსო!

სანამ ჩემში ამოსუნთქვის ღონეა,

სანამ ჩემში გულია და გონია,

მე უთქვენოდ წამიც ნულარ მქონია!

მე უთქვენოდ?

ვერც ვიცოცხლებ მგონია.

სიყვარულის რამაშა

რამაშა და რამაშა,

გოგო გამეთამაშა.

კოცნა ვთხოვე — არ მაკოცა,

წყალი ვთხოვე — არ მასვა.

არ მასვა და რაი მერე,

წავედი და წავიმღერე —

რაშოვ დილა რამაშა,

ჰე.....

გზას გავყევი კიდე-კიდე,

ჩანთით ლექსი გადვიკიდე,

სახურჯინე არა მქონდა,

ვერ წავართვი ვაჟასა.

ვერ წავართვი, რაი მერე,

წავედი და წავიმღერე —

რაშოვ დილა რამაშა,

ჰე.....

გავბედე და ვუთხარ ლექსად,

გამიღიმა, მაგრამ ეს თქვა:

დამიხედეთ ამასა,

ვუთხრა ერთი მამასა!

მეც ეს მინდა, რაი მერე,

წავედი და წავიმღერე —

რაშოვ დილა რამაშა,

ჰე.....

დავიწვი და დავიფიფქე,

მოდო, გოგოვ, წამასა,

შენ რაც გინდა ის იფიქრე,

მე გთხოვ გულის წამალსა;

ცოლად მინდი, განა ისე.....

სახლი გამიდარბაისლე,

ჩემს ეზოში იკისკისე

ჩემი გულის თამაშად,

შენც იმღერე, მეც მამღერე —

რაშოვ დილა რამაშა.

კიო თქვა და ცა გამიღო,

შარა გამიკაშკაშა....

ის—დედიკო, მე—მამიკო,

აბა, რა ჯობს ამასა!

რვა გოგო გვყავს კაბაჭრელი,

ცხრა ბიჭი გვყავს უღვაშა,

მაღალია სახლის ჭერი,

ბედნიერი ვარ და ვმღერი:

რაშოვ დილა, რერი, რერი,

რაშოვ დილა რამაშა,

ჰე-ე-ე-ე!

ჯეჟალ ხოჭარია

ნაცრისფერი ჟანტელები

პალატაში სიჩუმეა...

კედელთან მდგარ საწოლზე კუბუიამა წევს და ჰერს შესცქერის... მისი ფართოდ გახელილი, ამოღამებული თვალები გამოუთქმელ ტკივილსა და სევდას გამოხატავენ. შეშუპებულ, შოკოლადისფერ სახეზე ალაგ-ალაგ ხმელი დამჟკნარი ფოთოლივით ჩამოჰკიდებია დამწვარი კანი, რომელსაც დროგამოშვებით მედლა პინცეტით აცლის.

ხელები და მკერდი შებანდული აქვს და თეთრი, ქათქათა სახვევი საოცარ კონტრასტს ქმნის მის შავ, გასავათებულ სახესთან. ფეხები დიდი ხანია წაერთვა და ახლა იარებითა და წყლულებით დაღარული გაუნძრევლად, თაბაშირის ყალიბივით გაშეშებული აწყვია ზეწრის ქვეშ.

საშინლად ექავება დამწვარი, შეშუპებული სახე, მაგრამ ხელის განძრევა არ შეუძლია და, წევს გაუნძრევლად, შესცქერის მოპირკეთებულ ჰერს და ფიქრობს...

მისი ფიქრები ველზე გაწოლილი ნისლივით მიიზღაზნება ნელა და დუნედ. კუბუიამა იხსენებს წარსულს, მხოლოდ წარსულს და არაფერს არ ფიქრობს მომავალზე, რადგანაც იცის, რომ ახლა ერთადერთი მომავალი აქვს — ტანჯვა და სიკვდილი.

ოთახის მეორე მხარეს, ფანჯარასთან მისი მეგობარი სანჯირო წევს. ეს ახალგაზრდა გოლიათი ისე გაუსავათებია და მიუგდია ავადმყოფობას, ვეღარ იზძრევა. იგი პირადმა წევს. თვალები დახუჭული აქვს და მიწისფერი, დაშუშებული ტუჩები დროგამოშვებით ოდნავ შესამჩნევად უთრთის და მხოლოდ ეს ასხვავებს მას მიცვალებულისაგან.

კუბუიამა თვალს სწყვეტს ჰერს, ერთხანს სანჯიროს შესცქერის, მერე

დადლილ მზერას ფანჯარას აყოლებს. იქ, ფანჯრის მიღმა, მოჩანს ქალაქის ერთი მონაკვეთი. იქ ხმაურია, მოძრაობაა, ისმის მანქანების საყვირის ხმები და მოსახვევში ჩავლილი ტრამვაის ჭრიალი... იგი ხედავს, თუ როგორ იხრებიან და იხნიქებიან ფანჯარასთან მდგარი ბამბუკები...

იგი ხედავს... ბამბუკს ხმელ ტოტზე ერთადერთი ხმელი ფოთოლი შერჩენია, რომელიც ნიავის ყოველ დაბერვაზე ცაბცახებს, ქანაობს და ებლაუჭება ტოტს, ვერ თმობს სიცოცხლეს... ამ ფოთოლს, ხმელ ფოთოლს ადარებს საკუთარ სიცოცხლეს ახლა იგი... ეძნელება ტანჯული, მაგრამ მაინც ტკბილი სიცოცხლის დათმობა.

ყველაფერი ენატრება საწოლზე მიჯაჭვულ მეთევზეს, ენატრება ქალაქში გასეირნება; რაც კი ახლა გარეთ ხდება, ყველაფერი იტაცებს, ეს ქარიც ესარბება...

თვალს ხუჭავს და მისი ფექრები თანდათან ზმანებად იქცნენ... გარშემო ყველაფერი ბურუსით იფარება, მერე ქარდაქროლილი ნისლივით იფანტება და ხელშესახებად ხედავს განვლილ დღეებს; აი, მწვანე მთებით გარშემორტყმული პატარა ქალაქი ჩრდილოეთ იაპონიაში, მშობლიური ნავსადგური, პატარა, მყუდრო, თბილი ოჯახი, ცოლ-შვილი...

სათევზაო ტრაულერი „დრაგონ დელაშანსი“ ნელი სვლით, ოდნავი რწევით ზიგზაგით მიიკვლევს გზას სათევზაო გემებითა და კატარღებით გაჭედოილ ნავსადგურში და ნალივით მორკალულ ყურეში დგება...

ნავსადგურის წინ ხის გრძელი საწყობები გაწოლილან და გარინდულები თითქოს თვლემენ მცხუნვარე მზის ქვეშ.

ნავმისადგომთან ხალხს მოუყრია თავი... ხმაურობენ, იცინიან, ხელების ქნევით ხმამაღლა ლაპარაკობენ მეთევზეები. ყველაზე წინ, ნავმისადგომის კიდეზე დგას დაბალი, ღიპიანი კაცი, რომელსაც მოხარშულ მუხუდოსავით გაფიქვენებულ სახეზე კაკაოსფერი დადებია. ხელები წელზე შემოუწყვია, ფეხები გაუჩაჩხია. ტილოს მოკლე შარვალი აცვია და თავზე მექსიკური, ჯანიერფარფლებიანი ჭრელი სომბრერო ახურავს... დგას ბოძივით მშვიდად და არაფრით არ ამკლავნებს მოუთმენლობას... მხოლოდ მისი წინწამოწეული მომწვანო, ზვლიკისფერი თვალები მოძრაობენ შეუსვენებლივ და ყველაფერს ზევარვენ. ეს კაცი მრეწველი საგურაო—თევზსაჭერი ტრაულერების პატრონი. იგი დინჯი, ათრეული ნაბიჯით ადის გემზე, მეთევზეებს გულგრილად ესაღმება და უპირველესად გემის კაპიტანს დაჭერილი თევზის რაოდენობაზე ეკითხება... კაპიტანი, კაკლის საბერტყი ჭოკივით გრძელი, ახმახი კაცი წიგნაკს ფურცლავს, ანგარიშობს, მერე მშვიდად პასუხობს... საგუროს თანდათანობით ეხსნება კუშტად შეკრული შუბლი, იღიმება, ტრიუმში ჩადის, თევზს ათვალიერებს და... მერე იწყება თევზით სავსე კასრების ნაპირზე გადმოტვირთვა...

კუბუიამა ნაპირზე გადადის...

— მამა, აქა ვარ, მამა, აქა! — ესმის მას და იხედება... მის გვერდით ათიოდე წლის, ფეხშიშველი, მზისაგან გარუჯული ბიჭი დგას და თეთრი, მეჩხერი კბილებით უღიმის მას... ის მისი შვილია — კარო.

კუბუიამა შვილს გულში იკრავს, მერე მოკრძალებით, მორცხვად მომდმარ ცოლს ესალმება და სამივენი შინისაკენ მიიქჩარიან...

თითქმის ყოველთვეში იმართება ასეთი შეხვედრები ამ ნავსადგურში და თორმეტი თვის განმავლობაში კინოკადრებივით მეორდება ერთი და იგივე სურათი: მიდიან და ელიან, მოდიან და ზედებიან...

სიცოცხლის უმეტესი წლები ზღვაზე გაუტარებია კუბუიამას. ზღვა მისთვის მშობლიური სტიქიაა. ამიტომაც დიდხანს ვერ ძლებს ზღვის გარეშე. ტყუილად როდი ეძახიან მას ზღვის შვილს...

ახლა კი... ახლა იგი მომაცვდავი, ბებერი მგელივით უძლურია, ჩაჩანაკი, უვარგისი და არაფერში გამოსადეგი. წევს გულადმა მოწამლული თევზივით და ფიქრობს, მისი ფიქრები ტბორივით ჩუმი და უძრავია, ხანაც ოკეანის ტალღებივით ბობოქარი, მრისხანე და დაუდეგარი.

* * *

ტრაულერი „დრაგონ დელაშანსი“ მზადაა მორიგ რეისში გასასვლელად. მეთევზეები ნაპირზე თავმოყრილ ნათესავეებსა და ცოლ-შვილს ეთხოვებიან... ნავსადგურში კი ჩვეულებრივი სამზადისია, ფუსფუსია, ტრიალებენ ამწეები, ოწინარები, ერთმანეთს ეჯიბრება აქაფებული, ჯებირზე მინარცხებული ტალღისა და ხალხის ხმაური.

ნავსადგურის კუთხეში, შუქურას მახლობლად კოხტა, გედივით თეთრი, ლამაზი იახტა დგას. ქიმაზე ინგლისურად აწერია „მერი-ანნა“. იგი მშვიდად ირწევა ტალღებზე და საორთქლე მილიდან კვამლი ჩიბუხის ბოლივით მიიზლახნება ცის ტატნობზე. გემზე ამერიკის დროშა ფრიალებს. იგი ამერიკის ნავთობის მეფის ქალიშვილს ეკუთვნის, რომელმაც არ იცის რით მოკლას უსაქმურობისაგან მოწყენილობა და ერთფეროვანი ცხოვრებით თავმოებზრებულს ზღვაზე ხეტიალი გადაუწყვეტია.

კუბუიამა გემზე ადის და ცოლ-შვილს ხელის ქნევით ეთხოვება. კარო თიკანივით დახტის ზღვის ნაპირზე, ხელს უქნევს და ყვირის:

— მამა, მალე დაბრუნდი, მალე!

ელმება კუბუიამას და თავს უქნევს თანხმობის ნიშნად... შან რა იცის რომ... თუმცა ეს ჯერ არავინ იცის... მათთვის, მეთევზეებისათვის არ არსებობს არავითარი „რომ“, არავითარი დაბრკოლება და შეფერხება. მათ იციან მხოლოდ ერთი: წავლენ, თევზს დაიჭერენ და დაბრუნდებიან.

ზრიალებს ღუზის ოდნავ დაქანგული ჯაჭვი, ზლახვნით, სპილოს ხორთუმევით იწევა ღუზა... რიტმულად გუგუნებს ძრავა და გემი ოდნავი ზიგზაგით იძვრის ადგილიდან. მერე. თანდათანობით იკარგება მშობლიური ქალაქის კონტურები და გემი იაპონიის ზღვაში გადის... კიდევ ერთი გემი ტოვებს ნავსადგურს იმ დღეს — გედივით თეთრი „მერი-ანნა“.

ლამდება...

მზის მრგვალი, სპილენძისფერი დისკო ნელ-ნელა ეშვება ზღვაში ჰორიზონტს იქით. ნელი ქარი ქრის და მზის სხივებზე აელვარებული ზღვა მძინარე ბავშვივით ირინდება... მერე თანდათანობით, სუდარასავით იშლება იდუმალებით მოცული რძისფერი ღამე... და ცის გუმბათი ვარსკვლავებით იჭედება.

კუბუიამა ორივე ხელით დაყრდნობია გემბანის მოაჯირს და ფიქრებში წასული მშვიდად გასცქერის მოლივლივე ზღვას, რომელსაც ოქროსფერი დასდებია პროექტორის შუქზე... თავს სწევს და ცას შესცქერის. მოსარკულ, მოკრიალებულ ტატნობზე ღრუბლის ნაგლეჯიც არსად ჩანს, ბრჭყვიალა დათვის თანავარსკვლავედი კარგ ამინდს წინასწარმეტყველებს. ზღვის მგელმა იცის გზის გაგნება და ამინდის გამოცნობა ვარსკვლავების მიხედვით...

გემბანზე სანჯირო ამოდის... გადაღელილი ხალათიდან მზით დამწვარი, ბრინჯაოსფერი, დაკუნთული მკერდი მოუჩანს... იგი განიერი ბეჭების რხევით უახლოვდება კუბუიამას და მკერდით ეყრდნობა მოაჯირს... ერთხანს სდუმს, მერე კი თავს იფხანს და ამბობს:

— ისეთი დახუთული ღამეა, შეიძლება გაწვიმდეს.

კუბუიამას ოდნავ შესამჩნევად ელიმება ახალგაზრდა მეგობრის გამოუცდელობაზე, ვარსკვლავებს მზერას სწყვეტს და მშვიდად პასუხობს:

— პირიქით, ხვალ მზეც იქნება და საშინელი სიცხეც, ვერ ხედავ როგორ კამკამებენ ვარსკვლავები?!

სანჯირო ცას შესცქერის და ღუმს. ბრეზენტის ფართოტოტებიანი შარვლის ჯიბიდან ორი თითით აძვრენს სიგარეტს, ასანთის ღერს მოაჯირზე ანთებს, დაფიქრებული აბოლებს და მერე ფიქრებში წასული თითქმის ჩურჩულით ამბობს:

— იცი, რაღაც ცუდი წინათგრძნობა მაქვს, ასე მგონია, ხიფათს გადავეყრებით.

— მეთევზე და მეზღვაური არ უნდა იყოს ცრუმორწმუნე!

— შენ მართალი ხარ, მაგრამ... ჰო, მართლა, ამ რეისზე სად ვითევზავებთ?!

— ბიკინთან!

* * *

ათი დღის შემდეგ ორასი კილომეტრით უახლოვდებიან კუნძულ ბიკინს...

შუადღეა... მეთევზეები მთავარ კაიუტაში ჩადიან სასადილოდ... გემბანზე მარტო მესაჭე სანჯირო რჩება... წელზემოთ ტიტველ სანჯიროს თავზე განიერფარფლებიანი ჭილის ქუდი ახურავს. იგი ორივე ხელით

ჩაფრენია საჭეს და ღიღინით გაცქერის ზღვას. გემი სრული სვლით მიიწევს წინ — აღმოსავლეთისაკენ.

ისეთი სიცხეა, სუნთქვა ჭირს... ჰაერი შეგუბებულა.. გახურებული გემბანი სანჟიროს ფეხისგულს უწვავს...

უეცრად გაკვირვებისაგან წარბებს ქაჩავს, თვალებს ჭყეტს, საჭეს ხელს უშვებს და გაშეშებული შეცქერის ცას... აი სასწაული! სანჟირო ხედავს მზეს, მეორე მზეს, რომელიც ჩვეულებრივად აღმოსავლეთიდან ამოვიდა... პირველი, ნამდვილი მზე, დიდი ხანია თავზე დაჰნათის სანჟიროს. მაგრამ, მეორე მზე? ეს არც მოჩვენებაა და არც მირაჟი... დიახ! გაფანტულ ღრუბლის ნაგლეჯებს შორის კიაფებდა მეორე მზე — რაღაც საოცარი, არაჩვეულებრივი პლანეტა, რომელიც ახლა, თავის სიცოცხლეში პირველად დაინახა სანჟირომ. მან გაკვირვებისაგან ლამის შეჰყვირა.

„— ნამდვილად მეჩვენება“, — გაიფიქრა მან და თავი დახარა, მერე ქული მოიხადა და იქვე მიაგდო, თვალებში მუშტი ამოისვა და ისევ ახედა ცას. მაგრამ არა, ეს სრულებითაც არ იყო მოჩვენება. მზე, მეორე მზე ისე კიაფებდა ცაზე, რომ მეტოქეობას უწევდა ნამდვილ მზეს. ამან უფრო შეაძრწუნა იგი. უშიშარი სანჟირო ცახცახმა აიტაცა...

მეორე მზე ერთხელ კიდევ აკიაფდა ღრუბლებს შორის და ჩაქრა. სანჟირო ცის იმ ნაწილს მიაცქერდა, სადაც ერთი წუთის წინ მეორე მზე ანათებდა... გაიფიქრა, მომეჩვენაო, ხელი ჩაიქნია და საჭეს ჩააფრინდა.

აღმოსავლეთი ისე შეწითლდა, როგორც მზის ამოსვლის წინ. ცაზე გაფანტული ღრუბლის ნაფლეთები ჯერ გაყვითლდა, მერე კი მუქი ფერფლისფერი დაედო. გემი კი ნელი რხევით მიიწევდა წინ. ზღვა ჩვეულებრივ მშვიდი და წყნარი იყო, არსად ჩანდა ჭავლის ნასახიცი კი, მაგრამ, როგორც სანჟირომ შენიშნა, ხასხასა მინდორივით გადაშლილ ზღვას ჩვეულებრივად სილურჯე კი არა, სველი ნაცრისფერი გადაჰკვროდა.

— „გაავდრდება“ —, გაიფიქრა სანჟირომ და ცის ტატნობზე გაფანტულ ღრუბლებს ახედა... სწორედ ამ დროს ბეჭზე რაღაც სველი დაეცა, ესიამოვნა სიგრილის შეგრძნობა, გაწვიმდაო, თქვა თავისთვის, მაგრამ ეს არ იყო წვიმა. ეს თოვლი იყო, არა თეთრი, როგორც ჩვეულებრივი თოვლია ხოლმე, არამედ ნაცრისფერი, სიგარეტის ფერფლის მავგარი.

ნაცრისფერი ფანტელები ფარფატივით ეფინებოდა სანჟიროს მხრებს, ხელებს, ეცემოდა გემბანზე და თანდათანობით ფარავდა მას... ესიამოვნა თოვლის სიგრილე, თავი ასწია და გახურებული სახე მიუშვირა ფანტელებს... ტუჩზე ენა მოისვა — საფანტის გემო დაჰკრავდა ფიფქებს...

მერე გაახსენდა, ოკეანის ამ ნაწილში, ისიც წლის ამ დროს თოვლი საერთოდ არ მოდიოდა. შეშინებულმა საჭეს ხელი შეუშვა და მთელი ხმით შეჰყვირა:

— კაპიტან! ჰეი კაპიტან!

მის ყვირილზე ახმახი კაპიტანი ამოიჭრა გემბანზე და ფიქტები რომ დაინახა, წამოიყვira:

— სასწაულია, თოვს, თოვს!

გემბანი თანდათანობით ივსება მეთევზეებით, ყველა გაოგნებული და შეშფოთებულია. შიშამდგარი თვალებით შეცქერიან ამ სასწაულს. არც ერთი არ იღებს ხმას. დგანან გაუნძრევლად, სდუმან და დასცქერიან გემბანს. კუბუიამა იხრება, პეშვით იღებს თოვლს, ახლოს მიაქვს თვალბთან და დაჟინებით დაცქერის... სახეზე საშინელი ძრწოლა ეხატება და ყვირის:

— ეს თოვლი არ არის, კაპიტანო! ეს არაა თოვლი!

კაპიტანს აკრთობს მისი სახის გამომეტყველება, ეჭვნარევი ფიქრით შესცქერის და ეკითხება:

— მაშ, რა არის? — მის ხმაში შიში გამოკრთის და პასუხს მოუთმენლად მოელის.

კუბუიამა სველ ხელს შარვლის ტოტზე იწმენდს და ამბობს:

— ასეთი თოვლი ხიროსიმაში მოვიდა, როდესაც იქ ატომური ბომბი ჩამოაგდეს.

— გააჩერეთ გემი. დასტოვეთ გემბანი! — ბრძანა შეშფოთებულმა კაპიტანმა.

შემდეგ ყველაფერი აირია; შიშით შეპყრობილმა კაპიტანმა უკან გამობრუნება გადაწყვიტა.

* * *

ვადაზე ადრე დაბრუნებულ გემს არავინ დახვედრია ნავსადგურში ტელეფონოგრამით გამოძახებული საგუროს გარდა.

ცარიელი გემის დანახვაზე მრეწველი სიბრაზისაგან ლამის გაგიჟდა. მაგრამ, როდესაც ყველაფერი გაიგო, სიბრაზემ გაუარა და ახლა საშინელმა შიშმა მოიცვა. მეზღვაურები საავადმყოფოში გაგზავნა. თვითონ ახლოს მიაშურა.

ერთი კვირის შემდეგ სანყირო ავად გახდა. ლოყები შეუშუბდა, კისერი და ხელები გაუსივდა... თავიდან ფეხებამდე გაშავდა და თმები გასცვივდა... მიხვდა კუბუიამა, რომ მისი მეგობარი ატომური რადიაციით მოიწამლა და... ათი დღის შემდეგ ორივენი ხიროსიმაში გადაიყვანეს და ცენტრალური საკვლევი კლინიკის ერთ-ერთ პალატაში მოათავსეს.

და აი ახლა, რვა თვეა ორივე ერთ პალატაში წევს და საშინლად იტანჯებიან. დილიდან საღამომდე თავზე ადგანან ექიმები, ყოველ ათ წუთში გასინჯვა, წამლები, ნემსები... შედეგი კი არაფერი...

კუბუიამა დატანჯა სანყიროს დედის საცოდაობამ... მოხუცი ქალის შვილის საწოლთან, დაკოყრილი ხელები თავზე შემოუწყვია და ქვითინებს. სანყიროს არ შეუძლია დედის დამშვიდება, მას არ შეუძლია ლაპარაკი. ან კი რა უნდა უთხრას, მან ხომ ყველაფერი იცის... და ამიტომაც

ტირის. სანეირო მხოლოდ თვალეზით ლაპარაკობს.

თვალეზი ამშვიდებს დედას, თვალეზი უაღერსებენ, თვალეზი გამო-
ხატავენ დიდ ტანჯვასა და გამოუთქმელ სევდას, დიდ ტკივილსა და უიმე-
ლობას და ზოგჯერ უცრემლოდ ტირიან მისი დიდრონი, ჩალამებული თვა-
ლები.

ველარ გაუძლო მეგობრის ტანჯვას კუბუიამამ, თვალი ჭერს მიაბჯინა
და ლოყაზე ერთადერთი ცრემლი გადმოუგორდა.

სწორედ ამ დროს კარი გაიღო და პალატაში პროფესორი შემოვიდა,
რომელსაც ვიდაც დაბალი, ღიბიანი კაცი შემოჰყვა. უცნობმა ჯერ პალატა-
ში მიმოიხედა, მერე ერთ ადგილზე გაშეშდა და პირში გაჩრილი სიგარა
მოქაჩა.

პროფესორმა ჯერ ორივე გასინჯა, შვილის საწოლზე დამხობილ დე-
დას თანაგრძნობით გადახედა და თქვა:

— ეს ბატონი ამერიკელი ბრანდტია, მას თქვენი ნახვა სურს, მისი ქა-
ლიშვილი გემით მოგზაურობისას აკრძალულ ზონაში მოხვდა და, ახლა
ტოკიოში იმყოფება..

კუბუიამამ დაღლილი თვალით ახედა ამერიკელს, იცნო: იგი ხომ ამე-
რიკის ნავთობის მეფეა—ატომური ბომბების მოყვარული. მერე გაახსენ-
და მშობლიურ ნავსადგურში მდგარი ქათქათა გემი „მერი-ანნა“ და მიხ-
ვდა, თუ რა ბედი ეწია მის ქალიშვილს. „შეიძლება იმ ბომბში, რომელმაც
ქალიშვილი შეიწირა, მაგის ფულიც ურევიაო“ — გაიფიქრა მან.

ამერიკელის დანახვაზე ლოგინზე დამხობილმა დედამ ცრემლით სავ-
სე თვალეზი პროფესორს მიაპყრო, მერე ბრანდტს ზიზლით გადახედა და
თქვა:

— მე შვილი მიკვდება, პროფესორო, მაგას შეუძლია მომირჩინოს
იგი?! შეუძლია თუ არა დამიბრუნოს ქმარი, შვილები, დამძებნი, რომ-
ლებიც ხიროსიმაში დამელუბნენ, შეუძლია თუ არა?!

ბრანდტი შეკრთა, ხელები აუკანკალდა, რალაც ჩაიდუდუნა თავისთვის.
ანთებული სიგარა, რომელიც ხელში ეჭირა, შეუთრთოლდა და იატაკზე
დაცვივდა ნაცრისფერი ფერფლი.

კუბუიამა იატაკზე დაცვენილ ფერფლს დააჩერდა და ისევ ეზმანა
ხიროსიმა და ბიკინთან გემბანზე დაცვენილი ნაცრისფერი ფიფქები.

მოხუცმა ქალმა თავსაფრის კილით მოიმშრალა სველი თვალეზი, ერთ
ადგილზე გაშეშებულ ამერიკელს მიუახლოვდა და მუდარით თხოვა:

— შენ ყველაფერი შეგიძლია, გამიგონე ბატონო, მიშველე, მე დედა
ვარ, დედა! ხომ იცი რა არის შვილის სიკვდილი! ეს ერთილა დამრჩენია
ხუთიდან და ესეც იღუპება. წაილე ყველაფერი, მონად გაგიხდები, ოღონდ
გადამირჩინე შვილი!

ბრანდტი შეწუხდა... ყბა დაუგრძელდა, სახე გაუფიტორდა, ერთი-
ნად აკანკალებული ბარბაცით გავიდა პალატიდან.

მეორე დღეს მღვდელი ესტუმრათ... მაღალი, აწოწილი, ოდნავ წელში მოხრილი ქოსა მამაკაცი, რომელსაც შავი, ცილინდრისებური არახჩანი ეხურა. მხრებზე გრძელი, კოჭებამდე დაშვებული ლაბადა მოესხა... შორიდან ბებერ ყვავს ჩამოგავდა ამ ტანსაცმელში და კუბუიამა შეაკრთო კიდევ მისმა დანახვამ.

იგი საწოლთან ჩამოუჯდა კუბუიამას და გაკაპასებული ქალავით აწრიპინდა:

— ღმერთი ახსენე, შვილო, ღმერთი, მხოლოდ ღმერთს შეუძლია ტანჯვა შეგიმსუბუქოს, განგკურნოს. გაიხსენე, რას ასწავლის სახარება ყოველ იაპონელს: „—იყავი მომთმენი, ამტანი ყველა ჯურის ტანჯვისა და მწუხარებისა, იცინე მაშინაც კი, როცა თავს დიდი უბედურება დაგატყდება“.

„რას ბოდავს ეს ბებერი, — ფიქრობს კუბუიამა, — განა ღმერთი მიშველის მე ახლა? არსებობს კი საერთოდ ღმერთი? არა, არ არსებობს! დე მან იცინოს მაშინ, როცა თავზე დიდი უბედურება დაატყდება... ჰმ! ამაზე დიდი უბედურება შეიძლება?!“ კუბუიამას სურს გადაიხარხაროს, რომ ამ ხარხარით დასცინოს ყველას: ამ მღვდელს, სახარებას, ყველას, ვისაც სჯერა, რომ ატომური გამოსხივებით დაავადებულს ღმერთი უშველის... მას უნდა დასცინოს ყველასა და ყველაფერს, საკუთარ თავსაც კი, მაგრამ ახლა არ შეუძლია სიცილი... ბერს გაფართოებული თვალებით შესცქერის, სახე ემანჭება:... ეს ბერი აგონებს იმ ყვავს, რომელიც ნანგრევებად ქცეულ ხიროსიმაში დანახშირებულ გვამებს კორტნის... არა, არა! ეს მღვდელი არ არის, ეს ატომური სოკოა, შავი სოკო, რომელიც მან ხიროსიმაში ნახა... ძალას იკრებს, თავს ოდნავ სწევს და მღვდელს სახეში აფურთხებს... ბერი იდაყვით იწმენდს სახიდან ფურთხს, კრუხივით აფორიაქებული, შეშფოთებული დგება, თავს აკანტურებს და ბუტბუტებს. მერე არახჩინი იატაკზე ეცემა... იგი დამდულრულივით გარბის პალატიდან.

კუბუიამა იატაკზე დაგდებულ არახჩინს დაცქერის... დამწვარ-დანახშირებულ ადამიანს აგონებს რატომღაც ეს არახჩინი მას.

მაინც რამდენი დამწვარი და დასახიჩრებული გვამი ეყარა მაშინ ხიროსიმას ნანგრევებში, რამდენი ახლობელი და მეგობარი დაკარგა მაშინ კუბუიამამ ხიროსიმაში: — დედ-მამა, დები, ძმები და მხოლოდ თვითონ გადაურჩა რაღაც სასწაულით სიკვდილს.

დადიოდა კუბუიამა ხიროსიმას ქუჩებში და ეძებდა მახლობელთა გვამებს. ის ხედავდა, აკვირდებოდა და ვერ სცნობდა მშობლიურ ქალაქს, იგი უზარმაზარ სასაფლაოდ ქცეულიყო.

მერე დატოვა ხიროსიმა კუბუიამამ და საცხოვრებლად ჩრდილოეთ იაპონიაში გადასახლდა. მშობლები და ძმები კი სამუდამოდ ხიროსიმაში „დარჩნენ“

და აი ახლა კუბუიამას თვალწინ ცოცხლებიან ისინი. მამა ძლედა, ახოვანი მეთევზე, დედა სუსტი, კაფანდარა, იაპონურ გვირილასავით ნაზი.

— შვილო, შვილო! — ესმის კუბუიამას დედის ხმის ეჭო და მისი ტუჩები მოძრაობენ, თრთიან, ირხევიან, ჩურჩულებენ და ეძახიან დედას...

ო, რა კარგია, დედა ვერ ხედავს ახლა მას...

საწოლზე სანყირო ბორგავს... იქნებ წარსული ახსენდება და ამიტომ შფოთავს. იქნებ იმ გრძელნაწნავიან გოგონაზე ფიქრობს, ერთხელ თავის საცოლედ რომ გააცნო კუბუიამას...

თავზე პროფესორი, ექიმები და მოწყალების დები დახვევიან, უსხამენ სისხლს, უკეთებენ მორფიუმს... ის კი მაინც ბორგავს.

ფანჯრიდან მზე იჭყიტება და მისი სპილენძისფერი, დაღლილი სხივები ანათებენ პალატის კედლებს. საზარელი სანახავია სანყიროს სახე მზის სხივებზე...

მოწყალების და ფარდებს დაუშვებს და მზე უკვე ფანჯრის მიღმაა. იქ, სადაც ხალხია, სადაც მოძრაობაა, სადაც ადამიანები იცინიან და სიცოლით ხვდებიან თავიანთ სიმწარესა და გაჭირვებას... აქ კი სხვა სამყაროა, სიკვდილ-სიცოცხლის ჭიდილის სამყარო.

სანყირო სიკვდილთან ბრძოლაში იღლება, საზარლად ელავენ მისი ნაცრისფერი, ამოღამებული თვალები. პალატაში გამეფებულ მყუდროებას კედლის საათის წიკწიკი არღვევს და ითვლის სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებს... პროფესორი უკანასკნელ საშუალებას მიმართავს — უკანასკნელად უსხამენ სისხლს, უკანასკნელად აძლევენ ამერიკულ აბებს... მერე კი მაჯის საათს დასცქერის პროფესორი და პულსს უსინჯავს მომაკვდავს... პულსი ეცემა... საათი მუშაობს, წიკწიკებს და ისრებს წინ მიაქვს დრო... მერე ავადმყოფს აცქერდება, ცალი ხელით შუბლიდან სიმწრის ოფლს იწმენდს, მეორეთი, ქუდს იხდის...

სანყიროსათვის ყველაფერი თავდება... კუბუიამა ხვდება... თვალს ერთადერთი: ცრემლი წყდება და ბალიშს ეცემა.

— მშვიდობით! — ჩურჩულებენ მისი ტუჩები, — მშვიდობით მეგობარო, მშვიდობით!

ფანჯრის წინ ბამბუკის ტოტს მოწყდა ხმელი ფოთოლი, ეშვება სულ დაბლა, დაბლა... და თითქოს მისი ფარფატი გამოსცემს ეკოს სიმღერას „ხიროსიმა, ოი, ჩემო ხიროსიმა“

სანყირო უკვე აღარ არის და იცის კუბუიამამ, ხვალ მისი აღსასრულიც დადგება.

ნოღარ მოღაბაძე

ს ა მ ა ნ ე ლ ა

ალექსიმ კიბე ძლივს ჩაათავა, ეგონა წაიქცეოდა, სახელურს ჩაეჭი-
და და ქუჩაში შემთხვევით ნაცნობს მოჰკრა თვალი. შეაჩერდა, იქნებ მო-
მესალმოსო. მაგრამ ნაცნობმა პირმორიდებით ჩაიარა. ალბათ ეგონა, გა-
მარჯობას არ ეტყოდა. ეთქვა გამარჯობა, ისიც მიესალმებოდა და დარწმუ-
ნდებოდა — ალექსის არ დავიწყებია იგი. ისინი ხომ საშუალო სკოლაში
ერთად სწავლობდნენ, უმაღლეს სასწავლებელშიც გამოცდას ერთად აბა-
რებდნენ.

— ეჰ, არ გამიმართლა, — თქვა მაშინ მან ნაღვლიანი ხმით. ალექსის
გული ჩაეწვა, რით ენუგეშებინა არ იცოდა. ინსტიტუტის სკვერში ისხდნენ.
გოგონების სველ, დიდრონ თვალებს კიაფი გაჰქონდა, სიხარულისგან
იღუმალი შიში გაჯდომოდათ სხეულში. ვაჟებს თავი უფრო დინჯად ეჭი-
რათ. მათი მშობლებიც მოსულიყვნენ აქ. შეხედვისთანავე მიხვდებოდი,
ვისი შვილი ჩაირიცხა ინსტიტუტში და ვისი...

— მომავალ წელს უთუოდ მოხვდები, — უთხრა ალექსიმ. — იმეცა-
დინე, მეც დაგეხმარები. ეს ერთი წელი შეუმჩნევლად გაირბენს.

არ სჯეროდა, მაგრამ თავი მაინც დააქნია, იმედის დაკარგვა არც მას
უნდოდა.

— ბინაში ერთად ვიყოთ, სადმე მუშაობა დაიწყე, — დასძინა ალექსიმ.
მას გაუხარდა.

მაგრამ იგი ინსტიტუტს გარეთ დარჩა...

ალექსიმ ქუჩა გადატრა. შორს არ წასულა, იქვე სკვერში შევიდა,
სკვერს მისი სამუშაო ოთახის ფანჯრები გადმოყურებდა. მაგრამ იგი
ერთხელაც არ ყოფილა სკვერში. ფანჯრიდან ხედავდა, მოდიოდნენ ბავ-
შვები, ქალები, მოხუცები. ჩამოსხდებოდნენ სკამზე. ბავშვები თამაშო-
ბდნენ, ქალები საუბრობდნენ, მოხუცები გასულული ისხდნენ, იშვიათად

თუ დაილაპარაკებდნენ. ახლა იქნებ ზემოდან კიდევ ხედავენ, რომ სკვერ-ში ზის, პალმის ქვეშ... ახალგაზრდა ქალმა და ათიოდე წლის ბიჭმა ცნობისმოყვარეობით შეხედეს. ისინი ალექსის ხშირად დაუნახავს ღია ფანჯარაში.

გაზაფხულის ოდნავ სუსხიანი ნიავი ქროდა. გაზონებში ახლად ამოტვიფრული ყვავილები ლიცლიცებდნენ და სხვადასხვა ფერები ერთმანეთში არეულობით. მათი ნელი რწევა, თითქოს ალექსის სულის იდუმალ თრთოლვას გამოსცემდა, თითქოს ისინი სადღაც ერთ მთლიანობას ქმნიდნენ. ახალგაზრდა ქალი ბიჭს გაუჩავრდა, ყვავილს ნუ მოწყვეტო. ალექსიმ თვალი დააღვენა იმ ყვავილს, რომელიც ბიჭმა მოწყვეტა და მკერდზე მიიკრა. იმ ბიჭში ალექსიმ თავისი ბავშვობის გატაცება დაინახა და ყვავილების სიყვარული მისთვის ახლა ხელშესახები გახდა, თითქოს მოკლე შარვლით გაშლილ მინდორში დარბოდა, გვირილებს კრეფდა, გახურებულ ბალახში გორავდა. ალექსის ყოველ საღამოს ყვავილების თაიგული დედასთან მიჰქონდა. დედა ყვავილებს ვაზაში აწყობდა და მისი საწოლის პირდაპირ კამოდზე დგამდა. პირველი სიყვარულიც ალექსის სწორედ ყვავილებმა ათქმევინა:

— ეს ჩემია? — ჰკითხა მას ლიამ.

— ჰო, შენია.

ლიამ თაიგული ჩამოართვა, მთრთოლვარე ტუჩებთან მიიტანა და, მისი ვარდისფერი ბაგეები ყვავილების ნამიან ფოთლებში ჩაიმაღლა.

— უჰ, რა კარგია! — წამოიძახა შემდეგ მან.

ისინი მაშინ ზღვისპირა პარკში ისხდნენ, მაგნოლიის ქვეშ. მზე ჩადიოდა და ღრუბლებით შემოქარგული ზღვისკიდური მზის ათინათინში იკარგებოდა. ალექსი თვალს ადევნებდა ლიას თითებს, რომელიც ყვავილებზე დაცოცავდა. აკვირდებოდა მის თვალებს, რომლებიც გავარვარებულ მზესავით შემოხედავდნენ ხოლმე.

— მეორე ვარდობისთვის ხომ უფრო ბედნიერი იქნება ჩვენთვის, — თქვა ალექსიმ.

— ჰმ! — მორცხვად დაეთანხმა ლია.

— მუშაობას დავიწყებ, შენ ინსტიტუტს დაამთავრებ და...

ლიამ დიდრონი თვალები შეანათა და ორივე დიდხანს, დიდხანს ისხდა ვასუსული...

ალექსის ხუთი და-ძმა ჰყავდა. ერთ პატარა ქოხში იზრდებოდნენ. ოდა-სახლი ომის შემდეგ აიშენეს, როცა ალექსის უკვე უმაღლესი სასწავლებელი დამთავრებული ჰქონდა. საბრალო მშობლები წელზე ფეხს იდგამდნენ, რომ ბიჭს ესწავლა, ცხოვრებაში კაცი გამოსულიყო. ალექსი ყოველ ზაფხულს სოფელში ჩადიოდა. ლანჩავაგარდნილი წალები, რომლითაც საშუალო სკოლა დაამთავრა, დედას ოდა-სახლის ბოყვზე შემოედო და, უნებლიეთ რომ შეხედავდა, თავისი ბავშვობა აგონდებოდა. დედა

ჭილოფს ეზოში, მსხლის ქვეშ გაუშლიდა და ალექსი ზაფხულის თვეში სიცხეში ჩრდილში ნებევრობდა. მამა ყანიდან ადრე ბრუნდებოდა. ქალაქიდან ამოდი, ახალს რას მეტყვიო, ეტყოდა ზოლმე და თუთუნს შეახვევდა. გახშობამდე საუბრობდნენ ხის ქვეშ. მერე დედა პარმალში სუფრას გაშლიდა და მათ დაუძახებდა. დედას შვილისათვის არასოდეს არაფერი უკითხავს, მაგრამ როცა მამა მის ნათქვამს ეტყოდა, ცნობის-მოყვარეობით წამოიძახებდა, რას ამბობ, კაცო, ნუთუ მართალიაო.

ალექსი სიღარიბეში გაიზარდა, მაგრამ ხარბი არ ყოფილა. მადლობა ღმერთს. თავი გაჰქონდა. უმაღლესი სასწავლებელი რომ დაამთავრა, სამუშაოდ რაიონში არ წავიდა, ქალაქში ადგილი ვერ იშოვა და ერთი წელი უმუშევარი იყო. სული მამის გამოგზავნილი ფულით გაჰქონდა. ერთი პატარა ოთახი ეჭირა ქალაქის გარეუბანში, თვეში ათ მანეთს იხდიდა. ღია-სახლისი კეთილი ქალი გამოდგა, ქირის გადახდას რომ დაუგვიანებდა, არაფერს ამბობდა. თავდაპირველად სახლიდან ადრე დილით გადიოდა, ნაცნობ ბიჭებს გადაეყრებოდა და მთელ დღეს ლაყბობაში ატარებდა. ხანდახან პატარა ბავშვივით საკუთარ თავთანაც ერთობოდა. ამხანაგები, უფულობა არ იგრძნოსო, ყველგან პატიყებდნენ, ხან წვეულებაში, ხანაც დღეობაში. სანამ სტუდენტი იყო, კიდევ ჰო, უმაღლეს დამთავრებულ კაცს როგორ შეეთვალა მამისათვის, ფეხსაცმლის ფული გამომიგზავნეო, როგორ ეთხოვა, პერანგი დამეხა და მიყიდეო. ერთადერთ შარვალსა და ფეხსაცმელს თვალისჩინივით უვლიდა იგი.

— ეჰ, როდის ველირსები პირველ ხელფასს, — თქვა მან ნაღვლიანად.
— ნუ გეშინია, ყველაფერი იქნება, — დააიმედა თენგომ.

ისინი მაშინ ღია ფანჯარასთან იდგნენ. საღამო ხანი იყო. თენგომ გამოუარა, ქალაქში გავისეირნოთო. ეუხერხულა უარის თქმა და ალექსის დრო ლაპარაკში გაჰყავდა. რამდენიმე დღეა არც ღია უნახავს. უკანასკნელად კინოში წასვლა თხოვა, ფული არ ჰქონდა და საქმე მოიმიზეზა. გულით უნდოდა თენგოს გაჰყოლოდა, მაგრამ იცოდა, ბიჭები შეხვდებოდნენ, ერთი იტყოდა, თითო ტოლხა ლუდი დავლიოთო. ლუდს არაყი მოჰყვებოდა და... ჯიბეზე ალექსისაც უნდა გაეკრა ხელი.

— ბიჭების ვალიდან ვერ ამოვსულვარ, — თქვა მან, — ხელი ისე შემეკრა, ერთხელაც ვერაფერი ვიკისრე.

— კარგი, კაცო, რას ამბობ! — უთხრა თენგომ.

— ეჰ, არც ასეა საქმე. ალბათ, მალე სამსახურს ვიშოვი და პირველ ხელფასს ბიჭებში დავხარჯავ. განა ოდესმე დამავიწყდება რა დღეშიც ახლა ვარ... არა! კაცმა გაჭირვება უნდა გამოსცადო, რომ ცხოვრების ფასი იცოდე. ვერ წარმომიდგენია, ფულმა კაცი როგორ უნდა გაავიწყოს.

— ნუ ლაპარაკობ ასე. — ეკვიანი ღიმილით უთხრა თენგომ.

— ჰო, თუმცა წინდაწინ არაფერი ითქმის... ჰმ! ბევრნი ივიწყებენ.

ჩანი იყვნენ. ქალაქში გაცვეთილი წაღებით ჩამოვიდნენ, რაღაც მანქანებით თბილ ადგილას მოყუჩდნენ და ახლოს აღარავის იკარებენ.

— მუშაობას როდის იწყებ? — ჰკითხა თენგიზი.

— ზეგ გამოძიარეო, მითხრა მმართველმა. ალბათ, პირველიდან დაიწყებ. თექვსმეტში ხელფასი იქნება და... — ალექსის თვალი ისე გაუნათდა, თითქოს ფული უკვე ჯიბეში ედო.

მართლაც, პირველი ხელფასი მაისის თექვსმეტში აიღო. წინა დღეს დაგეგმა, ვინ დაეპატიჟებინა, სად წასულიყვნენ პურის საჭმელად. ნახევარი თვის ხელფასი თამამად ჰყოფნიდა. მართალია, მეორე დღისათვის კაპიკი არ რჩებოდა, მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს, უმუშევარი აღარ იყო და ფულს ყველგან იშოვიდა. თვითური ხელფასი ცოტა არ იყო — ოთხმოცდაათი მანეთი. ამასთან, როგორც სამმართველოს ინსტრუქტორი, სხვადასხვა ორგანიზაციას ამოწმებდა და, მიუხედავად იმისა, ახალი კაცი იყო, ყველგან პატივს სცემდნენ. ასე რომ, თავი ცოტ-ცოტა უკაპიკოდაც გაჰქონდა. გადაწყვიტა, ხელფასი დღის ბოლოს აეღო, ენახა ბიჭები და... ეს ხომ ნამდვილად სიურპრიზი იქნებოდა.

იმ დღეს არსად არ წასულა, იჯდა თავის სამუშაო ოთახში და ფიქრობდა, იქნებოდა თუ არა ჯერ ხელფასი. მერე უცებ თავში გაუელვა, დაექვითებოდა თუ არა პირველი ხელფასიდან. თუ დაექვითებოდა — რამდენი. ამ აზრმა ძალზე შეაწუხა; სამუშაო გადადო, აიღო საწერკალამი, ქალღი და დაიწყო გამოთვლა. მერე ფიქრები თანდათან გადაება ერთმანეთს. თუ ორმოცდახუთ მანეთს დაუქვითავად აიღებდა, ორმოც მანეთს ბიჭებთან დახარჯავდა, ხოლო ხუთ მანეთს სივარეტისათვის შეინახავდა.

საწერკალამი მაგიდაზე დადო და გასწორდა.

— რატომ ორმოც?! ოცდაათს დაეხარჯავ. — გაიფიქრა მან, — საუბრედებულ არაა შემწვარი ქათმები. უმჯობესია იმ ათი მანეთით პერანგი ვიყიდო. ზაფხული მოდის და გარეთ გამოსასვლელი არაფერი მაქვს. ბინის ქირაცაა გადასახდელი. არა, ოც მანეთს დაეხარჯავ და ერთი თვის ბინის ქირას გადავიხდი. ბიჭები არ დამძრახვენ. სამაგიეროდ მეორე ხელფასს მთლიანად დაეხარჯავ. ეს თხუთმეტი დღეც მალე გაირბენს.

სკამი უკან ხმაურით გასწია და ოთახში წინ და უკან სიარულს მოჰყვა. კარებთან შეჩერდა. გულში იღუმაღმა ჩქამმა გაკენწლა, აეღო თუ არა ჯერ ხელფასი... თავს ძალა დაატანა და გამობრუნდა. მოეჩვენა, ჯიბეში ფულს ტკაცანი გაჰქონდა, ეს ხმა ყურთასმენასაც ახშობდა, გულის კუნჭულში შრილებდა. შემდეგ იგი ნატვრად იქცა. ორმოცდახუთი მანეთი — დიდი ხანია ამდენი ფული ერთად არ ჰქონია ჯიბეში, თითქოს არც კი იცოდა, რამდენი შეიძლება ყოფილიყო ორმოცდახუთი მანეთი ერთად.

კარი ინსტრუქტორად გადადო და კიბეს დაჰყვა. საღარო პირველ სართულზე იყო. კიბეზე ცისფერკაბიან ქალიშვილს შეეჩინა. უნებლიეთ დააკ-

ვირდა, ქალიშვილმაც შეხედა და გული გალიაში გამოკეტილ ჩიტვით აუფართქალდა. „ვინ არის იგი“, ფიქრობდა ალექსი და კიბეზე უკვე ხელი ნაბიჯით ჩადიოდა.

— რა იყო, რა მოხდა? — ჰკითხა მას მონაგარიშემ.

— არაფერი, ისე, — უთხრა მან დაბნეულად. მაგრამ იგი მიხვდა მისი დაბნეულობის მიზეზს.

— კარგი გოგოა, არა?! — ჩაიციხა ეშმაკურად მონაგარიშემ.

ალექსი თვალეზში ჩააცქერდა.

— ვინაა?

— ჩვენი მმართველის ნათესავია.

— ჰოო, — თქვა ისევ დაბნეულად და სალაროსთან მიიბრინა. პირველი ხელფასიდან ფული არ დაუქვითავთ. ორმოცდახუთი მანეთი ჯიბეში ჩაიღო და წელგამართული უკან გამობრუნდა. ცდილობდა, უნებლიე აღტაცება არავის შეემჩნია მისთვის. სამუშაო ოთახში წინ და უკან სიარულს მოჰყვა. ნაბიჯები ყრუ და თანაზომიერ ხმას გამოსცემდნენ. ამ ხმას გულზე შხაპუნა წვიმასავით კაპ-კუპი გაჰქონდა და, თავის თავს ხედავდა შუა მინდორში, გვირილებს შორის, ხედავდა მმართველის ნათესავის გვერდით, ყვავილებს ერთად კრეფენ, ქალიშვილი კისკისებს, მერე მირბის და გაშლილ თმას ქარი უწეწავს... თავდაპირველად ამ აზრმა ალექსი შეაკრთო, ვერ დაიჯერებდა, რომ ეს მან ნამდვილად გაიფიქრა. მაშინვე ჯიბიდან ფული ამოიღო. ხუთი მანეთი სიგარეტისათვის გადადო, ათი—პერანგისათვის, ათიც — ბინის ქირისათვის. ოცი მანეთი გულგრილად შეატრიალა ხელში. ხუთ საათამდე ჯერ კიდევ დიდი დრო იყო. მაგიდასთან დაჯდა და ტელეფონის ყურმილი აიღო, პირველად ვისთან დაერეკა არ იცოდა. ყურმილი დადო, მერეც მოვესწრები მათ ნახვასო.

დღის ხუთ საათზე კარები ფრთხილად გამოხურა. კიბეზე ჩასვლისას ეგონა, მმართველის ნათესავ ქალიშვილს ისევ შეხვდებოდა. ამ აზრს უკვე ისე შეეჩვია, აღარ გაკვირვებია. ცალი ხელი ჯიბეში ედო და ფული ჰქონდა ჩაბლუჯული, თითქოს ეშინოდა, არავინ ამწაპნოსო. ბიჭებთან ოცი მანეთი უნდა დაეხარჯა, მაგრამ რამდენი რამ რჩებოდა უყიდელი. როცა მაღაზიაში შეიარა, პერანგთან ერთად საპონი, ცხვირსახოცი, წინდები იყიდა და ბიჭებთან დასახარჯავად თორმეტი მანეთი დარჩა. თორმეტი მანეთი დიდი დიდი ორ კაცს ჰყოფნოდა. ორი კაცის დაპატიჟება აღარ ღირდა, რას იტყოდნენ სხვები. ისევ, ბიჭები ქუჩაში რომ შეხვდებიან, ამხანაგურად ლუღზე დაპატიჟებს. პირდაპირ შინ წავიდა. კარები ჩაკეტა და, თუ ვინმე მოაკითხავდა, ხმას არ გაიღებდა...

— შენ ის აღარ ხარ! — უთხრა მას წყლიანი თვალით ლიამ და თავი დახარა.

— რატომ, რას ამბობ?! — გულგრილად მიუგო ალექსიმ.

— აბა რა ვიცი!

ისინი მაშინ უკანასკნელად შეხვდნენ ერთმანეთს. ალექსი იქნებ პარკში არც კი ჩასულიყო, რომ ცოდნოდა, ლიას შეხვდებოდა. იჯდა ქალიშვილის გვერდით და თავში სულ სხვა ფიქრი უტრიალებდა. ცოტა ერიდებოდა კიდევ, ვინმეს არ დაენახა.

— ეს რამდენიმე დღეა არ გამოჩენილხარ.

— საქმეები მქონდა.

— სხვებიც მუშაობენ, მაგრამ...

— ოჰ, ერთი შენაც! — ხელისჩაქნევით აგრძნობინა ალექსიმ, თავი დამანებეო. მართლაც, შემდეგ ხმა არ ამოუღია. ლია თხოვდა, თქვი რამეო, ალექსი ყბას ინგრევდა და ისევ იმასვე ეუბნებოდა, თავი დამანებეო. ლიას ცრემლი წასკდა. კიდევ კარგი სიბნელეში ისხდნენ, არავის დაუნახავს. ალექსი გულქვა როდი იყო, ქალიშვილი არ შებრალებოდა. მისი ხელი ხელში აიღო, სველი ლოყები დაუოცნა, მაგრამ ორივე გრძნობდა, ეს მხოლოდ მოჩვენებითი იყო.

იმ ზამთარს ალექსიმ მმართველის ნათესავ ქალიშვილზე იქორწინა. გაზაფხულზე ოროთახიანი ბინა მიიღო. შვებულებაში გავიდა და ახალგაზრდა ცოლ-ქმარმა ავეჯი მოსკოვიდან ჩამოიტანა. ისე მოეწყო, კაცი არ დაიჯერებდა, რომ ჯიბეგაფხეკილმა ბიჭმა ამას მიაღწია. თავის ძველ ამხანაგებს იშვიათად ნახულობდა. ისინი ხშირად ტელეფონით რეკავდნენ, საღდაიკარგეო, მაგრამ მათ ალექსი ემალებოდა. წარმოდგენილი ჰქონდა, მოვიდოდნენ ამ ძვირფასი ავეჯით გაწყობილ ბინაში, დათვრებოდნენ და... ალექსი უმიზნოდ უნდა დახარჯულიყო. ალექსის ცოლი ქმრის ამხანაგებს მაინცდამაინც ვერ იტანდა. ისინი ცხოვრებაში არაფრად არ გამოდგებიან, რა თავს იმტვრევო. ალექსი ცოლს გუნებაში ეთანხმებოდა, მაგრამ წარსულის დავიწყება ერთბაშად არ შეეძლო და ჩხუბი მოსდიოდათ. აბა, მაშინ გენახათ, როცა თანამდებობის პირი ესტუმრებოდათ, ცოლი ენად იყო ქცეული, თუ რამ კარგი მოეძეოდა, ყველაფერს გამოიტანდა, ერთხელაც არ ეტყოდა ქმარს, ნუ დაღვეო. ალექსი ახალ გარემოს ქამელეონივით შეეთვისა და მტრედვივით დღულუნა გახდა. საყვედური არ ეთქმოდა და ისიც ყოველ ნაბიჯს ზომავდა, არაფერში შევცდევო. სამმართველოში ყველამ იცოდა, მმართველის სიძე იყო და დიდის პატივისცემით ეპყრობოდნენ.

— გამარჯობა ალექსი, — მიესალმა მას თენგო.

ალექსი მაშინ სამმართველოდან გამოვიდა. ქუჩაში „ვოლგა“ ელოდა და მის მოლოდინში მძღოლი გაზეთს კითხულობდა. ალექსის მაინცდამაინც არ ესიამოვნა თენგოსთან პირისპირ შეხვედრა.

— მართალია? — ჰკითხა თენგომ.

— რა? — თუმცა ალექსიმ იგრძნო, მან უკვე ყველაფერი იცოდა.

— თქვენი მმართველი გადაიყვანეს.

— კი.

— თქვენი მოადგილე დასვეს მის ადგილზე და შენ კი მისი მოადგილე ხარ. — ეს რომ თქვა, გაიცინა.

ეს ყველაფერი მართალი იყო, მაგრამ არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა მასთან გულახდილობას. ალექსიმ მხრები აიჩეჩა.

— ხედავ, — მხარზე ხელი დაჰკრა თენგიმ, — რას მიაღწიე ამ ათ წელიწადში. ყოჩაღ შენ!

— ხდება ხოლმე, — თქვა მან.

ეს ამბავი თუ ვინმემ იცოდა, არ ეგონა. იმ დღეს ალექსი პირველად გამოცხადდა ახალ თანამდებობაზე. მისი დაწინაურება ისე მოულოდნელად მოხდა, რომ მთელი ღამე არ უძინია. ეს იყო უჩვეულო, ჯერ განუცდელი სიხარული. მაგრამ არა მარტო სახლში, ქუჩაშიც არ უნდოდა ვინმეს შეემჩნია გაბლინძვა. დილით, უგუხებოდ ვარო, უთხრა ცოლს და წაუხემსებლად წავიდა სამმართველოში. ცოლმა შეატყო, ახალი თანამდებობა შეფერებული ჰქონდა. იგი იმდენად კმაყოფილი იყო, ისეთ სიამაყეს გრძნობდა, რომ, თითქოს თვითონ ყოფილიყო მმართველის მოადგილე. ანაზღუთვლად ალექსისათვის წარსული ხელშესახები გახდა. როგორ შეეძლო დაევიწყა რომ სოფლელი ბიჭი იყო... და აი, როცა სამმართველოს კიბეზე აღიოდა, გული უკეთილშობილესი ფიქრებით ევსებოდა. ისევ ძველ ამხანაგებს უნდა მიბრუნებოდა. ბევრი მათგანი დღესაც დაბალ თანამდებობაზე მუშაობდა. ყველას, ვისაც კი დასჭირდებოდა, თავის უფლებებს გამოიყენებდა და დაეხმარებოდა. მან იცოდა, თანამშრომლისათვის რა არის უფროსი და ყველას, დაწყებული დამლაგებლიდან, არ აგრძნობინებდა, რომ მათი ხელმძღვანელი იყო.

კაბინეტის კართან იდუმალმა ჩქამმა შეაფიქრინა, არ სჯეროდა, რომ მმართველის მოადგილე იყო. მდივანი ქალი ფეხზე წამოდგა, სახეგაბადრულმა თავი დაუკრა და მისმა ამ ყურადღებამ ალექსის საკუთარი თავის რწმენა განუმტკიცა. იგი ასე არასოდეს არ მისალმებია და გაიფიქრა, ეს რაღაცას ნიშნავსო. გასაღები ამოიღო, მაგრამ მდივანმა ქალმა დაასწრო; კარი გააღო და განზე გაიწია, რომ მისთვის გზა დაეთმო, შემდეგ უნებლიეთ ალექსი დაფიქრდა, მიესალმა თუ არა მას... ვერ მოიგონა და თავისი თავისთვის ვერ ეპატიებია ეს ბრიყვული სიამაყე. კარი ნელა მიხურა. ვეებერთელა ოთახში შვება იგრძნო. მაგიდა ოთახის სიღრმეში იდგა. მაგიდაზე მიდგმული იყო წითელსაფარიანი გრძელი მაგიდა და გარშემო სკამები იყო შემოწყობილი. სამი ვეებერთელა ფანჯარა ქუჩაში გადიოდა და სკვერს გადაჰყურებდა. ოთახში სრული სიჩუმე სუფევდა. დამლაგებელ ქალს მის მოსვლამდე ყველაფერი წესრიგში მოეყვანა. ალექსი იმ წამს სამუშაოზე იმდენს არ ფიქრობდა, რამდენსაც ადამიანებზე. არავითარ შემთხვევაში უფროსის ტონით არ ელაპარაკა თავის თანამშრომლებთან, ყველასათვის თბილი, კეთილშობილი ადამიანი უნდა ყოფილიყო.

მდივანმა ქალმა კარი შემოაღო.

— სანდრო ზახარიჩია, — თქვა მან.

ალექსიმ სმენას არ დაუგერა.

— ვინ?

— ჩვენი მთავარი ეკონომისტი შემოსვლას ითხოვს.

იმწამს ალექსისათვის ამაზე მოულოდნელი არაფერი არ შეიძლება ყოფილიყო. მაგიდასთან შეჩქეფებული დაჯდა და შეაჩერდა კარებს, საიდანაც სამმართველოს მთავარი ეკონომისტი უნდა შემოსულიყო. ჯერაც ვერ გარკვეულიყო თავის მდგომარეობაში. სანდრო ზახარიჩი ითხოვდა მასთან შესვლას, მისი საუკეთესო მეგობარი მთელ სამმართველოში. კარი გაიღო და სანდრო ზახარიჩი საქმეებით ხელში გოგონასავით ლოყებაფაკლებული შემოვიდა. ღიმილისაგან ტუჩის კუთხეები გახლეჩაზე ჰქონდა. კარებში შემოსვლისთანავე წელში მოიხარა და სახე კიდევ უფრო გაებადრა. მოკლე ნაბიჯით მიუახლოვდა, შედგა მაგიდასთან და დიდის მოწიწებით, ვით მის კეთილშობილებას თავი დაუტყრა.

— გამარჯობათ ალექსი გრიგორევიჩ, გამარჯობათ.

ალექსი ადგა, ხელი ცივად გაუწოდა და შეაჩერდა.

— როგორ ბრძანდებით, ალექსი გრიგორევიჩ, — სახე ახლა ღიმილისაგან დაემანჭა, მხრებში აიწურა და, მოადგილის სახეზე გაკვირვების მეტი ვერაფერი რომ ვერ ამოიკითხა, ტანში მოიშალა. — კმაყოფილება ვერ გამომიტყვამს, უაღრესად დიდი სიხარულით მივესალმები თქვენს ახალ თანამდებობაზე დანიშვნას. სწორედ რომ თქვენი ამ თანამდებობაზე დანიშვნა დროული და საჭირო საქმეა.

ალექსი სდუმდა და უცქერდა მას.

— ჩვენ, ყველას გვიხარია. სხვა ვინმე არც შეიძლება ამ თანამდებობაზე დანიშნულიყო. ჩვენი სამმართველოს ძველი წევრი ხარო, გესმით ყველაფერი, — აქ მან ხმას დაუწია. — ახლა სამმართველოს თქვენ უნდა უხელმძღვანელოთ, თორემ... — ხმას კიდევ უფრო დაუწია. — ყველამ ვიცით, ჩვენი მმართველი რაც არის.

ალექსიმ უნებლიეთ უკან მოიხედა, მის უკან მხოლოდ ნახევრად რბილი სკამი იდგა, ჩვეულებრივი სკამი, რომლის ტყუპ ცალს ყველა ოჯახში შეხვდებით. სკამზე დაჯდა და საზურგეს მიეყრდნო. ამ უსიტყვო მოძრაობამ სანდრო ზახარიჩი კიდევ უფრო დააბატარავა. ალექსი ცუდად დარჩა დამჯდარი, წელი სკამის ხის სახელურს მიაყრდნო და ტკივილი იგრძნო. სკამი უკან გასწია და ხმაურმა ოთახში გამეფებული სიჩუმე დაარღვია.

— რისთვის შეწუხებულხართ? — ჰკითხა მან ცივად.

— აი, ალექსი გრიგორევიჩ, რა თქმა უნდა, თქვენ არ შეგაწუხებდით, მაგრამ ამჟამად მმართველი აქ არ არის. ფულის გაცემა გვაგვიანდება. უფროსი ბუჟალტერი ხელს არ აწერს, თუ თქვენი ნებართვა არ მიიღო.

— კარგი, დატოვეთ. — უთხრა მან იმავე ხმით.

სანდრო ზახარიძმა კარგა მოზრდილი საქმე მაგიდაზე დადო. ტანჯულმა ცუდა, ქალური სინაზით გაიღიმა. ჩანს, კიდევ უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ მოადგილეს წარბი არ გაუხსნია და იგი უკან სვლით კარებამდე მივიდა, თანაც თვალაციცინებული შეცქეროდა. კარი უცებ გაიღო და ისე გაილაღა, მოადგილეს თვალი არ მოუკრავს. ალექსის საქმე არ გადაუშლია. უგუნებოდ იყო. ხედავდა, რომ ის შინაგანი სიხარულით თუ სიბოროტით, რომელსაც აქ ფეხის შემოდგმამდე განიცდიდა, ახალმა გრძნობამ შეცვალა.

ალექსი ჯერხანად არც მის გარშემო და არც თავის თავში არავითარ ცვლილებას არ გრძნობდა. ეგონა, ყველაფერი ძველებურად დარჩა. მაგრამ მისდადამოუკიდებლად, თვით მისი სურვილის გარეშე ხდებოდა რაღაც, რომელიც ისე სწრაფად მოქმედებდა, რომ ძალაუვნებურად უნდა დამორჩილებოდა. რაც უფრო დრო გადიოდა, მით უფრო და უფრო ხვდებოდა, რომ ღმობიერება ავტორიტეტს დააკარგვინებდა, სიმკაცრე კი მტრებს გაუჩენდა. ამ ორ მდგომარეობას შორის უნდა გამოენახა საშუალო. დიდიდან მოკიდებული მოსაცდელ ოთახში რიგი იდგა. შემოდრიოდნენ თანამშრომლები, მთხოვნელები, განუწყვეტლივ რეკავდა ტელეფონი. ზოგჯერ გადაუდებელ საქმესაც კი ტოვებდა და მიდიოდა, რისი ერთადერთი მიზეზი იყო — თათბირი. უკვე კარებში გამოჩენილ სახეს ატყობდა, როგორ დახვედროდა. მას გააჩნდა ძლიერი ძალა, რომელსაც უნდა დამორჩილებოდნენ, მაგრამ არსებობდა საპირისპირო ძალაც, რომელსაც უნდა დაქვემდებარებოდა. პირველი უფლებებს განამტკიცებდა, მეორე, შეასუსტებდა. ეს ურთიერთსაპირისპირო ძალები მასში ტკივილებს იწვევდა. რამდენადაც ისინი პირველად ბუნდოვანი იყო, იმდენად შემდეგ ნათელი გახდა. ალექსი ამას მთელი არსებით განიცდიდა და მასში ქვეშეუცნობლად გაჩნდა უხეში ქსოვილები.

— ჩემს ძმას ალექსის ვახლავარ, ჩემს ძმას, — კარი დაუკითხავად შემოაღო სამმართველოს ინსტრუქტორმა, ხელები გაშალა, თითქოს უნდა მოეხვიოსო. ალექსი ცივად შეხვდა მას. მაგრამ ამას ოდნავადაც არ უმოქმედია ინსტრუქტორზე; მხარზე ხელი დაჰკრა, მეგობრულად შეაქანა, პაპიროსი ამოიღო და დივანზე ფეხებგაჩაჩხული დაჯდა. — ა, როგორ ხარ, — თქვა მან, — ყოჩაღ შენ, ამ ცხოვრებას ალღო აუღე, სხვანაირად არ შეიძლება.

იგი მაშინ შევბუღებაში იყო, მისი არსებობა არც კი ახსოვდა ალექსის. სკამზე ისე შეირწა, თითქოს ვიღაცამ ნემსი უჩხვლიტა. როცა ალექსიმ სამმართველოში მუშაობა დაიწყო, პირველი ნათლობა მასთან მიიღო — ერთად წავიდნენ ორგანიზაციის შესამოწმებლად. რა თქმა უნდა, მაგიდა გაიშალა. ალექსი ახალბედა იყო და რცხვენოდა. ინსტრუქტორს ჯიქურ მიჰყავდა, რომ პურმარილი არ ჩაშლილიყო. შემდეგ მათ ბევრი

რამ საიდუმლო ჰქონდათ და აი ახლა, იგი მათი ამ წინანდელი დამოქმედებულებით სარგებლობდა.

ალექსის ხმა არ გაუღია.

— ჰა, კაცი კაცითაა. აწი შიში აღარ მექნება. რამდენი რამის გაკეთება შეიძლება და ვერ ვაკეთებთ. აბა, ვის უნდა ენდო კაცი. ა, ჩემო ალექსი, გამიხარდა, ნამდვილად გამიხარდა შენი დაწინაურება. — სივარეტის ნათესი დაარტყა, თავი ქათამივით მაღლა ასწია და გააბოლა.

ალექსის თვალში მოხვდა მისი თავხედობა, ასე ეგონა, იგი მის თანამდებობას დასცინოდა და თავი შეურაცხყოფილად იგრძნო. ამ კაცს ოდნავადაც არ ეტყობოდა მორიდება. რატომ?... რით არის იგი სხვებზე უკეთესი. სამმართველოს მთავარი ეკონომისტი მის წინაშე ქედს იხრის, ეს კი... ხელმოცარული ინსტრუქტორი თავს უყადრებს. გასაგებია, მას ჯერ არ უგრძნია მისი ძალა. ალექსი თვალმოჭუტული შესცქეროდა. ინსტრუქტორმა იგრძნო გამჭოლი მზერა, გაჩაჩხული ფეხი მოსწია და, რაკი მოადგილის მზერა კარგს არაფერს ამბობდა, გაიტრუნა. ეტყობოდა, სულიც შეეკმა. მერე ადგა და ისე გაძვრა ოთახიდან, ალექსის არც გაუგია, იგი რამდენიმე წუთს გაოგნებული იჯდა. შემდეგ მდივან ქალს სანდრო ზახარიჩი გამოაძახებინა. იგი ისევ მოტეხილი შემოვიდა, სახე გაბადრული ჰქონდა და გეგონებოდა, სანთელივით ჩამოდნებოდა. მაგიდასთან გაჩერება ძლივს მოახერხა და მოადგილეს თვალეში შეაქცერდა. ალექსი მის მოქმედებაში ცუდს ვერაფერს ხედავდა; სხვაგვარად არც შეიძლება, უფროსს მორიდება და პატივისცემა სჭირდებოდა. მაგრამ პირი არ უჩვენა, რომ მისი მოქმედებით კმაყოფილი იყო.

— სანდრო ზახარიჩი, როგორ მოგწონს ჩვენი ინსტრუქტორი?

იგი ისევ შეაჩერდა მოადგილეს, ცდილობდა, მის უტყვ სახეზე ამოეკითხა მისივე პასუხი. მხრებში აიწურა, ენა დაება. ამ ორჭოფულ მღგომარეობიდან ისევ ალექსიმ გამოიყვანა.

— მე რატომღაც იგი არ მომწონს. ასეთი ადამიანები ჩვენს სამმართველოში არ უნდა იყვნენ. — და მაგიდას ფანქარი დაჰკრა.

— რა თქმა უნდა, ალექსი გრიგორევიჩი, — გამოცოცხლდა იგი. მაგრამ წამით დუმილი ჩამოვარდა. იგი მიხვდა, უნდა წასულიყო და წავიდა კიდეც.

ოთახში სიჩუმე სუფევდა. ალექსი ფიქრიანი თვალეზით დასცქეროდა მაგიდაზე დაწყობილ გაზეთებს. იგი დილიდან მოკიდებული იქ აწყვია, მაგრამ ერთხელაც გული ვერ დაუდო, გაეშალა და წაეკითხა. კარგა ხანია სიმშვიდე დაჰკარგა, არ სურს რაიმეზე ფიქროს, მაგრამ უნებლიეთ საკუთარ თავში ებრძვის უხილავ ძალებს, რომლებიც მის საწინააღმდეგოდ მოქმედებენ. უკვე რამდენიმეჯერ დარწმუნდა, რომ ეს უხილავი ძალები უხილავად დარჩა. ამოდ იღლის თავს მასთან ბრძოლაში. მაგრამ მაშინაც

კი, როცა კარგ გუნებაზეა, ქვეცნობიერად ნერვებს აუშლის და აღარაფრის გაკეთება აღარ შეუძლია.

მდივანმა ქალმა კარი შემოაღო.

— ვილაც მამაკაცი შემოსვლას ითხოვს, — უთხრა მან.

— შემოვიდეს, — ფიქრებიდან გამოერკვა ალექსი. მერე კარებს მიაჩერდა, რომ შეხედვისთანავე შეეცნო მოსული ვინ იყო და იმისდამიხედვით დახვედროდა. კარი გაიღო და ტანსრული, უდროოდ გაჭაღარავებული მამაკაცი შემოვიდა. „ეს ხომ ჩემი სკოლის ამხანაგია, — გაიხსენა მან, — უმაღლეს სასწავლებელში ერთად ვაბარებდით. იგი ინსტიტუტს გარეთ დარჩა“. და მაშინვე მეგობრული სახე მიიღო. ადგა, რომ მოსულს უხერხულობა არ ეგრძნო, ხელი მოწიწებით ჩამოართვა და სკამი დაუდგა. მას არ ეგონა ალექსი ასე კარგად შეხვდებოდა, თუმცა მაინც ეჭვით უყურებდა. ალექსიმ გამოკითხა სად იყო, როგორ ცხოვრობდა. რა თქმა უნდა, საქმეზე იყო მოსული და ალექსიმ ჰკითხა, რისთვის შეწუხებულხართო.

— ბიჭი მყავს ინსტიტუტში მოსაწყობი, ჩემო ალექსი, გავლენიანი ადამიანი ბრძანდებით, დამეხმარეთ.

ცოტა არ იყოს, ალექსის არ ესიამოვნა, მაგრამ წარბი არ შეუკრავს.

— სად აწყობთ?

— ფილოლოგიურზე.

„ეს საქმე რომ გავაკეთო, სხვები კარებს ამიტალახებენ,“ გაიფიქრა ალექსიმ და თქვა:

— კარგი, დაგეხმარებით. გამოიარეთ ამ დღეებში.

იგი არ ელოდა ასეთ პასუხს... და სკამიდან მაშინვე სახეგაბადრული წამოდგა, თანაც დაპირდა, თუ ეს საქმე გაკეთდება... ალექსიმ მხრები აიჩეხა, რა საჭიროა, სკოლის ამხანაგს თუ არ დაგეხმარე, აბა ვის უნდა დავეხმარო. კარებამდე მიაცილა. მან ერთხელ კიდევ გადაუხადა მადლობა და ორ დღეში გამოვივლიო. გამოიარეთო, უთხრა ალექსიმ და გაიფიქრა, ერთ-ორხელ კიდევ რომ გამოვივლის, მიხვდება და თავს დამანებებსო.

ცოტა ხნის შემდეგ ალექსი ქუჩაში გავიდა. მძლოლი გაზეთს კითხულობდა და თვალი ებლიტებოდა. იგი უკანა სავარძელში დაჯდა, კარი მაგრად მოხურა და მძლოლს გადაულაპარაკა: ზღვის სანაპირო ქუჩაზე გამატარე და შინ მიმიყვანეო. მძლოლმა „ვოლგა“ ადგილიდან ნელა დაძრა. რამდენადაც სვლას უმატებდა, იმდენად ალექსი სხეულში შეგებას გრძნობდა. რბილ სავარძელში მსუბუქად ირწეოდა. ღია ფანჯარაში შემხვდური ქარი სახეში სცემდა. შებინდებულ ცისკიდურს მეწამული ფერი დაჰკრავდა. ზღვა მშვიდი იყო, პაწია ტალღები ისე ყრუდ დაგორავდნენ, თითქოს საღამოს-სიწყუდროვე არ სურთ დაარღვიონო. ქუჩაში მოსეირნე ხალხი თანდათან მატულობდა. ქალები საბავშვო ეტლებს მოაგორებდნენ. მოხუცები ხის გრძელ სკამზე ჩამომსხდარიყვნენ და კრილოსანს მარცვლ-

ვდნენ. ავტომობილი სიჩქარეს უმატებდა და დროდადრო ზღვის
ლურჯ ფონზე ქალ-ვაჟის სილუეტი გაიღვებდა. მტორის ყრუ გუგუნის
ალექსის ძილს გვრიდა. ცალი ხელი სავარძლის საზურგეზე გადადო, ცა-
ლი კარის სამკლავეს ჩამოაყრდნო. მიჰქროდა ავტომობილი და ისიც რბო-
ლის იდუმალ სიამოვნებას ეძლეოდა...

— ჰამო, ჰა!

— წაბლას შეუძახე, ბაბა, წაბლას, — უთხრა მამამ.

ალექსი მაშინ ურმის კოფოზე იჯდა. ძველი, ოფლისაგან გაცრეცი-
ლი პერანგი და მუხლებზე გადაფხრეწილი შარვალი ეცვა. შიშველი ფე-
ხები დამსკდარი ჰქონდა. აბურძგნულ თმას დილის ნიავი უწევდა. მამა
ურემს გვერდით მიჰყვებოდა. ბეჭებზე გადებულ სახრეზე მკლავები გა-
დაეწყო და თავი ისე დაეხარა, თითქოს ნაბიჯს ითვლისო. გზაზე ალაგ-
ალაგ ტლაპო იდგა და წინდებში ჩაკრული შარვლის ტოტები ჩასველე-
ბოდა.

— ჰამო, ჰა, — შესძახა ისევ ალექსიმ და წაბლას შოლტი გადაჰკრა.

— ბაბა, პირუტყვს ნუ გაამწარებ, ცოდოა.

— ჰატ, შე სამგლევე! — ხმას აუწია ალექსიმ და თქვა, — ასე როდის
ჩავალთ ქალაქში.

მამამ ცას გახედა.

— ჯერ კიდევ დრო გვაქვს.

— მამა, რამდენია აქ? — ჰკითხა ალექსიმ და ძარაზე დაწყობილ გოდ-
რებს გადახედა.

— ოცი ბათმანი სიმინდია, შვილო.

— ოცი ბათმანი?!

იგი აღარ გრძნობდა შიშველ ფეხებზე სუსხს. ტალახით ამოგლეხილი
ფეხის თითები ისე შეარხია, თითქოს ვიწრო ფეხსაცმელი ეცვა. მამა მიხ-
ვდა, რატომ ჰკითხა მან და ყრუდ ჩაილაპარაკა:

— თუ გაგვიმართლა, ერთ კარგ წაღებს გიყიდი.

— თუ არ მიყიდი, სკოლაში როგორ წავიდე?!

...ანაზღედულად ალექსიმ ბიძგი იგრძნო და წინ გადაიხარა — სახლის
შესასვლელთან იდგა. მძლოლი გადმოვიდა და კარი გააღო. ალექსი მძი-
მე ნაბიჯებით აჰყვა კიბეს. ცოლი კარებთან შეხვდა, ყელზე მოეხვია.
ალექსიმ ცივად მოიშორა მისი. მკლავები. იგი ფეხდაფეხ გაჰყვა უკან.
დაჯდომა არ აცალა, გვერდით მიუჯდა და ახლა ყელზე ჩამოეკიდა.

— ოჰ, როგორ მეცოდები, — პატარა ბავშვივით მოიქცია ენა, — ვი-
ცი დაღლილი ხარ, მოსვენება გჭირდება, მაგრამ მე რა დავაშავე, რომ
თავი მომანატრე.

— სადილად რა გვაქვს?

— რაც შენ გაგიხარდება.

მაგრამ სადილობა არ აცალა, ეტყობა თავად ნასადილევი იყო. როცა

ალექსიმ კერძი გადმოიღო, ცოლი შუა ოთახში მიმოტრიალდა. რა თქმა უნდა, მის ასაკს ასეთი კეკლუცობა არ შეეფერებოდა, მაგრამ სიხარულისგან პეპელას ფრთები გამოსხმოდა. აი რა განახოო, წამოიძახა მან და მეორე ოთახში გავიდა. „რალაც უყილია“, გაიფიქრა ალექსიმ. ცოტა ხნის შემდეგ ცოლი დაბრუნდა, მაგრამ ხელცარიელი. ლოყები ანთებული ჰქონდა. სკაფი ქმართან ახლოს მისწია და თვალებში შეაციცინდა.

— დღეს ჩვენთან ამბროსი იყო, — თქვა მან.

— ვინ ამბროსი? — გაუკვირდა ალექსის.

— საწყობის გამგე, როგორ არ იცი, ამას წინათ კოსტუმი გამოიტანე.

— მერე და რა უნდოდა?

— საწყობში საქმე ცუდად ჰქონია, დახმარება სჭირდება.

— თავი დამანებე, მაგისტვის არ მცალია.

— როგორ არ გცალია, ჩემო სიყვარულო, კაცმა პატივი გვცა.

— რა პატივი?

ცოლი ისევ გავიდა მეორე ოთახში და ნაქსოვი ინგლისური კაბა-კოსტუმი და ნეილონის წყვილი პერანგი გამოიტანა. ქმარს გადახედა, ხომ ღამაზიაო, ამბობდა მისი თვალები.

— რატომ დაიტოვე? — ხმამაღლა უთხრა ალექსიმ.

— აბა რა მოხდა, კაცმა პატივი გვცა. საჩუქარია სხვა რა?! — შეატყო ქმარი გაბრაზდა, ახლოს მივიდა, ლოყაზე აკოცა და გოგონასავით გაინაზა. — ფულს არ ავიღებდი, ეს კი რა სახსენებელია. შენც დაეხმარე. შუბლზე ხომ არ გაწერია რატომ დაეხმარე.

ალექსის ხმა არ ამოუღია.

— ხომ დაეხმარები?

ალექსიმ თეფში მოასუფთავა და ადგა. ცოტა არ იყოს, შეფიქრიანდა. არც თანხმობა და არც უარი უთქვამს ცოლისათვის. ისიც ვერ თქვა, ეს ნივთები უკანვე გაატანეო. იცოდა, დილით სამსახურში წასვლის წინ ეტყოდა, დღეს შეიძლება გამოიაროს და უარი არ უთხრაო. შებრუნდა და ცოლს უთხრა:

— აბაანა მზადაა?

— ვაზი არ მოუტანიათ.

— როგორ თუ არ მოუტანიათ! — გაბრაზდა ალექსი.

ცოლმა მხრები აიჩეხა.

— ორი დღეა შხაპი არ მიმიღია, — ხმას აუწია ალექსიმ. — როდემდის უნდა იყოს ასე. ესაა ჩვენი ცხოვრება?! ფუჰ...

ცოლმა დრო იშოვა და შეახსენა:

— ბინა გამოვიცვალეთ, ახალი ბინები, ამბობენ, საუცხოოდაა მოწყობილი. ჩვენ რით ვართ სხვებზე ნაკლები?!

ბინა ორჯერ გამოიცვალეს. მესამედ ბინაზე ლაპარაკი ზედმეტი იყო. ახალ ბინაზე ზრუნვას ალექსიმ ქალაქგარეთ აგარაკის აშენება ამჯობინა.

ცოლი ამ ამბავს სიხარულით შეხვდა. იგი იმდენად კმაყოფილი, იმდენად შეყვარებული იყო, რომ ქმარს უპორტფელო მინისტრს ეძახდა და დარჩენებულობა; ძველი ნაცნობები ჩამოიშორა და, ვისთანაც კი საქმის გაკეთება შეიძლებოდა, ნაცნობობის ქსელი გააბა. რის გაკეთებაც ქალებს შეევიძლია, მამაკაცები ვერასოდეს გააკეთებთო, ცხვირზე წკიპურტის წაკვრით ეუბნებოდა ქმარს. ხან დღეობას, ხანაც დღესასწაულს მოიგონებდა, რომ თავისი ახალი ნაცნობები შინ მოეწვია. სულო და გულო, რა ნუგბარი კერძები არ გამოჰქონდა. ამ ახალმა ნაცნობებმა გაამხნევეს ალექსი, მით უმეტეს, სიმამრი მკვდარი ჰყავდა და სულ იმას ამბობდა, ეს ხალხი არ გამწირავსო. როცა პირველ კაცებში გაერეოდა, გული უკვდებოდა, ასეთ თუ ისე, მათ უნდა მორიდებოდა. თანაც ცოლი აქეზებდა, რომში მეორე კაცი უკანასკნელ კაცად ითვლებოდაო. ალექსის გულში ბოროტი გრძნობები დაებუდა. ჭირვეულობდა. ლამის ყველა თავისი ხელქვეითი კბილებით დაეგლიჯა. თუ რომელიმე მასზე მეტ ცოდნას გამოამჟღავნებდა, ყვირილით იკლებდა იქაურობას.

ალექსი მაშინ მმართველის კაბინეტიდან გაბრაზებული გამოვიდა. მდივან ქალს უთხრა, სანდრო ზახარიძე გამოიძახეო. სანდრო ზახარიძე მყისვე ალექსის კაბინეტში გაჩნდა პირგაბადრული, მხრებში მოხრილი. შეატყუო, მოადგილე გაბრაზებული იყო და შიშით შეატყერდა. ალექსიმ ოთახის სამარისებურ სიჩუმეში ნელი ნაბიჯით გაიარა. ეს დუმილი კიდევ უფრო ნერვების ამშლელი იყო. სწრაფად შებრუნდა და მიახალა:

— ჩვენი ინსტრუქტორი მოხსენი?

სანდრო ზახარიძის სახე დაემანჭა, ძნელი წარმოსადგენი იყო, ასეთი ლამაზი კაცი, ასეთი საშინელი შესახედავი გახდებოდა.

— არა, არ მომიხსნია.

— აბა, რას ჩივის?

— იძულებული გახდა, წასვლაზე ეფიქრა.

ალექსი მაგიდასთან მივიდა, სკამზე მოწყვეტილ დაეშვა, ფეხი ფეხზე გადადო და ფანქარი მაგიდას დაჰკრა.

— რატომ აიძულე? — ჰკითხა შან.

იგი დაიბნა, სიმართლის თქმა გაუჭირდა.

— თქვი! — დაუყვირა ალექსიმ.

— მე ასე გავიგე, იგი სამმართველოდან უნდა წასულიყო.

— როგორ თუ გაიგე?! მეორედ ასეთი რამ არ გააკეთო!

— მესმის! — გალახულ ბავშვივით თქვა მან.

— თქვენ არავითარი უფლება არ გაქვთ, კაცი მოხსნათ, გესმით!

მან ახლა თავი დააქნია.

— თავისუფალი ხარო!

იგი ცოცხალმკვდარი გავიდა კაბინეტიდან. უცებ ალექსი სიცოცხლის
გუნებაზე დადგა და უნდოდა ეხარხარა. მაგრამ ეს ხარხარის სურვილი ზი-
ზლის სიბილწე იყო და სხვა არაფერი. მეუფეობის მაცდური სული დაბო-
ბლავდა მასში. ალექსი ხედავდა დახლართულ ბილიკს, რომელიც ზევით-
ზევით მიემართებოდა, მაგრამ...

— დედა...

— ოხ, შე არგასაზრდელი!

ბიჭს ვარდის ეკალზე ხელი გაეკაწრა და დედა უჯავრდებოდა.

ალექსი შიშისაგან უცებ შეკრთა და ზმანებიდან გამოერკვა. რამდენიმე
წამს გაყუჩებული იჯდა. მერე ადგა და მოუხედა თავის ყოფილ
კაბინეტის ფანჯრებს, რომელიც ფართოდ გაეღოთ, რომ განი-
ვებულიყო. გზა შინისკენ ედო, ერთადერთი გზა. კარგა ხანია არ
უგრძნია, რომ ქუჩაში უამრავი ხალხი იყო. იგი გაუბრბოდა მათ... და აი
ახლა მათ გვერდით მიაბიჯებდა, იქნებ კიდევ იცნობდნენ მას. მიდიოდა და
ეშინოდა, არ წაქცეულიყო. ხალხის ნაკადი განუწყვეტლივ მოედინებოდა,
ვიღაც აკვირდება ალექსის, იგი არ იცნობს მას და რცხვენია, არ შეატყოს
ფეხით სიარულის მიზეზი. მერე თავი ასწია და, თვალს არ უჯერებს. ეს
ხომ ისაა. მან იცის ალექსის უბედურება, უთუოდ მოვა, ანუგეშებს. იქ-
ნებ... იქნებ... თვალს უსწორებს. უნდა მიესალმოს, შეაჩეროს, მაგრამ
ჩანს შენიშნა, ალექსი თვალებში შესცქერის და თავი ყასიდად დაიჭირა,
თითქოს არ დაუნახავს იგი.

ხალხი მიდი-მოდის ქუჩაში. ალექსიც მიაბიჯებს. ძალას მატებს ხალ-
ხის მდინარება. ქუჩის ხმაურს ქალიშვილის ლალი სიცილი კვეთს. ორი
გოგონა ხელიხელჩაკიდებული მიჰყვება დედას. ხის ქვეშ ვაჟი სიგარეტს
აბოლებს და გამგლელებს ათვალიერებს. და აი! ქუჩის ამ ქოთქოთში თენ-
გოს სანდომიანი სახე გამოჩნდა. ალექსი გრძნობს, მანაც შენიშნა და მის-
კენ გადმოუხვია. თხუთმეტი წელია ქუჩაში არ შეხვედრიან ერთმანეთს.
როგორი შეცვლილი ჩანს. ალბათ, ალექსიც ასე მოტეხილი გამოიყურება.
იგი მოდის მისკენ. ალექსი არ დავიწყებია მას. აი უცინის კიდევ.

— კი. იგი ნამდვილად მოვა! — ბალღივით ტუჩჩზე ღიმილმა გადაურ-
ბინა ალექსის.

* * *

ქარს მოეწყინა ლერწამის რწევა
და ახლა უფრო ძლიერ ფრთებს ისხამს.
ქარი რატომღაც მუხისკენ იწევს,
მუხისთვის მოხრა მოტეხას ნიშნავს.

სადღებრძელო

მას გაუმარჯოს, ვისაც გონება
ყველგან გაჰყვება, როგორც ებგური.
ძველს სიყვარულით ვინაც იგონებს
და ახალისაც რჩება ერთგული,
ვინც სხვებზე ფიქრმა დათოვოს
ფიფქით,
ვინც არ შეშინდეს სუსხში, ტეხვრაში,
მას გაუმარჯოს, ვინც დიდი ფიქრით
მთვარეს გაყვება ღამის ტეხაში.
მას გაუმარჯოს, ვინაც ეული
მაინც ერთგული რჩება თავის გზის.
მას გაუმარჯოს, ვინც დაცემული
ფეხზე დადგება მხოლოდ თავისით!

* * *

ველარ ვიკარებ შენს ნაყიდ ხალათს,
ერთ დროს ალალი გულით
ნაჩუქარს.
არ მოველოდი მე შენგან ღალატს
და გულს ვარწმუნებ და გულს ვაჩუქებ...
მაგრამ გულმა ხომ განსჯა თვით იცის,
განსჯა თვით იცის ცხელა თუ ცივა.
გული ყველაზე ძლიერად იწვის,
იწვის და ფერფლად ცვივა და ცვივა.

ჯონ უესი

ჩ ე ნ ს ვ ი ლ უ ი

გალიანოსთან ცისფერი ლიმუზინი შეჩერდა.

— საით გაგიწევიათ, ყმაწვილო?

— ნიუ-იორკისაკენ.

— აქედან კარგა გვარიანი მანძილია. ავტობუსს ორი-სამი დღე მაინც დასჭირდება.

— მეც აგრე მგონია, თუმცა სრულებითაც არ მეჩქარება. თქვენ საით, მისტერ?

— მე? ღმერთმა უწყის.

მძლოლი ბრგე, ღონიერი მამაკაცი ჩანდა. ჩაცმულობაზე ეტყობოდა, თავისთავს დიდ ყურადღებას არ აქცევდა. ნაცრისფერ შარვალს, ხაკის ზალათსა და პოპლინის კურტაკს ატარებდა. თმა მოკლედ ჰქონდა შეკრეპილი.

— სავანებამდეც რომ მიდიოდეთ, სიამოვნებით წამოგყვებოდით...

— დაჯექი მანქანაში, ყმაწვილო.

გალიანო ჩაჯდა და ზურგჩანთა უკანა სავარძელზე დადო.

— იცი რა ეწოდება ამ ქალაქს?

— არა, ყურადღება არ მიმიქცევია.

— ჯორჯიის შტატის ქალაქია — ჩენსვილი.

— ჰოო!

— ჩენსვილი საუცხოო ქალაქია, პატარა და წყნარი, მართლაც რომ საუცხოო ქალაქია.

— ჩენსვილიდან ხართ?

— მე, ჰო. ჰანიკატი მქვია — ჰენრი ჰანიკატი.

— დიდი მადლობელი ვარ, მისტერ ჰანიკატ, წამოყვანისათვის.

იგი საათში ოცი მილის სისწრაფით მიდიოდა. გალიანო ოდნავ შეშ-

ფოთებული მისჩერებოდა. სისხამი დილა იდგა და ქუჩა უკაცრიელი იყო სწორი და მშრალი.

— სიჩქარე საათში ოც მილს არ უნდა აღემატებოდეს, ყოველ შემთხვევაში, ქალაქ ჩენსვილის ფარგლებში მაინც, — აუხსნა ჰანიკატმა. — აქ რომ დიდი სისწრაფით ვიარო, ხალხზე ცუდ შთაბეჭდილებას მოვახდენ. მე ხომ ამ რაიონის კონსტებლი ვარ.

— ჰოო... გასაგებია... მაშ, აქ უმეტესად სიმშვიდე სუფევს, — მეტი ვერაფერი მოიგონა გალიანომ.

— ხანდახან მთვრალი მძღოლები თუ წაუთაქებენ ერთმანეთს, თორემ... — ჰანიკატმა სვლა შეანელა და ახლა ათი მილის სიჩქარით მიდიოდა საათში.

— ალბათ, ყველამ იცით, რომ ჩენსვილში მანქანის გაჩერება სასტიკად აკრძალულია.

— მართლა? არ ვიცოდი, ფირნიშისათვის თვალი არ მომიკრავს.

— ფირნიშების მეტი რა არის.

— ალბათ, ვერ შევნიშნე.

— ფირნიშები სამი თუ ოთხი წლის წინ ჩამოგლიჯეს.

გალიანოს გაეცინა.

— აი, თურმე რატომ ვერ შევამჩნიე.

— და მაინც ჩენსვილში მანქანის გაჩერება არ შეიძლება.

— მისტერ ჰანიუელ...

— ჰანიკატ.

— მისტერ ჰანიკატ, განა ყველაფერ ამას რაიმე მნიშვნელობა აქვს? ძალიან ვწუხვარ, რომ მანქანის შეჩერება მოგიხდათ. ფირნიში რომ დამენახა, ფეხით გავაგრძელებდი გზას.

— ჩენსვილში სდევნიან მაწანწალებს.

— მაწანწალობა საიდან დამწამეთ. მე ერთი ახალგაზრდა კაცი ვარ და გზა ნიუ-იორკისაკენ მიძევს. არავის არაფერს ვუშავებ. ქალაქში მანქანით მგზავრობა თუ არ შეიძლება და ფეხით სიარულიც აკრძალულია, მაშინ ისევ უკან წამიყვანეთ და ქალაქის განაპირას ჩამომსვით. მოვუცდი, სანამ ავტობუსი გამოივლიდეს.

— არ შეიძლება, ჩემო კარგო, შენ ხომ ქალაქში დაგიჭირეთ.

კონსტებლმა ქუჩიდან გადაუხვია და შეჩერდა. შემდეგ გალიანოს მიუბრუნდა.

— კაცმა რომ თქვას, ამერიკელი ხარ, ჩემო პატარავ?

— ამერიკელი ვარ, აბა რა.

— რაღაც არ გავხარ ამერიკელს. რა გქვია?

— გალიანო, დომინიკ გალიანო.

— დაწყევლოს ღმერთმა, ამერიკულად არა ჟღერს, იტალიური გვარია უნდა იყოს.

- ნიუ-იორკში ეს ისევე ამერიკული გვარია, როგორც ყველა სხვა.
- აქ შენ ნიუ-იორკში არა ხარ, ჩემო კარგო.
- ეს მე ყველაზე უკეთ ვიცი.

კონსტებლმა იაფფასიანი სიგარა ამოიღო და მანქანის სანთებლით მოუკიდა.

— ჩენსვილში უმეტესად მეთოდისტები ცხოვრობენ და პაპისტებთან საქმის დაჭერას გაურბიან.

— მართალი რომ გითხრათ, მისტერ ჰანიკატ, ჩემი სურვილია როგორმე ნიუ-იორკში მოგხვდე, სხვა კი...

— მაინც რა ხელობისა ხარ, ჩემო პატარავ?

— მხატვარი ვარ.

— მხატვარი! ეშმაკმა დალახვროს... რა კაცის საქმეა მხატვრობა!

— ჩენსვილში შეიძლება არ იყოს... — გალიანომ კარისაკენ წაიღო ხელი. — მისმინეთ, მისტერ ჰანიკატ, რა იქნებოდა ახლა რომ გაგეშვით, სულერთია...

კონსტებლი პისტოლეტს წაეტანა, რომელიც გალიანოს აქამდე არ შეუღინწავს. — წინააღმდეგობად ჩაგეთვლება დაპატიმრებისას, ჩემო პატარავ. ეს კი უფრო მძიმე დანაშაულია, ვიდრე მანქანის გაჩერება.

— ღმერთო! — გაიფიქრა გალიანომ, — ღამის გათევა აქაურ საპატიმროში მომიწევს. — ოთხი დოლარი და სამოცდახუთი ცენტრი ებადა, ზუსტად იმდენი, რომ ნიუ-იორკამდე შიმშილით არ მომეკდარიყო. მაგრამ ჯარიმის გადასახდელად ეს არ კმაროდა. ჯარიმის გადახდა კი ნამდვილად მოუწევდა. კონსტებლმა პირდაპირ სახეში მიაბოლა სიგარის კვამლი.

— მაინც რას ეძებ ამ მხარეში, ჩემო პატარავ?

— მექსიკაში ვხატავდი, ფული შემომაკლდა და ნიუ-იორკში დაბრუნება გადავწყვიტე. ვიფიქრე, ჩემი ნამუშევრების გამოფენას მოვაწყობ-მეთქი. ფლორიდისკენ გამოვემგზავრე. იქნებ მეგობარი მენახა. აი, როგორ მოგხვდი ჯორჯიის შტატში.

— ასე, რომ ჩვენს მხარეში უბრალოდ, გავლით ხარ, ყმაწვილო? მე კი ჯერ ატლანტას არ გავცილებივარ... სრულებითაც არ მომწონს ეს ამბავი.

— მექსიკაში ცხოვრება იოლია, — აუხსნა გალიანომ.

კონსტებლმა აათვალ-ჩაათვალიერა იგი.

— აბა მაჩვენე, ბევრი სურათი მაქვსო რომ თქვი.

— ავტობუსის სადგურში ერთი ნაცნობი ვნახე და გავატანე, ნიუ-იორკში დამიბრუნებს.

— გონებამახვილი ყოფილხარ!

გალიანო კონსტებლის ღარწმუნებას შეეცადა.

— გამიგონეთ, მისტერ, ჩემი ფული ნიუ-იორკამდე ძლივს მეყოფა,

ჯარიმას როგორ გადავიხდი. რა აზრი აქვს, უცხო კაცი ციხეში გამოკეტული და ქალაქ ჩენსვილის ხარჯზე არჩინო. არ სჯობია, გამიშვათ?

— ამას მოსამართლე გადაწყვეტს. მე კანონს ვემორჩილები.

პირველი სიჩქარე ჩართო და ისევ ქუჩაზე გავიდა.

— დილა მშვიდობისა, ჰენრი.

— დილა მშვიდობისა, მოსამართლე.

ჩენსვილის მოსამართლე მომცრო ტანის ღიბიანი კაცი იყო. წყლიან თვალებს სათვალე უფარავდა.

— ეს ყმაწვილი ქალაქში გამოვიჭირე, ავტომანქანა გამაჩერებინა, მოსამართლე.

— კანონი დაგირღვევია, მეგობარო.

— უკვე მითხრეს.

— ლაპარაკის უფლება მაშინ გაქვს, როცა მოსამართლე რაიმეს შეგეკითხება.

კონსტებლი მკვახედ ლაპარაკობდა. გალიანო გრძნობდა, რომ ამ ამბავს სხვაგვარი სუნი უდიოდა და სრულიადაც არ ჰგავდა ანეგდოტს, რომელსაც თავის გასართობად ჰყვებიან ხოლმე.

— მანქანის შეჩერებისათვის ჩენსვილში ოცდახუთ დოლარ ჯარიმას იხდიან. ცნობ თუ არა თავს დამნაშავედ!

— თქვენო მოწყალება...

კონსტებლმა ხელუკუღმა ჩაართყა სახეში.

გალიანომ ძლივს შეიკავა თავი, რომ პასუხი არ გაეცა. თავში სისხლო აუფარდა.

— მოსამართლემ გკითხა, ცნობ თუ არა თავს დამნაშავედო. ეს კი ჰოს ან არას ნიშნავს, ჩემო კარგო, მოსამართლეს გრძელ-გრძელი ისტორიების მოსმენა არ უყვარს.

გალიანო ჩაფიქრდა. დამნაშავე არ ვარო რომ თქვას, სულერთია, მაინც არ დაუჯერებენ და მეტ ჯარიმასაც გადაახდევინებენ. მან უკვე წარმოიდგინა, როგორ გამოამწყვდევდნენ ციხეში ერთ კვირას, ირგვლივ კი ტილები ფუთფუთებენ.

— დამნაშავე ვარ! — თქვა მან.

— ეს იმას ნიშნავს, რომ ქალაქ ჩენსვილის ოცდახუთი დოლარი გმართებთ, მეგობარო.

გალიანო ღუმდა, კონსტებლი წინ ედგა — ელოდებოდა ვინ დაარღვევდა ამ ღუმელს.

— ხომ გაიგონე, რა გითხრა მოსამართლემ, ყმაწვილო, ოცდახუთი დოლარი გმართებსო.

— გითხარით, ფული არა მაქვს-მეთქი. ოთხიოდე დოლარი და რამდენიმე ცენტლია მახადია. თუ გნებავთ, მოგცემთ, თქვენო მოწყალება. მიხ-

სენით ამ გაჭირვებიდან. მექსიკიდან ნიუ-იორკში მივდიოდი. ჰოდა, გამიშ-
ვით ნიუ-იორკში.

მოსამართლეს რატომღაც ენა დაება. ალბათ, ალკოჰოლის ბრა-
ლით, გაიფიქრა გალიანომ, რადგან ცხვირზე, ლოყაზე და ყურის
ბიბილოზე დაბერილი ძარღვები შენიშნა.

— მე. მგონი, თქვენსავით ახალგაზრდას ოცდახუთი დოლარი ყოველ-
თვის უნდა ედოს ჯიბეში.

— ვითხარით, არა მაქვს-მეთქი. — გალიანომ შენიშნა, რომ კონსტე-
ბლი ფანჯარაში რაღაცას მისჩერებოდა.

— რით ირჩინთ თავს, მეგობარო?

— ამბობს მხატვარი ვარო, მოსამართლე. სურათებს ხატავს.

— დაუჭერებელია! რანაირ სურათებს ხატავს?

— აბსტრაქციონისტი ვარ.

— ესე იგი ხაზებს ავლებთ, არა?

— დაახლოებით ასეა.

— მაინც რას გაძლევენ ერთ ასეთ სურათში, ყმაწვილო?

— ბევრს არაფერს, — დაუფიქრებლად თქვა მან.

კონსტებლმა მოწყვეტით გააჩუქა ხელი. გალიანომ პირში სისხლის
გემო იგრძნო.

ოდესმე გადავუხდი, გაიფიქრა გალიანომ.

— რამდენს იღებ ერთ ასეთ სურათში?

— ას დოლარს, ანდა დაახლოებით ამდენს, თუ გავყიდე, რაც იშვია-
თად ხდება.

— ას დოლარს ერთ სურათში?

— ეშმაკმა დალახვროს, მეგობარო. მაშინ ოცდახუთი დოლარიც გექ-
ნება ჩენსილში კანონის დარღვევისათვის.

— არა მაქვს. გამჩხრიკეთ თუ არ გჯერათ!

კონსტებლს სახეზე ეშმაკური ღიმილი გამოეხატა.

— მითხარი, ყმაწვილო, რას გამომართმევ რომ დამხატო?

გალიანომ იცოდა, რომ ახლა მამლაცინწობის დრო არ იყო, მაგრამ
უნებლიეთ წამოცდა:

— პორტრეტს არ ვხატავ!

კონსტებლმა მუცელში ჩააჩუქა. გალიანო მოიკრუნჩხა.

— უფასოდ დაგხატავთ, ოლონდ აქედან გამიშვით.

— გესმით, კანონის წარმომადგენლის მოსყიდვას ცდილობს, მოსამა-
როლე!

— ოცდახუთი დოლარი ჯარიმა, მთლიანად ორმოცდაათი დოლარი
იქნება, ახალგაზრდავ!

— მაინც რა ხდება აქ, მე ხომ მხოლოდ იმას ვთხოვთ, ნიუ-იორკში გამიშვიტ-მეთქი ..

კონსტებლმა ხელები მომუჭა.

— ჩემი აზრით, ეს სასამართლოს უპატივცემლობაა, მოსამართლე! — სასამართლოს შეურაცხყოფისათვის ჩენსვილში ორმოცდაათ დოლარს იხდიან, სულ ასი დოლარია, ახალგაზრდავ .

გალიანო ფიქრობდა, გავძლებ თუ არა ერთ თვეს ჩენსვილის ციხეშიო. კონსტებლს, ეტყობოდა, თავში რაღაც აზრმა გაუელვა.

— მითხარი, ჩემო კარგო, შეგიძლია შიშველი ქალი დახატო?

— როცა ხასიათზე ვარ, ჰო.

თვითონაც არ იცოდა, როგორ წამოცდა ეს სიტყვები. არ გავკვირვებია, როცა ხელი სახეში მოხვდა.

— დავხატავ შიშველ ქალს!

გალიანომ დახატა შიშველი ქალი. კონსტებლი სიამოვნებით გაიღმიჭა. მოსამართლემ ტუჩები მოილოკა. გალიანო შეუმჩნევლად • უცქერდა მათ. ყოველ ღონეს იხმარდა, ოღონდ აქედან თავი დაეღწია. სურათს დიდი სასიკეთით წააწერა დ. გალიანო.

— ასე არ სჯობია, ყმაწვილო?! აბა, ახლა ერთი მამაკაცი მოუწვინე გვერდით.

გალიანომ მამაკაციც დახატა.

— კარგია, ახალგაზრდავ, კარგი!

ისინი ცოტახანს სურათს დაცქეროდნენ.

— ერთიც კიდევ დაგვიხატე, ჩემო კარგო.

გალიანომ დახატა. იგი უფრო გროტესკული გამოვიდა, ვიდრე პირველი. ეგონა, ახლა კი გამიშვებენო.

— მე მგონია, მოსამართლე, კარგი იქნებოდა კონფისკაცია გვეყო ამ სურათისათვის.

— კონფისკაცია რატომ? ეს სურათი ხომ თქვენთვის დავხატე. იგი თქვენ გეკუთვნით.

— აბა, მოკეტე ყმაწვილო, ასეთი სურათებით ჩენსვილში დიდხანს ვერ გაძლებთ.

— ახლა მივხვდი საით უკაკუნებენ, პენრი. პორნოგრაფიული სურათებისათვის ჩენსვილში კაცი ორმოცდაათი დოლარით ჯარიმდება.

გალიანოს აქამდეც ეშინოდა, ახლა კი სულ თავზარი დაეცა.

— მაშინ ნება მომეცით, ტელეფონით ვილაპარაკო. ფულს გამომიგზავნიან. და ხვალ დილით მივიღებ. ერთხელ მაინც დამალაპარაკეთ, ამას ხომ კანონი არ კრძალავს. თუ?...

— ჩენსვილში ამას კანონი კრძალავს, ჩემო კარგო.

— გეფიცებით, ფულს გამომიგზავნიან. ერთხელ მაინც დამარეკინეთ.

— ჩემი აზრით, მოსამართლე....

გალიანომ ისკუბა, მაგრამ კარი დაკეტილი დახვდა. კონსტებლმა დაიჭირა და თავში წაუთაქა. გალიანო წინააღმდეგობას უწევდა, ებლაუჭებოდა და კბენდა კონსტებლს, მაგრამ იგი უფრო ღონიერი იყო, გალიანოს ხელები გადაუგრიხა და სკამზე მიაყრა.

— ჩემი აზრით, მოსამართლე, ძალზე საშიშია ის, ვინც ასეთ სურათებს ხატავს.

— იგი ხომ თქვენთვის დავხატე. მაშ, რას მემართლებით!

— ერთი წუთით წარმოიდგინეთ, რომ ეს სურათები ჩენსვილის სკოლებში გავრცელდა. ნამდვილად გაიხრწნებოდა ახალგაზრდობა.

— მე მგონია, ასეთი სურათები საერთოდ არ უნდა იხატებოდეს.

მან შემოაბრუნა გალიანოს სკამი და შეკრული ხელები მაგიდაზე დაწყობინა. გალიანო წინააღმდეგობას უწევდა, რადგან მეტი არაფრის გაკეთება არ შეეძლო. კონსტებლმა პისტოლეტი ამოიღო.

გალიანო თვალს არ უჯერებდა, მერე სასოწარკვეთით იყვირა:

— არა! ღმერთო მიშველე! ხელებს ნუ დამიმტვრევთ, ხელები შემარჩინეთ!

კონსტებლმა პისტოლეტი დასცხო ხელებზე. გალიანომ საშინელი ტკივილი იგრძნო.

მოსამართლემ კონსტებლს უთხრა, ზედმეტს კისრულობთო. გალიანომ გაიგონა ძვლების მსხვრევის ხმა. სანამ გული წაუფიქროდა, მიხვდა, რომ ვერავინ გაიგებდა რა მოუვიდა მას. მერე გრძნობა დაკარგა.

როცა ხელებს მორჩა, კონსტებლი გალიანოს თავს მიუბრუნდა. ესეც რომ მოათავა, გალიანო სკამიდან გადმოვარდა. მოსამართლე მთელი ამ პროცესის დროს პირშექცევით იდგა. ახლა თითქოს გონს მოეგო, შემობრუნდა, ერთი ვედრო წყალი და ხელსახოცი მოიტანა. ერთი წამით გალიანოს გულს მიაყურა, შემდეგ წამოდგა.

— ეს არ უნდა გექნა, ჰენრი.

კონსტებლი ფანჯარაში იცქირებოდა.

— ვინმემ დაგინახა მასთან ერთად?

— არა.

— ეს მაინც არ უნდა გექნა, ჰენრი.

კონსტებლი შემობრუნდა, მისი ცისფერი თვალები სიცარიელეს მიჩერებოდნენ.

— იქნებ შეიგნონ ამ დაწყევლილმა ძაღლებმა, რომ ჩენსვილში ქალიშვილებს ხელი არ უნდა ახლონ, — თქვა მან.

ინგლისურიდან თარგმნა ზ. მაპუშტაძემ.

მელაე გუგუნიძე

ჩემი ჩანჩქერი

მოჰქუხხარ ზღვისკენ, დაუსაბამო,
შენი ღუღუნის მიწას აღვიძებს.
ცისმარე დღე მსურს ჩქერით გამბანო,
განა უშენოდ გული გამიძლებს.

ჩემი მამულის წყალი ხარ სუფთა,
თავზე გევლები ნაზი ალერსით.
განა დაგშორდი?! სიცრუე უთქვამთ,
მოვედი გულით უმხურვალესით.

შენი წვეთები სულში მეყაროს,
შენს სიყვარულში ჩავიფერვლები,
თუ დრომ ინება, მზეს გავეყარო,
შენთან იფრენენ ჩემი პეპლები.

შოთა როყვა

მამულს ვუთხრათ გამარჯვება!

შოთა როყვამ დაწერა ახალი პიესა „მამულს ვუთხრათ გამარჯვება!“ პიესა ასახავს საკოლმეურნეო სოფლის ცხოვრებას დიდი სამამულო ომის დროს, კოლმეურნეების თავდადებულ შრომას, სამშობლოს გამარჯვებისათვის.

ვბეჭდავთ ნაწყვეტს ამ პიესიდან.

სურათი მერვე

მუხის ქვეშ დგანან მამუკა, ნანა, ციციწო.

ნანა — (გაზეთს კითხულობს) „ფრონტის დასავლეთის მიმართულებით მდგომარეობა გაუარესდა“.

ციციწო — კიდევ გაუარესდა?!

ნანა — „ფაშისტთა ჯარებმა ჩვენი ნაწილების წინააღმდეგ გამოიყვანეს დიდძალი ტანკები, მოტორიზებული ქვეითი ჯარი და გაარღვიეს ჩვენი თავდაცვა“.

მამუკა — ესე იგი გერმანელები წინ მოიწვევენ! (შემოდის მარინე)

მარინე — ისევ დამძებული მდგომარეობაა, არა?

ციციწო — ჰო, გაუარესდაო...

მარინე — ვინცხამ მომკალი, მაღლია!

ნანა — „განსაკუთრებით გააფთრებული ბრძოლები გრძელდება ვიაზმის, ბრიანსკისა და მელიტოპოლის მიმართულებით“.

მარინე — რაო, მელიტოპოლიო?! არ დავიღუპო, გოგო, ჩემი ბიჭი მაქედან მწერდა წერილს...

ციციწო — მერე რა, სულ ერთ ადგილზე ხომ არ გააჩერებდნენ. სხვაგან გადაიყვანდნენ.

მარინე — რავა, სხვაგან კაი ამბავია თუ?! ვაი ჩემს დღეს უბედურს... ვინ

იცის, ვის რა დღე მოგველის... საწყალ თევდორესთვის მიუსამძიმებ
რებია ვილაცას ეთერის დაღუპვა... და ჭკუაზე აღარაა...

ციცინო — ვაიმე, ეს რა მითხარი!

მარინე — ჰო, ნათესავი შეხვედრია. თევდორე წვერმოშვებული რომ და-
უნახავს, უფიქრია ქალიშვილს გლოვობსო და მიუსამძიმებია.
თევდორე გადარეულა, ეს ვინ თქვაო!

ციცინო — ვაიმე, უბედურო!

ნანა — ვინ იყო ასეთი ჭკუათხელი, ეთერის ამბავი რამ ათქმევინა

მარინე — თევდორე საბჭოში მისულა — შვილის ცნობას რატომ მიმა-
ლავთო. მითხარით ცოცხალი თუა რომელიმეო!

ნანა — დედა, ჩემი სიკვდილი!

მამუკა — კი მარა, ჩვენ სად ვიყავით ეს რომ მოხდა?

მარინე — ნათესავი წუხელ შეხვედრია... საბჭოში კი ამ დილით მისულა.

მამუკა — მერე საბჭოში უთქვამთ?

მარინე — აბა რაღას იზამდნენ!

ციცინო — საქმეა ახლა ეს?! გადაურევიათ ბერიაკი!

ნანა — რაღა ვქნათ ახლა? გუშინწინ მისი თეთრეული წამოვიღე გასარე-
ცხად და, აგერ მაქვს...

მარინე — კაი გიქნია, შვილო... მარა რაღად უნდა იმ უბედურს!

მამუკა — მაგას კაი ამბავი არ მოყვება. მომეცი გაზეთი...

ნანა — (კითხულობს) „22 და 23 ოქტომბერს გერმანიის თვითმფრინავე-
ბის ნაწილმა შესძლო უწყესრიგოდ ჩამოეყარა ფუგასური ყუმბარები.
არიან მოკლულნი და დაჭრილნი.“

ციცინო — მოდი და ნუ შეგეშინდება!

ნანა — „საბჭოთა ახალგაზრდობავ! ჩვენი სამშობლო საფრთხეშია... ვინ
უნდა გადაეშვას პირველ ბრძოლაში თავისი ხალხის ღირსებისა და
დამოუკიდებლობისათვის, თუ არა ჩვენ, ახალგაზრდები? ახლა მთე-
ლი ძაღლონე, ფიქრები და განცდები გამარჯვების საქმისაკენ უნდა
მიემართოთ. ყველამ ავისხათ იარაღი!“

მამუკა — ერთი სიტყვით, მე მივდივარ...

ნანა — წაიღე ეს თეთრეული თევდორესთან, ჩემო მამუკა!

მამუკა — შენ მიუტანე, გაუხარდება. მე სხვაგან მივდივარ!

მარინე — სად მიხვალ ნენა?

მამუკა — შინ. მალე დავბრუნდები! (გადის. შემოდის ფილიმონა).

ფილიმონა — რა ქენით? დათვალეთ ჭირიმეს ჭირიმე?

მარინე — რა უნდა დაგვეთვალა, ფილიმონ?

ფილიმონა — ჰო, ჰო, ჰო, თვითმფრინავეები თუ დათვალეთ, თვითმფრი-
ნავები?

ციცინო — სადაა თვითმფრინავეები?

ფილიმონა — მოსკოვის ცაზე...

ნანა — კიდეც არ იშლი შენსას?!

მარინე — ქვეყანა განსაცდელშია, სიცოცხლე გაგვიმწარდა, შენ კი დიდხარ და ხითხითებ... შე ოჯახქორო, ის ჭირისმოსაკლავი ჰიტლერი შენი მამიდაშვილი ხომ არაა?!

ფილიმონა — მასე ეგერ შენმა ბიჭმა კინალამ მომკლა, მარა, რას იზამ. ფიურერი შვიდ ნოემბერს მაინც მოსკოვში იქნება.

ციცინო — ფილიმონა, გზაზე არ შემხვდე დღეის აქით, თორემ...

ფილიმონა — ასეთი რა გაგიჭირდა ჭირიმეს ჭირიმე?!

ნანა — ჭირმა შეგჭამა შე გამოფშუტურებულო!

ფილიმონა — რა იყო, ბიძიკო?! ახლა შენ ჩემი სიტყვა არ დაგჭირდეს სადმე... მე ისე არ მითქვამს... მარა რა ვიცი... უტევენ მოსკოვს და რა ჩემი ბრალია!

მარინე — ჩხუბი და შარი თუ არ გინდა, ახლავე აქედან აიბარგე!

ფილიმონა — რა წაგეკიდათ, ხალხო!

ციცინო — ქვეყნის ჭირი ჩაირიამად რომ გეყურება, გაახილე თვალი!

ფილიმონა — არ გადამრიოთ კაცი, რა წაგეკიდათ, ჭირიმეს ჭირიმე?!

ნანა — ახლავე მოუსვი, შენდა სჯობია!

ფილიმონა — ვაი, უყურე შენ! მივდივარ ბიძი, მივდივარ. (შემოდის ყავარჯნიანი ფინთიხო)

ნანა — ა, მეორე... მეორე მშვიდობის მაძიებელი...

ფინთიხო — ჰოი, ფილიმონას ოჯახს დააქცევს გამჩენი ღმერთი! ვაი, ვაი!..

მარინე — რა იყო ფინთიხო, რა ფინთიხი გეცა.

ფინთიხო — დეისვენეთ აწი, დეისვენეთ... გამომიძახეს და მივდივარ... ვაი, ვაი, ვკვდები კაცი, მარა მაინც მივდივარ...

ციცინო — რას იკლავდი თავს.?!!

ფინთიხო — უყურე, უყურე, მე ვიკლავ თავს?! კაცი რუმბივით გავსივდი და კიდეც ჩემი ბრალია?! ავადმყოფს რომ შინ არ მაყენებენ, ასე რა გაუჭირდა ჩვენს ქვეყანას.

ნანა — თუ ავად ხარ, გაგსინჯავენ და გამოგიშვებენ!...

ფინთიხო — ოი, იმის ოჯახს დააქცევს ღმერთი. ვკვდები.

ციცინო — ცხელი ფუნა დაიდე, მოგიჩეხება.

ფინთიხო — მაგი მაკლია სწორედ.

მარინე — მე გასწავლი წამალს, აილე ბიეს ფოთოლი, დაიწყე ბლომად და გაგივლის.

ფინთიხო — დამცინით ხომ?! ჩემი რომ აღარ გჯერათ, თქვენც კომისარიატის ექიმები ხომ არა ხართ?!

ციცინო — იქნებ ახლა ქე გტკივა, მარა, რაიზა აიტკივე უტკივარი?!

ფინთიხო — ა, შეხედე ერთი რას ამბობენ... კაი და წავედი ფრონტზე ტანგანოვში. ის რაცხა ფიურერია, გამოუშვა ერთი კაკალი ტყვია და მწეპრა შუბლში, რა მოემატება ამით ჩვენს სამშობლოს?

- ნანა — აწე, შენ სწებრე ის ერთი კაკალი ტყვია, რალა იმან გწებრეს.
- მარინე — სამშობლო რომ გეძახის, არ უნდა დაიმალო...
- ციცინო — დღედაღამე გასწორებული გვაქვს... რატომ? იმიტომ, რომ დედასამშობლოს უნდა მივცეთ ყველაფერი.
- ფინთიხო — კაცო, მივცეთ და მივცეთო, რომ იძახით... დედაჩემს ყველაფერი ჩემთვის ემეტებოდა. აი სამშობლო რა დედა გამიხდა იმისთანა, რომე ყველაფერი ჩემგან მიაქვს.
- ნანა — რა მიეცი შენ, მაგალითად?
- ფინთიხო — სესხი არ მივეცი? იგიც ოცი წლის ვადით.
- მარინე — სესხი სესხია.
- ფინთიხო — სესხი, თვრა გადაგიხდის ვინმე! ოცი წლის ვადით რომელი ჭკვიანი მეზობელი გასესხებს ფულს?! ან მე მოვკვდი, ან შენ მოკვდი, ვინ გადაიხდის მერე ამას?
- ნანა — შენ ფრონტი თუ მოგატყვიანებს, თუ არა შენთან ლაპარაკი არ ღირს.
- ფინთიხო — ჰოი, ფილიმონას ოჯახს დააქცევს ღმერთი! კვდები, ვაი, ვაი! (გადის ფინთიხო. შემოდის თევდორე, ხელში თაიგული და რალა თავშალში შეხვეული უჭირავს).
- თევდორე — თქვენც გაიგეთ, ხომ? კაია, ნამეტანი კაია, კაია და რას იზამ... კაია ბაბუებო, ბიძიებო, მეც გამიხარდა!
- მარინე — რა იყო, თევდორე, სად მიდიხარ?
- თევდორე — მივდივარ და მივდივარ, მივდივარ და მივდივარ!
- ნანა — თევდორე ბიძია, ა, თეთრეული დაგირეცხე, შენს უნებართვოდ რომ წამოვიღე, ხომ არ გეწყინა?
- თევდორე — რა არისო?
- ნანა — თეთრეულია შენი...
- თევდორე — ჰო, კაია... შენ ახლა გიცანი, ხომ იცი?
- ციცინო — ვაიმე, ჩემი სიკვდილი!
- თევდორე — თეთრეულია? კაი გარეცხილია... რას წუხდებოდით... ახლა ჩემი ქალიშვილიც შინ მყავს.
- მარინე — რას ამბობ თევდორე?!
- თევდორე — ჰოი, რამდენი ხანია დამიბრუნდა ჩემი ეთერი... კაი სანახავია. მალე ქორწილი მექნება... მობრძანდით ჩვენსას.
- ციცინო — ვაი, ჩემი სიკვდილი!
- თევდორე — გასათხოვად კი არ მემეტება, მარა... ბედნიერი მამა ვარ, ბედნიერი!
- მარინე — ჰოი, ასე ყოველმხრიდან რატომ ვართ გაუბედურებული!
- თევდორე — ყოველმხრიდან დაჩაგრული მე ვარ სიმონა დოლიძე... მუშაობაც კარგი ჰქონდათ. დასძახოდნენ ნანასაო...
- ნანა — თევდორე ბიძია, რა წაგეკიდა ასე?!

თევდორე — ჰო, კი... შენ ახლა გიცანი... შენ სარძლო ხარ ჩემო... შენც

გიცანი... შენც, შენც... ყველა გიცანით... და გიცანით, რერო...

მარინე — თევდორე, შე უბედურო თევდორე!

ნანა — წავიდეთ სახლში თევდორე ბიძია!

თევდორე — სახლშიო?! აჰა. ჰა! სახლში რა მინდა... მატარებელზე მაგვი-
ანდება...

ნანა — რა გინდა მატარებელზე?

თევდორე — დეპეშა მაქვს — ბიჭები ჩამოდიან...

ციცინო — ვაიმე, ჩემო ღლეო!

თევდორე — კი, ბიჭები ჩამოდიან,,, (ივინის) თქვენ არ წამოხვალთ? ომი
დამთავრებულია... ბიჭები შინ ბრუნდებიან (თავშალი გახსნა) ა, ტან-
საცმელი მიმაქვს... ეს ჩემი უმცროსი ბიჭისაა. ესეც შუათანას.. ხომ
კაი ბიჭებია? ეს ტანისამოსი უნდა დავახვედრო... რაიზა თუ იცით?
არ მინდა სახლშიც ჯარისკაცის ტანსაცმელი რომ ეცვათ... არ მინდა.
იმას გავაძრობ და ამას ჩავაცმევ... ა, კაბა! ვისია, თუ
იცით? ჩემი ეთერის. ხომ იცნობთ ჩემს ქალიშვილს? ჰო, იმისია,
იგიც ღლეს ჩამოდის, ბიჭებს მოყვება. რა გატირებთ? გაიგეთ რამე?
ცული არაფერი გამაგონოთ... ვაიმე შვილებო, შვილებო!

ნანა — წამოდი, თევდორე ბიძია, წამოდი,

თევდორე — არა, შინ არა ჯერ. სასაფლაოზე ყვავილები უნდა მივიტანო...
ვალისკო იქინე ცხოვრობს... რა დროა ახლა? მატარებელზე არ დამა-
გვიანოთ...

მარინე — წამოდი, ჩვენც მოვდივართ...

თევდორე — ჰო, მატარებელზე კი... შენ გიცანი, ხომ იცი!

მარინე — ჰო, მარინე ვარ,... ეს ციციწოა, ეს — ნანა... წავიდეთ

თევდორე — ჰიტლერი მოკვდა დილითა, გამოათრიეს ვირითა... (ხელჩა-
კიდებული გაჰყავთ.)

(შემოდის მამუკა ნაბდით, ფაფანით, ჩექმებით, თოფით, მეორე
მხრიდან ამბროსი გამოჩნდება).

ამბროსი — მამუკა, რა ამბავია ჩვენს თავზე, თევდორე ავად გახდა ხომ?

მამუკა — გაგიყდა... (ტირის) აღარ არის თევდორე, ჩემი თევდორე!

ამბროსი — კარგი, სუ! რას გავხარ, სად მიდიხარ?

მამუკა — მივდივარ, ამბროსი მასწავლებლო... მე აღარ ვხუმრობ, ნამ-
დვილად მივდივარ.

ამბროსი — სად, ბიჭო?

მამუკა — სადაც მამაჩემია, სადაც ჩემი ძმაც, სადაც მეზობლები და ნათე-
საყვებია, ფრონტზე მივდივარ!

ამბროსი — შენც გაგიყდი ხომ?

მამუკა — აღარ შემიძლია აქ გაჩერება... ამდენი მოთქმა, ამდენი უბედუ-
რება!... გერმანელები მოიწვევენ, მოსკოვს ბომბავენ. მე თოფის სრო-

- ლა შემიძლია, ტანკის აფეთქება შემიძლია, გენერლის მოკვლა შემიძლია. მივდივარ და თქვენ უფლება არა გაქვთ დამაბრუნოთ!
- ამბროსი** — ვინ გითხრა, რომ უფლება არ მაქვს შეგახურო და ყური ავიწიო?! ვინ გითხრა?!
- მამუკა** — აბა, გერმანელები რომ მოსკოვში პარადს გამართავენ, ჩვენ დამარცხებული ვართ, იცოდეთ!
- ამბროსი** — რა პარადი აგიჩემებიათ! ვინ გითხრათ ეს, ფილიმონამ?!
- მამუკა** — გაზეთებს ხომ კითხულობთ?
- ამბროსი** — ვერ შევლენ მოსკოვში! შეიძლება პარადი ჩვენებმა არც კი გავართონ, მაგრამ რა მოხდა მერე? ამიტომ დავმარცხდებით?
- მამუკა** — რა გინდათ, ამბროსი მასწავლებლო, რატომ არ მიშვებთ?
- ამბროსი** — შენ ფრონტზე ხარ! აქედან რომ მიდიხარ, შენ ფრონტიდან გარბიხარ! იმ მეზობლებს ჭამა, სმა, ჩაცმა-დახურვა უნდათ! ჩვენ რომ უკეთესად ვეხმარებოდეთ, ისინი მტერს აქამდეც არ მოუშვებდნენ! აი, ასეთ ფრონტზე ხარ შენ, ახლა წადი, თუ გინდა!
- (ამბროსი გადის. მამუკა ჩაფიქრებული დგას, ხელში თოფს ატრი-ალებს).
- მამუკა** — ერთი სროლა მინდოდა... შური მეძია მინდოდა... არ მიშვებს! (ჩუმად, ძლივს გასაგონად) სიკვდილი... სიკვდილი. გერმანელ ოკუპანტებს!. (მიდის იმ მხარეს, საითაც ამბროსი გავიდა).

სურათი მეცხრე

შვიდი ნოემბრის დილაა. თავმჯდომარის კაბინეტში კედელზე ლენინის სურათი პკილია. მაგიდას ამბროსი უხის. კაბინეტში სხვებთან ერთად არიან მარინე, ციცინო, ნანა, ირინე, ფილიმონა და ფინთხოზ.

ამბროსი — წუხელ მოსკოვში გაიმართა საოქტომბრო საზეიმო სხდომა... მოხსენებით ბელადი გამოვიდა. როგორც მან თქვა, რთულ ვითარებაში გვიხდება წელს, მეგობრებო, ამ დიდი ზეიმის აღნიშვნა... ალბათ, აღარ ჩატარდება პარადი, რადგან მტერი მოსკოვთან დგას და დიდ საფრთხეს ქმნის... ჩვენი სოფელი ღირსეულად ხვდება ამ ზეიმს. ქალი, ბავშვი და მოხუცი ყველაფერს ვაკეთებთ ფრონტისათვის. ამ ძნელ მომენტში სკოლის ზარი არ დადუმებულა... მაგრამ მტრის უკუსაგდებად კიდევ ბევრი რამ არის საჭირო... ფრონტზე ჩვენი შვილები, მამები და ძმები სისხლს ღვრიან. ჩვენც გულით და საქმით უნდა შევუერთდეთ ჩვენს გმირებს და მათთან ერთად, როგორც თქვა პოეტმა — მამულს ვუთხრათ გამარჯვება!

ფილიმონა — პარადი კი ჩაგვეშალა და...

ამბროსი — არაუშავს, ფილიმონ, მოვესწრებით...

ნანა — ფილიმონი ძალიან შეწუხებულია.

ამბროსი — არაფერია, ჩვენს ქუჩაზეც იქნება დღესასწაული!
(მამუკა შემოიჭრა).

მამუკა — ხალბო! ამბროსი მასწავლებელი, ხომ ვამბობდით!

მარინე — რა ამბავია, შვილო!

მამუკა — ჩართეთ რადიო... მოსკოვში პარადია... სტალინი ლაპარაკობს!

ნანა — პარადი?!

ამბროსი — სტალინი?! (ხმამაღლამოლაპარაკე ჩართეს) ხმა: „ომი, რომელსაც თქვენ ეწევით, არის სამართლიანი ომი! (სტალინის ხმაზე წამოიშალნენ).

ამბროსი — მოიცათ, მოიცათ, გავიგონოთ!

„დაე, ამ ომში თქვენ ალგაფროთოვანებდეთ ჩვენი დიდი წინაპრების — ალექსანდრე ნეველის, დიმიტრი დონსკოის, კუზმა მინინის, დიმიტრი პოჟარსკის, ალექსანდრე სუვოროვის, მიხეილ კუტუზოვის მამაცური სახე!

დაე, გფარავდეთ, თქვენ, დიდი ლენინის ძღევამოსილი დროშა! გერმანელ დამპყრობთა სრული განადგურებისათვის!

სიკვდილი გერმანელ ოკუპანტებს!

გაუმარჯოს ჩვენს სახელოვან სამშობლოს, მის თავისუფლებას, მის დამოუკიდებლობას!

ლენინის დროშით — წინ, გამარჯვებისაკენ!“

(გაისმის საპარადო მარში და ჯარისკაცთა ფეხის ხმა. თვითმფრინავებისა და ტანკების ყრუ გუგუნს ფარავს მძლავრი სიმღერა. ისმის სალუტის ხმებიც)

მამუკა — (სკამზე შემდგარა) ფილიმონ ბატონო, გესმის თუ არა?! უსმინე, ჩვენი პარადია, მოსკოვში სტალინია!.

ამბროსი — შენი ჭირიმე, მამუკა — ბიჭო! (ეხვევა). აბა გააღეთ ფანჯარა, ჩვენი სიხარული ქვეყანამ გაიგონოს!

მამუკა — ოი, გენაცვალე, შე ულვაშავ!

ამბროსი — ომის ბედი გადაწყვეტილია... გამარჯვება ჩვენ დაგვრჩება! (ისმის მძლავრი სიმღერა. ქვემენტა ზალპები გრძელდება.)

პარმენ ლორია

აყვავებული მღელო, აყვავებული მთებო!

მთის წვეროდან გადმომდგარ მნათობს ეკალ-ბარდებით, ჯაგნარითა და ლაქაშებით დაფარული დაბლობები და გორაკები ზედებოდა მუდამ.

დაბლობი ჭაობით იყო დაფარული. ჭაობში მწვანე ფერის წყალი იდგა. შიგ კოლოები და მავნე მწერები იჩეკებოდნენ, მრავლდებოდნენ და მალარიისა და სხვა სნეულებათა გასავრცელებლად ეფინებოდნენ მახლობელ სოფლებსა და დაბა-ქალაქებს.

გორაკები ქაცვიანი ტყეებითა და ჯაგნარით იყო მოცული. ტყეში ნადირი ცხოვრობდა და ამ კუთხის მოსახლეობას მოსვენებას არ აძლევდა; მარჩენალ ძროხასა და ხარს სტაცებდა, ცხვარსა და ფრინველს უნადგურებდა, ზოგჯერ ადამიანსაც ესხმოდა თავს.

ჯაგნარებსა და ეკალ-ბარდებში ქვეწარმავალთა ლაშქარი დაშლივნიობდა. ისინი მეტწილად ერთმანეთს მტრობდნენ: ჰამდნენ, ხოცავდნენ, ანადგურებდნენ, მაგრამ მაინც მრავლდებოდნენ.

მზე ყოველ დღით გადმოხედავდა აქაურობას, ღამით მთვარე და ვარსკვლავები არ აკლებდნენ თავიანთ შუქსა და ციმციმს, მაგრამ არ უკვირდათ აქაურო-

ბის ასე ხანგრძლივი ფერუცვლელობა და ერთფეროვნება.

ასე ყოფილა დასაბამიდან, წელიწადის ყოველ დროს, ყოველ თვეში და ყოველ ცისმარე დღეს, მაგრამ...

* * *

მზის გადმოხედვას ორთქლმავალმა და-ასწრო მოსვლა, გრძნეულივით შეიკივლა და გაჩერდა.

არც სადგურია, არც ბაქანი, მაგრამ ორთქლმავალი გაჩერდა თუ არა, ვაგონებიდან ხალხი გადმოვიდა.

ახალდამდგარი გაზაფხული ღვივის. მიწას საამური სურნელება მოსდებია. ტყე და ველი ირთვება და იმოსება...

კვირა დღეა, არასამუშაო დღე, მაგრამ ჩვენ იგი სამუშაო დღედ ვაქციეთ, შაბათი ვუწოდეთ და მოვედით „შაბათობაზე“. შაბათობა ტრადიციული დღესასწაულია, სოციალისტური შრომის დღესასწაული.

„შაბათობაზე, შაბათობაზე“, — გაფრთხილებდით გუშინ ერთმანეთს და შეკრების ადგილს ვასახელებდით.

და დღეს აქა ვართ. აქ, სადაც ლეგენდის მიხედვით ეშმაკები, ქაჩები, ველუ-

რი აღმინებები, ქინკები და კუდინებო ბინდარობენ.

ლეგენდა ლეგენდად რჩება, ჩვენ აქ მსგავს რამეებს ვერ ვხედავთ, მაგრამ რაც არის, ისიც საკმარისია აქაურობის სიადეკარგის გასაცნობად.

— აქ გაშენდება მეურნეობა? — გაცვირვებით კითხულობს ერთი.

— არა მგონია, აქ გაწეულმა შრომამ და ხარჯმა ქვეყანას არგოს. — იკვნეულად ზეერავს მეორე მიდამოს.

— შრომას უქმად არასოდეს ჩაუვლია და არც ჩაივლის, — ორივეს საპასუხოდ ამბობს მესამე და განიერი ნაბიჯით წინ მიგვიძღვება.

დღეს აქ პირველად ეწყობა შაბათობა, მაგრამ ჩვენამდე უკვე ყოფილან და უმუშავნიან: მოუზომავთ, ბილიკები გაუყვანიან, პალოები ჩაუსვამთ და შეტევაზე გადასასვლელად მომზადებულან. ეს შეტევა კი დღეისათვის დაუნიშნავთ.

ხუთასამდე კაცი დავდექით დროშის ქვეშ.

ყველამ უფრო ნაცნობი და შეჩვეული იარაღი აირჩია.

მე ნაჯახს ვეცი, როგორც ღურჯლის ყოფილი შევირდი. გ. ცნობილადმე გრძელტარიათი თოხი აირჩია, ივ. ჭელიძეს, რომელსაც სახელომბეჭდოს საანგარიშო დარგი აბარია, ბარი შესთავაზეს და მანაც უყოყმანოდ წაავლო ხელი, ყველაზე ბებერ წიფელას მიადგა და ფესვები ამოუჭირკვა. დ. ჯვარშიევილი, რომელსაც მხატვრის ფუნჯი შეყვარებია და სურს ტილოზე ფაქიზად გადატანილი ლამაზი პეიზაჟებით გაგვახაროს, ლაქაშებში ჩამდგარა და ცელს იქნევს.

სხვაც ბევრი ნაცნობი და მეგობარია ამ ჩვენს მოქმედ ლეგიონში; ნაჯახით, ცულოთ, ნამგლით, ცელით, ხერხით, უროთი, თოხით და ფიწალით, გარდა ხმალისა და დამბაჩისა, ყოველნაირი იარაღი გვაქვს და ვიბრძვით. ვიბრძვით სიამით და სიხარულით, სიმღერითა და ცეკვა-თამაშით. ვებრძვით ოდითგანვე ჩვენს განუყრელ მეტყას, ჩვენს მტანჯველსა და დამაჩლუნებელს, ვებრძვით შვიცობასა და სიღარიბეს, ლეგენდა-

რულ ქაჯებსა და ეშმაკებს, კუდინებებსა და ველურ კაცებს, მაგრამ ყველაზე აქტიური ბრძოლა ახალი ქვეყნის ასაშენებლად გავვიმართავს, ეს ყველამ ვიცით და ამიტომაც არის ჩვენი ბრძოლა ასე საამო და სახალისო.

მზე მაღლა იწევს, უმატებს სიცხოველესა და მხურვალეობას. ფიზიკურ შრომას შეუჩვეველ ხელებზე ნაადრევად ჩნდება კოჭრები, სათუთ სახეებს მზე ეკიდება, მაგრამ მოღლილ-მოქანტულობას არავინ გრძნობს და სადილობის შესვენებისას ყველა მხიარულად ოხუნჯობს, მღერის, ცეკვავს, თამაშობს; ხოლო საღამოს, როცა თვანი მოვაკლეთ დღიურ ნაშრომს, გული სიამით აგვიძვრება და ორმაგი კმაყოფილება ვიგრძენით.

* * *

მოხუცი ლენინის ქუჩაზე მიაბიჯებს.

— აქაური მცხოვრები ბრძანდებით?

— დიახ.

— დიდიხანია?

— აქაურობის გაჩენის დღიდან.

გასაგებია. განმარტებას არ ვსაჭიროებ. ჩვენს დროში ქაბუქსაც შეუქლია ამგვარი პასუხი, რადგან ქალაქის გაჩენის დღეს მისი დაბადებაც ემთხვევა.

მოხუცი დაწინაურდა. მისთვის ყველაფერი ჩვეულებრივი და ბუნებრივია, ვიდრე ჩემთვის. დროდადრო აქეთ-იქით იხედება, ქუჩას ათვალიერებს.

მეც მივაბიჯებ იმავე ქუჩით, მაგრამ სულ სხვა ფიქრებითა და შთაბეჭდილებით. ჩემს თვალწინ ლამაზი ხეივანები და სახლებია, ყვავილებით დამშვენებული მოედნები და გაზონები, სავაჭროები და კულტურული დაწესებულებები, ყველაფერია, რაც კი ერთ პატარა ქალაქს დაამშვენებს.

გრძელი ქუჩაა. მე მალე გავშორდი იმ ქუჩას და ახლა განიერ ხეივანს მივყევბი ხეების ჩრდილქვეშ, ზაფხულის პირველი დღეა და მზეც საამისოდ აცხუნებს.

როცა დასახლებულ ადგილს გავშორდი და მახლობელი გორაკიდან მოტორის გუგუნე მომესმა, ყურადღება გავამახვილე. ცოტათი წინ წაიწიე და ჩაის ბუჩ-

ქებში სამი უცნაური მანქანა შევნიშნე.

ის არის! კინოში, ტელევიზორში ბევრჯერ მინახავს, ჩვენი ქვეყნის შვილია, სულ რაღაც ორიოდ წლის წინ შობილი, მაგრამ უკვე ყველასათვის ცნობილი. დიდად შეუშუსბუქა მან ტვირთი ჩაის მკრეფავ ქალებსო, გამოგონია და ახლა კი პირადად მინდა დავრწმუნდე სინამდვილეში.

გზის პირას ჩაის ფოთლის კალო დგას. სამი კაცი ხელსაქმიანობს, ჩაის ფოთოლს ყუთებში ჰყრის და გასაგზავნად ამზადებს.

ერთი მათგანი ჩემი ნაცნობი გამოდგა, გიორგი ლლონტი. დიდი ხნის წინათ მე და გიორგი ერთ დაწესებულებაში ვმსახურობდით. სხვა სამუშაოსთან ერთად კომკავშირის მდივნის მოვალეობაც ასრულებდა. პირდაპირი და ენერგიული ჰაბუკი იყო. შეცვლილა, თმა შევერცხლია. საპენსიო ასაკსაც გასცილებია, მაგრამ...

— ბავშვობიდანვე შრომას შეჩვეულმა, როგორ გაეძლო უსაქმოდ? — მეუბნება იგი და თავის ამბებს მიყვება.

ჩვენი დროის ადამიანებს ბევრი რამე აქვთ სათქმელი და მოსაყოლო: ოცდათვრამეტი წელიწადია, რაც გიორგი ამ მეურნეობაში სხვადასხვა თანამდებობაზე მუშაობს. მას ყველა იცნობს და პატივს სცემს.

— ესენიც ჩვენი ახალგაზრდა მუშაკებია, — მაცნობს მიხეილ დრაგუნოვსა და ალექსანდრე ზინჩენკოს, — იციან და უყვართ თავიანთი საქმე.

— მე სხვა რამეებიც მაინტერესებს, ჩემო გოგი, — ვუეუბნები მე.

— სხვა რამეები? აი ჩვენი აგრონომიც მოვიდა და სხვა რამეებზე იგი მოგიყვება.

შუქრი ხინკაძეს ვეცნობი. იგი ახალგაზრდაა, ვერ დაიკვეხნის, რომ აქაურობის გაშენების პირველი დღეები ახსოვს, მაგრამ, როგორც ამ კუთხის შვილს, ალბათ, ბევრი რამე გაუგონია წინანდელ შაბათობებსა და წამოწყებებზე.

რა დროს საუბრობსა და მოცდენის ე-

მია, მაგრამ მე მაინც ვახერხებ ქვეყნის საინტერესო ცნობების მიღებას. მანქანები დადიან, თავს ევლებიან ჩაის ბუჩქებს და ძლიერი ხმაურით იქაურობას აყრუებენ.

— თუ გინდა გაჰყვირო რომელიმე მათგანს და ნახე როგორ კრეფს. — შემთავაზა ლლონტმა, როცა მანქანა კალოსთან მოვიდა და ნაკრები ფოთოლი მოახევა.

ჩემი სურვილიც ეს იყო და იმ მანქანას გავეყვი, რომელსაც ხუტა ზეფისკე-რაძე მართავდა. მანქანა ნელა დადის, მისი ხმაური საუბარს გვიშლის, მაგრამ ზოგი რამ მაინც შევიტყუე.

მანქანა „საქართველო“ ჩვენი ტექნიკის შესანიშნავი გამარჯვებაა, თუმცა კი ბერნეტის ებოქაში ადამიანს ვერაფრით გააკვირვებ. მართალია, დიდ სამუშაოს ასრულებს ეს მანქანა, ეკონომიაც იძლევა, მაგრამ მე მაინც მეტს მოველი მისგან. ამ შესანიშნავი მანქანის ავტორებიც უთუოდ უფრო გააუმჯობესებენ მის კონსტრუქციას და მიაღწევენ იმას, რომ მანქანა გამოსადეგი დარჩეს არა მარტო შერჩეულ და წინასწარ მომზადებულ ფართობებზე, არამედ მთავორიან ადგილებშიც.

ჯერჯერობით მეურნეობაში მხოლოდ შვიდი ასეთი მანქანა გვაქვსო, მეუბნება ახალგაზრდა მძღოლი. იგი მეტად კმაყოფილია ამ მანქანის მუშაობით, სახელდარივით ამტანიანო.

ჩვენს გვერდით მეორე ასეთი მანქანა მიჰყვება მწკრივს, რომელზეც ნაკოლოზ გულიავეი ზის, მესამეს ლევან კაცაძე „მიაცირობებს“.

ჩვეულებრივი ამბავია. ადამიანის მოდგმას ასე აქვს განაწილებული მოვალეობა: ზოგი ხელმძღვანელია, სახელმწიფოს საჭესთან დგას, ზოგს მშენებლობის საქმე აბარია, კედლები აჰყავს და ხარაჩოებს ამზადებს. ხელოვნებისა და ლიტერატურის საქმესაც ჰყავს თავისი მშენებელი ინჟინერი, სწავლა-განათლებაც საიმედო ადამიანების ხელშია. ყველა უნარისა და შეძლების მიხედვით ასრულებს დაკისრებულ მოვალეობას, ხოლო ვინც ჯერჯერობით ასაკის მი-

ხედვით დასაქმებული არ არის. ისინი აქედანვე ირჩევენ პროფესიას.

პატარა ტოლკი იაკოვლევს, მეოთხე კლასის მოსწავლეა, ახლა არდადეგები აქვს, შინ უსაქმოდ ვერ დამდგარა და საერაფი მანქანის მძღოლთან კოფოზე შემომჯდარა. აქედან იგი თვალს ადევნებს მანქანის რკინის თითების მოძრაობას და თუ რაიმე დეფექტი შენიშნა, ან თვითონ ასწორებს ან მძღოლს ანიშნებს. მეორე მანქანის მძღოლთან მეექვსეკლასელი ალექსი ყოფიკაშვილი ზის, მესამე მანქანაზე მეშვიდე კლასელი პაულე შარაშიძეა. როგორ წარიმართება მათი ცხოვრების გზა, რომელ მანქანაზე და რომელ საჭესთან მოუწევთ მუშაობა, ჯერჯერობით ამის თქმა ძნელია, მაგრამ დღეს რომ ისინი მოხალისე მესაქეები, „საზოგადოებრივი დატვირთვით“ მძღოლები, ეს უთუოდ მისაბამი მაგალითია. სიცხე მატულობს, მიყვები ჩრდილჩრდილ ჩაის ბუჩქებში გამაღალ ბილიკს. ავღიჯარ მძღოლ გორაკზე, სადაც ლამაზი შენობებია წამოჭიმული: ბავშვთა ბაგა, ბავშვთა სახლი, მომავალი მკრეფაების, აგრონომების, ინჟინრების, მეცნიერების, მემანქანეების, მესაქეებისა და მძღოლების სამკედლო. გავა დრო და აქ დაჩითულ-დაზრდილი ადამიანები ჩაუდგებიან სათავეში სოციალისტური ქვეყნის მართვას და წინაპრების დაწყებულ საქმეს გაავრცელებენ.

აქაც პატარა დაბა-ქალაქია. საცხოვრებელი სახლები და მოედნები, სავაჭროები და ფარდულები!

დღე ნელა მიდის, წამებს წუთები მიჰყავს, წუთები საათის მაჩვენებელ ისარს ექაჩება. ირგვლივ ჩაის ბუჩქები და წიწვიანი ხეების მწკრივებია, ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრე და სილამაზეა აქ თავმოყრილი...

ალბათ, სადილობის დრო მოახლოვდა. რომ ასე უეცრად შეწყდა მობრების ხმაური და ჩაის მკრეფები ქალებიც სავსე კალათებით გაეშურნენ კალონებისაკენ მოკრეფილი ფოთლის ჩასაბარებლად.

მუშათა სასადილოში სისუფთავე და ხალვათობა, სამზარეულო ელდენზე მუშაობს და მზარეული თეთრ, სუფთა ხალათოსხმული სანატორიუმის ეკიმივით ათვალეერებს ღუმელზე შემოდგმულ ქვაბებს.

კერძი ნოყიერი და გემრიელია...

ცოტა ხნით საუბარი მომიხდა მუშათა კომიტეტის ხელმძღვანელთან, მისგან ბევრი საინტერესო ამბავი გავიგე. განსაკუთრებით კარგად მუშაობს აქაური კულტურის კერა, კლუბში თორმეტამდე თვითმკმელი კოლექტივია, ბევრი მათგანი უკვე საცნაოდ ცოზილია.

კაბინეტები არ დამივლია. ხელმძღვანელი მუშაკები არ შემიწუხებია. მათი ღირსებებისა და საქმიანობის შესახებ რიგით ადამიანებთან მქონდა საუბარი და... როცა ხელმძღვანელს პირსუკან აქებენ, იმაზე აბა აუგს ვინ იტყვის... „იქ, სადაც... ერთხელ“... ვკითხულობ ბლოკნოტში ჩემს მიერ ჩაწერილ სიტყვებს და... მთავარი დამვიწყებია. უნდა ჩავუმატო, თორემ გაუგებარი დარჩება: სად იქ, სად ერთხელ — და უეცრად:

„ოჩხამურის მშრომელთა დეპუტატების სადაბო საბჭო“ — და იქვე, მეორე აბრაზე ამოვიკითხე: „ოჩხამურის ჩაის საბჭოთა მეურნეობა“.

დღეს, მთის წვეროზე მზე რომ გადმოიხედავს და არც ისე შორეულ წარსულს შეადარებს, ალბათ, ჩვენზე უფრო უკვირს და კმაყოფილებით სახე ებადრება.

ღიახ, შეცვლილა შემოგარენი, აყვავებულია მდელო, აყვავებულია მთები!

დრსუნ კობალაძე

მარად სანუკვარი

მსუბუქმა ავტომატქანამ სწრაფად აირბინა მოასფალტებული გზა, მარცხნივ გაუხვია და ორსართულიანი სახლის განიერ ეზოში გაჩერდა. აიგანზე მოფუსფუსე ბავშვებმა თამაში მიატოვეს და კბე ჩამოირბინეს. მანქანის კარების გაღებაც ვერ მოასწრეს, ისე მარად მიცვივდნენ ბავშვები.

— ბები, რა მოგვიტანე? ბაბუ შოკოლადი მომიტანე? — შესძახდნენ ბავშვები ასმათ და დავით ყიფავაძეებს, რომლებიც ეს-ეს იყო ქალაქიდან მოვიდნენ.

— კი, ბაბუ, ყველაფერი მოგიტანეთ, შოკოლადებიც, კამფეტებიც! — ასმათი და დავითი ეალერსებოდნენ და სათითაოდ გულში იხუტებდნენ ბავშვებს.

მერე ასმათი სახლში შევიდა, ხოლო დავითმა ჩვეულებისამებრ ეზო-კარი მიმოათვალიერა.

ასმათ და დავით ყიფავაძეების განიერ ეზოში, სადაც მრავალი დეკორატიული მცენარე და ფერად - ფერადი ყვავილებია გაშენებული, იგრძნობა დიასახლისისა და ოჯახის უფროსის მზრუნველი ხელი. ეზო კი არა სათუთად მოვლილი ვაშლის, მსხლის, ფორთოხლის, მანდარინის, ატმის ხეივანია, აქ ყველაფერი მეტყველებს ამ ოჯახის მკვიდრთა ბედნიერებაზე... და უცხო მგზავრსაც თვალი მიუღის აქეთკენ, თითქოს ნატერისთვალს ეძებდა და აჰა, აქ ჰპოვო, შეჩერდება და ტკბება სურნელოვანი შემოგარენით.

დავითმა ეზო-კარი, ბაღი საგულდაგულოდ დაათვალიერა, ნაწვიმარი და ქარისაგან წაქცეული ახალგაზრდა ნარგავები წამოაყენა, და კვლავ ეზოს დაუბრუნდა. ილიის ნათურებით გაჩირაღდნებულ დიდ ნათელ ოთახში შევიდა, სასადილო ოთახიდან ასმათის ხმა მოესმა — მეუღლეს ვახშამზე იწვევდა.

ამდენი სტუმარი დავითს დიდი ხანია არ სწევია. დასვენების დღე იყო და სტუმრად სწევოდნენ შვილები, რძლები, შვილიშვილები და შვილთაშვილები, მოზრდილი მოწყურებულნი საუბრობდნენ. თითქოს დიდი ხანია არ უნახავთ ერთმანეთი, ხოლო პატარები თამაშით ერთობოდნენ და კისკისებდნენ.

მოხუცთა გული ხარობდა. განა არ ჰქონდათ სასიხარულო?! ერთი ოჯახიდან ამდენი ნამრავლის თავშეყრა მართლაც რომ სასიხარულო იყო.

ნავახშმევს ტელევიზორი ჩართეს. ცისფერ ეკრანს ბავშვები გაფაციცებით შესცქეროდნენ. როცა დიქტორის ხმა გაისმა, გაისუსნენ... ეკრანზე მრავალმა სახემ გაიღვია... კადრს კადრი ცვლიდა... ალაპარაკდნენ ბავშვები, უფროსებს ეკითხებოდნენ: რატომ მოხდა ეს, ვინ იყო დამნაშავე? აი, ეკრანზე გამოჩნდა მრავალსერიანი დოკუმენტური ფილმი „ნახევარი საუკუნის მატინე — 1917 წელი“... ბოლოს, ყველამ რომ საძინებელ ოთახს მიაშურა, ტელევიზორ-

თან მხოლოდ დავითი იჯდა. იჯდა და ფიქრობდა.

დავითის გონებაში გადაიფურცლა უკვე უკან ჩამოტოვებული ნახევარი საუკუნე. თვალწინ დაუდგა მაშინდელი დუხჭირი ცხოვრება. დღენიადაგ შრომობდა და მაინც არ გააჩნდა წლის სარჩო.

აი, დავითი ახალგაზრდაა. ტოლს არავის დაუდებს. მას სოფელში იცნობენ, როგორც მუყაით, მშრომელ ახალგაზრდას. მაგრამ ოჯახში ქალის ხელი სხვაა, ქალისა, რომელიც სიყვარულით ავითრთოლებს გულს... მისი იღუმალი ხმა თითქმის ყველგან გეძახის, გიხმობს... დადგები 'და დააყურადებ ამ სასიამოვნო ხმას, ტკბები... ჩუმად ეალერსები მის ყელ-ყურს... მერე ბურანიდან გამოერკვევი და დაღონდები, რომ შენი გულის ზეშაიდი, შენი სიყვარული შენგან შორსაა, რომ ყველაფერი ეს ზმანება იყო... და ვინც უყვარდა დავითს იგი მალე გვერდში ამოუდგა, მისი მეუღლე გახდა. დავითს არ ექაშნიკებოდა თავისი ფიცრული სახლი, უნდოდა ახალი, ისეთი სახლი დაედგა, გამეღელს რომ თავ-ღში მოუვიდოდა. ეს პატარძლისთვისაც სასახლო და სასურველი იყო... და ახალგაზრდა ცოლ - ქმარი ოცნებობდა იმ მშვენიერ დღეებზე, როცა ახალ სახლში შეადგამდნენ ფეხს, ახალ ბინაში გაშლიდნენ სუფრას.

საღამოა. სხედან ორნი შუაღმოსოფელ-თან და ვახშობენ. მოესმათ მეზობლის ხმა. დავითმა გარეთ გაიხედა. მეზობლის ბიჭი რომ დაინახა, გაეხშიანა:

— ემანდ რას დგებარ, შემოდი სახლში!

ის დავითს მიუახლოვდა და ორი შუშა გადასცა — ქალაქიდან ნავთი ამოგიტანე, ჯერჯერობით გეყოფათ, მერე კი... ღმერთი იყოს მოწყალეო... და თან ქალაქში ყურმოკრული ამბავი მოუთხრო: რუსეთში მუშები აჯანყებულან, მეფის მთავრობა გადმოუდგიათ, მალე ალბათ ჩვენც გვემშველებაო...

— ერთი სიტყვით, შენ საჩუქარი მომიტანე და კარგი მახარობელიც ხარ, მოდი ერთი ჩაგიკრა გულში!

დავითი მიეალერსა ბიჭუნას და დაუყვავა: — შენ ჰკვიანი კაცი დადგები, ოჯახსაც გამოადგები და სხვასაც. კაციც ასეთი უნდა. ნათქვამია: განა კაცი ხელწია, სულ თავისკენ მიითლიდესო. იმ ღამეს დავითს დიდ ხანს არ დაუძინია, საუბრობდნენ... და სურდა გარკვეულიყო, თუ რას მოუტანდა მშრომელ ხალხს რუსეთის რევოლუცია. აქაც მოხდებოდა თუ არა ასეთი ძვრები. მერე როგორი იქნებოდა მათი ცხოვრება, თავს დააღწევდნენ თუ არა სიღუჭჩირეს... ხვალისთვის ყოველივეს გაიგებდა უფრო დაწვრილებით. სული არ უსვენებდა, თვალზე ძილი აღარ ეკარებოდა. მალე გათენებას ელოდა, სწყუროდა, ყველაფერში კარგად გარკვეულიყო.

* * *

და როცა ახლა ნანატრი ოცნება, როცა აქაც აფრიალდა ალისფერი დროშა, ასმათ და დავით ქიქვაძეების ოჯახში ვაჟი დაიბადა.

ბედნიერება, ბედნიერება ჩასახლდა ყოველ ოჯახში! დავითის ოჯახში კი ორმაგი ბედნიერება და სიხარული სუფევდა...

სასოფლო-სამეურნეო არტელს რომ საძირკველი ჩაეყარა მშობლიურ სოფელში, ამ საქმის ინიციატორები იყვნენ ასმათი და დავითი. ზუტუბანშიც დაარსდა არტელი. ის ადგილი, სადაც ახლა ზუტუბნის კოლმეურნეობის ჩაის, ციტრუსოვანთა და ტუნგოს პლანტაციებია, ოცდათხუთმეტი წლის წინათ ეკალ-ბარდითა და გაუვალი ტყით იყო დაფარული. აქ ღამით ნადირის შიშით კაციც ვერ გაივლიდა. რა სასწაულები მოხდა! სოფლის მკვიდრთა მარჯვენამ ეს უდაბური მიწა ბაღნარად აქცია... და ამ სასახლო საქმეში წილი უდევთ ასმათსა და დავითს. არა მარტო ამ ორს, არამედ მათ შვილებსაც. და როცა მოიგონებენ ხოლმე ყოველივე ამას, გული სიამაყით ეცხებათ.

პირველად დავითი კოლმეურნეობის საწარმოო ბრიგადის ხელმძღვანელად დანიშნეს, ხოლო რამდენიმე წლის შემ-

დღე ციტრუსოვანთა სანერგის მეზღედ, როგორც ამ საქმის ჩინებული მცოდნე. მალე ეს შრომისმოყვარე ადამიანი თანასოფლელებმა სოფლის თავკაცად აირჩიეს და იგი ცამეტი წლის განმავლობაში უმწიკვლოდ ასრულებდა ამ მოვალეობას. დავითი მინდობილ საქმეს გულწრფელად მოეკიდა. სამისო უნარიც აღმოაჩნდა. ამიტომაც იყო, რომ თანასოფლელები მიჰყვნენ — და ყაშირები გადებარეს... უღრანი ტყეები გაკაფეს, გაასუფთავეს, დაბარეს და პლანტაციები მოაშენეს. დავითს პირველი დიდი სიხარული იმ დღემ მიაგო, როცა მკერდი ლენინის ორდენმა დაუშვენა. ეს სოფლის სიხარულიც იყო.

კოლმეურნეობის ზრდასა და გაძლიერებასთან ერთად იზრდებოდა ყოველდღეობა ოჯახიც. მშობლებს მალე გვერდში ამოუდგნენ შვილებიც — ორი ვაჟი და ორი ქალიშვილი, მერე რძალიც. ჯანდონით სახეს ამ ახალგაზრდებს თავიანთი წვლილი შეჰქონდათ სოფლის აყვავება-აღზევებაში.

* * *

1941 წელი... მოულოდნელად იწყება ომი. ფაშისტური გერმანია თავს ესხმის ჩვენს მშვიდობიან ქვეყანას. სამშობლო ეძახის ახალგაზრდა მამულიშვილთ ომში... და წითელ ლაშქარში მამები და დედები აცილებენ შვილებს. ასმათმა და დავითმაც გზა დაულოცეს უფროს შვილს, გზა დაულოცეს და დაბარეს: შვილო, რამიზ, ჩვენი დარდი ნუ გექნება. შენს ცოლ - შვილს მზრუნველობას არ მოვალეობთ. ოღონდ შენ იყავი ყოჩაღად. რაკი დრომ მოიტანა და სამშობლო გეძახის, უნდა იყო მისი ნამდვილი, პირნათელი ჯარისკაცი. თუ იცოცხლებ, იცოცხლე, როგორც ეს ჩვენს გვარსა და ვაჟ-კაცობას შეეფერება, თუ ბრძოლის ველზე დაეცემა, დაე, დავი მამაცთა სიკვდილით. ჩვენ ეს ცრემლებსაც მოგვევრის და სიხარულსაც მოგვიტანს! — მშობლებმა ვაჟი გადაკოცნეს და გაამზავრეს. ამ კვალს გაჰყვა 250 ხუცუბუნელი ახალგაზრდა.

მივინვარებდა ომი. მედგრად იბრძოდნენ ომში წარგზავნილები, რომ დაეცნათ საყვარელი სამშობლოს ყოველი გოჯი მიწა... და შრომობდნენ ბეჯითად შინ დარჩენილნიც, რომ უხვი დოვლათით... რომ მათი მონაგარით შეუფერხებლად მოემარაგებინათ ფრონტი.

თავდადებით შრომობდნენ ასმათიცა და დავითიც.

მერედა ყოველდღე ელოდნენ სამკუთხა ბარათს... ყოველდღე ელოდნენ ფოსტალონის გამოჩენას. მიიმეა ლოდინი მშობლისა, რომელსაც პირმშო ომში წარუგზავნია. ვინ იცის რას მოუტანს ხვალისდელი დღე. ომში ბევრი წავიდა, მაგრამ განა ყველა დაუბრუნდება თავის ოჯახს?! სამშობლოს გამარჯვება მოითხოვს მსხვერპლს... და ეს მსხვერპლი ყველა ოჯახმა უნდა გაიღოს: ზოგი ბრძოლის ველზე ისახელებს თავს, ზოგი კი შრომაში. ორივე ისე სჭირდება დღეს ქვეყანას, როგორც ადამიანს ჰაერი და წყალი. სამშობლო ყველას დედაა, ტყბილი დედა. კარგად უთქვამს ქართველ პოეტს:

სამშობლო, დედის ძუძუში,
არ გაიცვლებია სხვაზედა,
ორივე ტყბილია, ძმობილო,
მირჩევენს ორთავ თვალზედა,
როგორც უფალი, სამშობლოც
ერთია ქვეყანაზედა.

იქნებ დაეცეს ბრძოლის ველზე მათი პირმშოც!... და ეს მშობლის გულს განუკურნებელ ჭრილობას გაუჩენს, მაგრამ „ჭირსა შიგან გამაგრება ასრე უნდა, ვით ქვეითკისა“... და გაუძლებენ ამ დიდ ტკივილსაც, რაკი ამას მოითხოვს სამშობლოს ინტერესები, მშრომელი ხალხის ინტერესები.

ასეთი მწარე თუ ტყბილი ფიქრები უფორიაქებს გულს ასმასა და დავითს... და ისინი ბეჯითად შრომობენ. ამას მოითხოვს სამშობლო, ფრონტი...

ყველგან, აქაც, ხუცუბანში გუგუნებს კრემლიდან ომახიანად დარჩეული იმედინი ხმა: — ჩვენს ქუჩაზეც იქნება დღე-სასწაული!

— ო, რამდენი წელი გაგიბდა მას შექმნა!

— დასრულდა ომი...

— დადგა ნანატრი დღეც...

დღეა სამშობლო მტერზე გამარჯვებას ზეიმობდა.

ჯარისკაცები ოჯახებს უბრუნდებიან. სიხარული, ხევწა - კოცნა.... ზოგი უგზო-უკვლოდ დაიკარგა, ზოგი კიდევ ბრძოლის ველზე დაეცა. მაგრამ მშობლის გულს არ სჯერა, არ სჯერა და კვლავც ელოდება პირშშოს.

არ დაბრუნებულა რამიზიც — იგი დაეცა ბრძოლის ველზე. მშობლების გული სევდამ მოიცვა... და დაწყულულა... მაგრამ რას არგებს ადამიანს სიმძიმე და შეფოთვა. უღმობელ ბედს უნდა შერიგებოდნენ... და შეურიგდნენ კიდევ...

* * *

ერთ დღეს ასმათი კოლმეურნეობის გამგეობამ დაიბარა... უთხრეს, რგოლის ხელმძღვანელად უნდა დაგნიშნოთ. შეწუხდა. იუარა, ვერ შეეძლებო, მაგრამ უარი არ გაუვიდა.

სახლში დაბრუნებული ასმათი იმაზე ფიქრობდა, შეძლებდა თუ არა მინდობილი საქმის გაძღოლას. თუ კი ვერ შეეძელი, ხომ შეერცხვები სოფლის წინაშე.

* * *

...მტრედისფრად რომ ინათა, ასმათმა ფანჯრის ფარდა გადასწია და ავარდისფრებულ ზეცას გახედა. წყენით ჩაილაპარაკა, დამგვიანებიაო.

— ნუ ჩქარობ, ჯერ არაა გვიანი — გაეხმაინა ქმარი. მაგრამ ასმათი აჩქარდა. საოჯახო საქმეები მოითავა და... მერე რგოლის წევრებს ჩამოუბრინა: — აბა, თქვენი პირიმი, ნუღარ დაიგვიანებთ, ფოთოლი გადადის, მოსავალი გვეკარგება.

მისი სიტყვები ალერსიანი იყო. — „კაი სიტყვა სჯობია, უფრო დაგყვება ადამიანი, — ფიქრობდა ის, — ვისაც ნამდვილად რაღაც უჭირს, იმას არ დაუძალებ, ხოლო ვინც...“ — და თითქოს გულზე რაღაცამ უქბინა. „არ შეიძლება მეზობლის

წყენინება. მაგრამ ააქმემ თუ მოითხოვო მაშინ?!“

ამინდი კარგს ვერაფერს პირდებოდა მეჩაიებს, ამიტომაც ჩქარობდნენ ისინი. საგულდაგულოდ მოვლილ პლანტაციებში ნაზი ღუეების ზღვა ღელავდა.

* * *

ასმათს როდი აშინებდა ბუნების კირეულობა. წვიმაში თუ სიციხეში თავის რგოლის წევრებთან ერთად ჯარასავით ტრიალებდა ჩაის პლანტაციაში. შრომის ასეთი სიყვარული მას მამის ოჯახიდან გამოჰყვა.

ასმათის რგოლი მალე დაწინაურდა. რგოლის ყველა წევრი ორმაგად ჯარულედა დავლებას და ეს ახარებდა ასმათს. ახარებდა ის, რომ გამგეობის წინაშე პირნათელი აღმოჩნდა. აქებდნენ და უმაღლოდნენ კიდევ.

გაზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს ასმათი კვლავ კოლმეურნეობის გამგეობამ მოიხმო. მაშინ გამგეობის თავმჯდომარე იყო მისი ქმარი დავითი. გამგეობამ ასმათის რგოლი წარმატებისათვის გარდამავალი წითელი დროშით დააჯილდოვა და მარჯვენა დაულოცა გამარჯვებულთ.

ასმათმა მეორე დღეს რგოლის წევრთა კრება მოიწვია. რგოლს ახალი გადიდებული ვალდებულებები უნდა ეკისრა.

— სამნახევარ ჰექტარზე ოცდაათი ტონა ფოთოლი. ასეთი იქნება ჩვენი ვალდებულება. — მტკიცედ თქვა ასმათმა.

ზოგი დაეკვდა, ამ დავალების შესრულება ჩვენს რგოლს გაუჭირდებაო და თითქოს საამისო მიზეზებაც მოიშველია, ჩვენი პლანტაციები ამდენ მოსავალს ვერ მოგვეცემსო. მაგრამ ასმათი კარგად იცნობდა თავისი რგოლისათვის გაპირვებულ პლანტაციების ავ-კარგაინობას და თავისი აზრი მტკიცედ დაცვა. მას მხარი დაუჭირეს რგოლის ახალმა წევრებმა, ასმათის შვილებმა გულიკომ და ავთანდილმა.

* * *

რგოლმა კვლავ ისახელა თავი — ნაკიარ ვალდებულებას ხუთი ტონით გადამეტა. ალაპარაკდა სოფელი. ხოტბას

ასხამდნენ ასმათსა და მის რგოლს. რგოლის ამ წარმატებაზე და ასმათის გამოცდილებაზე დაიწერა წერილები ლაო-ლქო და რესპუბლიკურ პრესაშიც. კოლმეურნეობის საპატიო დაფაზე გაჩნდნენ ახალი სახელები.

... ასე მიდიოდა დღეები... და ამ დღეებს მოჰქონდა სიხარული და აღტაცება. მაგრამ იმ სიხარულს რა შეედრება, რომელიც 1948 წლის შემოდგომაზე მოუტანა მათ. საქართველოს რადიომ ჩვენს ქვეყანას სასიხარულო ამბავი აუწყა: ქობულეთის რაიონის სოფელ ხუცუბნის კოლმეურნეობის მეჩაიებს, მოწინავე რგოლის ხელმძღვანელს ასმათ ჟიჟავაძეს მიენიჭა სოციალისტური შრომის გმირის მაღალი წოდება.

* * *

გულიკოც მარჯვედ შრომობდა ჩაის პლანტაციაში, რომელიც მას მოსავლელად ჩააბარეს. თითოეულ ბუჩქს თავზე ეკლებოდა, გულმოდგინედ უვლიდა. კარგად მოვლილმა პლანტაციამ არ უმტყუნა გოგონას — უხვად მოისხა ნორჩი ფოთოლი... და გულიკოს თითებიც ხარბად დაეწაფა დუყებს. თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებოდა დედა-შვილი. დედას ახარებდა თავისი ასულის ყოველდღიური წარმატებები...

1949 წელმა ახალი გამარჯვება და სიხარული მოუტანა ჟიჟავაძეთა ოჯახს: ჩაის ფოთლის მაღალი მოსავლის მიღებისათვის გულიკო დავითის ასულ ჟიჟავაძეს მიენიჭა სოციალისტური შრომის გმირის მაღალი წოდება. ასმათი კი მეორედ დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით.

ავთანდილი გულში ფიქრობდა: — გულიკომაც რომ მაჯობა! — მტკიცედ გადაწყვიტა,

ყვიტა, მხარი გაესწორებინა დისანტი... და ავთანდილის გამარჯვების დღეს დადგა — 1950 წლის შემოდგომაზე ისიც, დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით... და ოდესღაც ჟიჟავაძეთა უჩინარი ოჯახი საქვეყნოდ ცნობილი გახდა.

დღეს ამ ოჯახში ექვსი ლენინის ორდენი და ორი ოქროს ვარსკვლავი ბრწყინავს. განა ეს სასწაული არაა?! მაგრამ სასწაულებს ხომ ჩვეულებრივი ადამიანები ახდენენ.. ასე იცის თავისუფალმა შრომამ, რომელიც ოქტომბრის პირმშოა.

ასმათ ჟიჟავაძის მაგალითზე აღიზარდა სოფლის ასობით ახალგაზრდა მეჩაიე, რომლებიც ახლა სარეკორდო მოსავალს იღებენ. თუ წინათ კოლმეურნეობა 700-800 ტონა ფოთოლს კრეფდა, ახლა 1500 ტონა ნედლეულს აბარებს მრეწველობას.

ასმათი დიდი ხანია პენსიაზეა, მაგრამ გულმა არ მოუსვენა... და ორი წლის წინათ კვლავ ჩაება შრომის ფერხულში...

ამაგდარი ადამიანების — ასმათისა და დავითის თვალწინ დაეაყვაცდა დაფრთები შეისხა ხუცუბნის კოლმეურნეობამ. დღეს იგი ერთ-ერთი მძლავრი სასოფლო - სამეურნეო არტელია არა მარტო ქობულეთის რაიონში, არამედ რესპუბლიკაშიც. ამიტომ იყო რომ მშობლიურმა კომუნისტურმა პარტიამ, საბჭოთა მთავრობამ დააფასეს ხუცუბნელ კოლმეურნეთა თავდადებული შრომა და კოლმეურნეობა ლენინის ორდენით დააჯილდოვეს.

ხუცუბნელთა მარად სანუკვარი ფიქრია შრომა! მათ ხომ თავისუფალმა შრომამ მოუტანა დიდება და სახელი!

ნაჩი ჩხაიძე

გადაუფურცლავი წიგნი

— სამახარობლო! სამახარობლო! ტურისტული საგზური მივიღე. გერმანიასა და ჩეხოსლოვაკიაში მივდივარ, ევროპას ენახავ! — მიეახარე შემოდგომის ერთ მზიან დილას დედაჩემს.

მან ჭაღარა თმა შეისწორა და სათვალეს ზემოდან გაკვირვებით გადმოხედა.

— რატომ გიკვირს, სამ დღეში რაიხსტაგთან ამოვეყოფ თავს. გზა დამილოცე. მშობელს ხმა აუკანკალდა.

— გერმანიაში მიდიხარ? დაწყველილი ქვეყანაა. გერმანელებმა დაგვინგროეს ოჯახი, ოცდაექვსი წლის წინათ მამაშენი გავაცილე ომში და აღარ დაბრუნებულა. მისი საფლავიც არ ვიცი. სახლში გაჩერდი. ტეხა-კრეფაა გაჩაღებული და ხელი წამომაშველე... — ამიხირდა დედა.

— საგზური უკვე ჯიბეში მაქვს... მაჩემს სხვა დრო მოესწრო. ხელში შაშხანით სამშობლოს იცავდა, ყოველ ნაბიჯზე სიკვდილი ელოდა. მე კი ავტოკალამი და უბის წიგნაკი მიმაქვს. ფაშისტები იყვნენ მხეცები, თორემ გერმანელი ხალხი?!... სხვებიც მიდიან. — დავამედე მშობელი.

იგი სახემოდრუბლული შესტყეოდა ახლადდათოვლილ ბახმაროს მთებს და მთა-გორაკებზე გაშლილ სოფლებს. ალბათ, 1941 წლის ივლისის ერთი მოღრუბ-

ლული დღე მოაგონდა, როცა მამაჩემი ფრონტზე გაისტუმრა. ეს მთები ასე მდუმარედ იდგნენ მაშინაც... შემდეგ უბნოდ შებრუნდა ახალ ოდა-სახლში და ფოლგაში რაღაც გახვეული გამოიტანა.

— რაკი არ იშლი, წადი, მხოლოდ ჭკუით იყავი! იქნებ სადმე მამაშენის საფლავს წააწყდე და ეს ჩემგან სამახსოვროდ ზედ დადევი. ვინმე წაიკითხავს და გაუხარდება... ოღონდ მე არ მითხრა, ენახე-თქო. მისი დაბრუნების იმედი მაწაშიც ჩამყვება. შენ კი შვილი ხარ და უნდა იცოდე, სად მარხია მამაშენი. უკანასკნელი თხოვნა ხომ შევესრულეთ და... — ცრემლებმა აღარ დააცალა სიტყვის დამთავრება. ფრთხილად გამოვართვი სუვენირი. ოღონდ გავხსენი. შიგ. 1963 წელს გამოცემული მამაჩემის, ომში დაკარგული მწერლის ია ჩხაიძის მოთხრობების კრებული „გოლიათი“ იყო სათუთად გახვეული.

ვედარ გაუთქელი დედაჩემთან საუბარს. წიგნი უბეში ჩავიდე, ჩემოდანს ხელი დავავლე და ბახვისწყლის ხიდი-საყენ დავეშვი.

* * *

პირდაპირი მატარებელი მოსკოვი-ბერლინი. ოცდათერთმეტი ვართ, საქართველოს ტურისტული ბაზების თანამშრომლები. დიდებული მარშრუტია: ბერლინი, პოტსდამი, დრეზდენი, მეისენი,

ლაიციზმი, ვაიშარი. ბუხენვალდი, ბრან-
შახი, ვოიტანოვი, მარიანსკი ლანნი,
კარლოვი ვარი, მოზერის შუშის ქარხა-
ნა, ლიდიცე, პრალა, გოტვალდოვო, კრა-
მაიევი, ვესეტინი, ჩოპი...

ბერლინის ქუჩებში სქელი ნისლი იწ-
ვა, ცრიდა, ჩვენმა გიძმა ალისა კოკოშკომ
მშობლიური ალერსით მიგვიწვია ახალ
ავტობუსში. რამდენიმე წუთში სასტუმ-
რო „ბერლინერ-ბარში“ ამოვყავით თა-
ვი.

მეორე დღეს ვეცნობით ქალაქს...

ჩვენი ავტობუსი ნელა მისრიალებს
მარტის ქუჩაზე, ბებელის მოედანზე,
სადაც 1933 წელს ფაშისტებმა უსირ-
ცხელოდ დაწვეს ჰაინრიხ მანისა და ჰაი-
ნეს წიგნები... გამოჩნდა რაიხსტაგიც —
ფაშისტების ძირითადი ბუდე, თავისი
ცნობილი მიწისქვეშა ზვრელებით. ამ
ზვრელებში შემთავდა ერთ დროს
მსოფლიოს ხალხთა დაპყრობის გეგმა.

ვიღრე ვნახადით, უზარმაზარი გვე-
გონა რაიხსტაგი. თურმე უბრალო, მო-
ვარდისფრო ოთხსართულიანი შენობაა.
იგი დღეს დასავლეთ ბერლინის ზონა-
შია.

ვღაგვართ შუა მოედანზე და შევკუ-
რებთ მის გაყვითლებულ კედლებს.
ჩვენს წინ საზღვარი გადის და რაიხსტა-
გის კენწეროზე დასავლეთ ბერლინის
დროშა ფრიალებს. ეს შენობა დღესაც
დაცარიელებულია და ციხის ნანგრევ-
ბივით გამოიყურება. ვიღებთ სურათს
მის ფონზე და თითქმის გვესმის ეგორო-
ვისა და ქანთარიის ვაჟკაცური ხმა.

შემდეგ ტრებტოვ-პარკის სასაფლაოზე
წავედით, სადაც ბერლინის აღებისას
დაღუპული ათასობით საბჭოთა მეომარი
განისვენებს.

როცა მტერი ლენინგრადსა და მოს-
კოვს უტედა, ჰიტლერმა შევდეთიდან
ჩამოატანინა სპეციალური გრანიტი ტრე-
ბტოვ-პარკში გამარჯვების ძეგლის დასა-
დგმელად.

შეგრუნდა სამართალი და იმავე მასა-
ლით, იმავე ადგილას აღიმართა ფაშისტ-
ებზე საბჭოთა კავშირის გამარჯვების ძე-
გლი, გრანიტის პიედესტალზე ამყავდ

დგას ცამეტი მეტრის სიმაღლის საბჭო-
თა ჯარისკაცის ფიგურა. ხელში მასწავლებ-
ლებს, მკერდზე კი ბავშვი ჰყავს მი-
რული. ჯარისკაცი საბჭოთა კავშირის
გმირი ციმბირელი მასლოვია, რომელმაც
დაღუპვას გადაარჩინა გერმანელი ბავ-
შვი. სწორედ ეს ძეგლია გამოსახული
ფაშისტებზე გამარჯვების საიუბილეოდ
გამოცემულ ჩვენს ვერცხლს მონეტა-
ზე.

ძეგლის ირგვლივ ხასხასა მინდორია.
აქ განისვენებს 5.221 საბჭოთა ჯარისკაცი.
მოედნის ირგვლივ თექვსმეტი მეომარ-
იური დაფაა, რვა გერმანულ და რვა
რუსულ ენაზე. თვით სასაფლაოს შესას-
ვლელთან მსხვილი ასოებით აწერია
ი. ბ. სტალინის ცნობილი სიტყვები: „სა-
მარადისო ღიძება გმირებს, რომლებიც
დაეცნენ ჩვენი სამშობლოს თავისუფ-
ლებისა და დამოუკიდებლობისათვის
ბრძოლებში!“

დიდხანს ვათვალიერებდით ტრებტოვ-
პარკის სასაფლაოს. საფლავებს შორის
გაფაციცებით დავეძებდი ქართულ
გვარს. მამაჩემის წიგნს უბით დავატარე-
ბდი, მაგრამ უშედეგოდ...

საღამოს მიგვიწვიეს საზღვარგარეთ-
თან კულტურულ ურთიერთობისა და მე-
გობრობის საზოგადოების კლუბში.
გრძელი სუფრა გაშლილი დაგვხვდა,
რადიოლა ჯაზურ მუსიკას უკრავდა და
ვეროპული ცეკვები ერთმანეთს ცვლი-
და. გახურდა ვისკის სმა.

ვისკს გვთავაზობს ტანწერწეტა ქერა
გერმანელი ქალიშვილი. მას მოკლე სა-
რაფანი ეცვა და უხვად აფრქვევდა ღი-
მის. ამ ქალიშვილმა საცეკვაოდ კახე-
ლი გივი იმერლიშვილი გაიწვია. გვიმ
ცეკვა არ იცოდა და ქალიშვილმა ახლა
რეზო ნემსაძე „გაიტაცა“. რეზოს ცოლი
მედიკო ნიკოლოზ ჭანტურიშვილს ეუბ-
ნება, ბატონო კოლია, გერმანელმა ქა-
ლმა ქმარი წამართვა, რაღაც დამეხმა-
რო.

გერმანელი ქალიშვილი უფრო და
უფრო იკვანწება წელში, ტანგო, ვალსი,
ფოქსტროტი, ტვინტი. მეც ჩავები ცეკ-

ვაში... გაიცვალა საჩუქრები. ქართული კონიაკი გავხსენით. საიუბილეოდ გამოცემულ შოთა რუსთაველის სამკერდე ნიშანს დიდი მოწონება ხვდა. ლამის თორმეტ საათზე გამოვედით კლუბიდან გარეთ. ისევ ნისლი იდგა.

* * *

პოტსდამი, პრუსიის ძველი სატახტო ქალაქი. უნებურად გვაგონდება პრუსიის მეფის ფრიდრიხ დიდის ქედმაღლური სიტყვები: „დასავლეთში მე ვარ და აღმოსავლეთში ერეკლეო“. პოტსდამთან ბევრი რამ არის დაკავშირებული. მაგრამ 1945 წლის პოტსდამის კონფერენციამ მაინც ყველაზე უფრო გაუთქვა სახელი ამ პატარა ქალაქს.

მთელი დღე დაგრჩით პოტსდამში. ვიყავით სან-სუსის ცნობილ პარკში, რომელსაც 280 ჰექტარი ფართობი უჭირავს. დავათვალიერეთ ფრიდრიხ დიდის სასახლე, ფრიდრიხს თურმე ძალიან უყვარდა ძაღლები და ცხენები. ზედ სასახლის შესასვლელთან დაუმარხავს ცხრა საუკეთესო ძაღლი. ძაღლების სამარხს ამშვენებს მსოფლიოში ცნობილი ადამიანების: ცეზარის, ნერონისა და სხვათა ძეგლები. თვით ფრიდრიხსაც ამ ძაღლებს შორის უნდოდა დამარხვა, მაგრამ თხოვნა არ შეუსრულეს.

სან-სუსის სასახლე ახლა ვეებერთელა მუზეუმს წარმოადგენს. აქ თურმე ფრიდრიხ დიდი ზვდებოდა გოეთეს, ვოლტერს და სხვა ცნობილ ადამიანებს.

კიდევ უფრო განსაცვიფრებელია პოტსდამის ზამთრის სასახლე. აქ 450 ოთახია. სასახლის თავზე სამი შიშველი ქალის ქანდაკებაა აღმართული. იგი ქალაქის ყოველი კუთხიდან მოჩანს. ესენი არიან: ეკატერინე II, მარია ანტონეტა და მადამ პომპადური. როცა შეეკითხნენ ფრიდრიხს, ეს ქანდაკებები შიშვლები რატომ არიანო, მან უპასუხა: „მათ ჩასაცმელად ფული არ ამითავდაო“. ვნახეთ ცნობილი ცეცილიენაოფის სასახლე, საიდანაც 1918 წელს პოლანდიაში გაიქცა კაიზერი ვილჰელმ მეორე.

ცეცილიენაოფი და პოტსდამის სხვა შესანიშნავი ძეგლები ომის დროს არ

დანგრეულა. საბჭოთა მთავარსარდლობას დროზე გაუფრთხილებია ჩვენი შეიარაღებული ძალები, რომ პოტსდამს ფრთხილად მოჰყრობოდნენ.

ამ სასახლეში გაიმართა 1945 წლის ივლისსა და აგვისტოში პოტსდამის ცნობილი კონფერენცია, აქ ცალკეა ინგლისისა და ამერიკის დელეგაციების სამუშაო ოთახები. საბჭოთა დელეგაციას ეკირა ე. წ. „წითელი სალონი“. „წითელ სალონში“ შემონახულია სტალინის სამუშაო მაგიდა, ბიბლიოთეკა და სავარძელი.

— ერთ-ერთმა ამერიკელმა ჟურნალისტმა ექსკურსიას დროს ამ სავარძელს დანით მიაჭრა თავის მისაყრდენი, ამერკაში წაიღო და გამდიდრების წყაოდ გამოიყენა. ჯერ მისი სურათები ვაჟიდა, შემდეგ კი „დაუთმო“ ერთ-ერთ მუზეუმს. — გულდაწყვეტით გვიყვება ექსკურსიის მძღოლი.

კონფერენცია იმართებოდა „თეთრ სალონში“, სადაც დგას დიდი მრგვალი მაგიდა. შესასვლელში პირდაპირ იჭდა ამერიკის დელეგაცია, მარცხნივ — ინგლისის, მარჯვნივ — საბჭოთა კავშირის დელეგაცია. კონფერენციას ესწრებოდა ორმოცდაათი ჟურნალისტი, მათ შორის შემდგომში ამერიკის პრეზიდენტი ჯონ კენედი.

გვიან ღამით დაებრუნდით ბერლინში.

ეტოვებთ სასტუმრო „ბერლინერ ბარს“. ბერლინმა ნისლით მიგვიღო და მზით გავაცილა დრეზდენისაკენ. ბერლინის კარებთან იწყება ევროპის ერთ-ერთი საუკეთესო ავტოსტრადა, თორმეტი მეტრის სიგანის გზატკეცილი მთელ გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკას გადასერავს და სასაზღვრო ქალაქ ეიზენახთან დასავლეთ გერმანიაში გადადის. უშაზე, მარცხნივ და მარჯვნივ მწვანე ზოლი გასდევს. მიღმა ვაშლის ხეებია. გაზონებში მუხლამდე ალორთქილი ყვავილები ბიბინებს. ვაშლის ხეები კი ნაყოფით ისე დახუნძლულა, რომ

ტოტები ძირამდე დაუხრიათ. მათზე ას-
ვლა და ნაყოფის მოკრეფა სასტიკად
აკრძალულია, ძირს ჩამოვარდნილ კი
ვინც აკრეფს, მისია. ხეხილს იქით სოფ-
ლები მოჩანს. ჭგუფ-ჭგუფად განლაგებუ-
ლან მაღალქერაინი, გოთური სტილის
სახლები.

აეტოსტრადა გაუყვანიათ პიტლერის
ბრძანებით, სამხედრო მიზნით. ექვსი
მეტრის სიგანისა და თორმეტი მეტრის
სიგრძის ფილები ისეა დამონტაჟებული,
რომ ალბათ არასდროს გაფუჭდება.

ალისა კოკოშკო მიკროფონს მიჯდომა
და გერმანელი ხალხის შესახებ გვიყვება.
გვიყვება თავის პირად ცხოვრებაზე.
ქმარი კომუნისტი ჰყოლია და ფაშისტებს
წამებაში მოუკლავთ. შვილი კი რადიო-
რედაქციაში მუშაობსო და გვანახა მისი
სურათი.

ქუთაისელმა ჟუჟუნა ხვედელიძემ, და-
ხელა თუ არა სურათს, მაშინვე წამოიძა-
ხა, — ეს ხომ კარლია! რადიოსადგურ
„იუნოსტის“ რედაქტორი. ამას წინათ
ქუთაისში იყო, სულ ხითხითებდა. მისი
დათრთობა არ იქნა...

— ღიას... იქნებოდა ქუთაისში. მწერ-
და, ამას წინათ ქართველებმა დიდი პა-
ტივი მცესო... — უხარია ალისასაც და
ქალბარა თმებს ისწორებს.

ვსაუბრობთ. შეუმჩნევლად შევედი-
ვართ ღრეზდენში.

1945 წლის 13 თებერვლის ერთ ღამეს
ღრეზდენში დაღუპულა 75 ათასი კაცი.
ქალაქი ზუთ დღე-ღამეს იწვოდა და
ერთ მთლიან კოცონს ჰგავდა.

ამჟამად ღრეზდენი ახლებურად აუ-
ვიათ. ყველგან 12-13-სართულიანი სახ-
ლებია აღმართული. იგი გაშლილია ელ-
ზის ორივე სანაპიროზე. ჩვენი სასტუმ-
რო „ღრეზდენ ტურისტიკ“ ელბას გა-
დაჰყურებს.

მშვენიერია ღამით ელბა. საქსონიის
მთების გიჟმაყი შვილი აქ თითქმის ად-
გილიდან არ იძვრის, შუქურების ცეც-
ხლში გახვეული, ზღაპრული გოლიათი-
ვით გართხმულა მიწაზე. განუწყვეტლივ
დადიან თბომაელები. შუადამემდე

ვტკბებოდი ამ სილამაზით. შორს
ვლიანი საქსონიის მთები მოჩანდა.

...ღრეზდენის სურათების გალერეა
ერთ-ერთი უმდიდრესია მსოფლიოში. აქ
შეკრებილია გერმანული, იტალიური, ეს-
პანური, პოლონური, ფრანგული ფერწე-
რის ათათაშობით ნიმუში. ომის დროს
საბჭოთა არმიელებმა ცეცხლს გამოსტა-
ცეს ისინი და 1958 წლამდე მოსკოვში
ინახებოდა, 1958 წელს 345 ვაგონიანი
შემადგენლობით იანინი ღრეზდენში გაი-
გზავნა.

შუადღისას მარტო გავედი ქალაქის
მთავარ მოედანზე, გამიტაცა ქალაქის
სილამაზემ. აღარ მახსოვდა, რომ ღრეზ-
დენი არც თბილისია და არც მოსკოვი,
რომ გერმანული ენა არ ვიცოდი. შორს
წავედი. ღრეზდენის ცნობილი გალე-
რეა... ცვინგერის უზარმაზარ სასახლე-
თა ანსამბლი... და გზა დამეზნა. ქუჩა ქუ-
ჩას ჰგავს, სახლი სახლს. საქსონიის
შვეიცარიაში უნდა წავიდეთ, ვნერვიუ-
ლობ. ბოლოს ტაქსი გამოვიჭირე, მაგ-
რამ ექსკურსიაზე მაინც დამავიანდა და
უსადილოდაც დავრჩი.

სასტუმროს ადმინისტრატორი რუ-
სულ ენას კარგად ფლობდა. მან ქალა-
ლზე ჩამომიწერა მენიუ და ერთ-ერთ
რესტორანს მივაშურე.

დიდ გაშლილ დარბაზში შუა ადგილას
მოვკალათდი. მოდის გერმანელი
ოფიციანტი და გერმანულად მელაპარა-
კება. მე რუსულად ვპასუხობ. მან ხელი
ჩაიქნია და წავიდა... მეორე მოვიდამას
ადმინისტრატორის მიერ ქალაქზე ჩა-
მოწერილი მენიუ გადავეცი... გადაიკითხა
და წავიდა. რაღაც უთხრა სხვებს და
გაეცინათ.

მაღე კერძი მომიტანეს, მეზობელ მა-
გიდაზე ჩურჩული ატყდა. ყველანი მე
შემომცქეროდნენ. ვიფიქრე, რა მჭირს
სასაცილო-მეთქი. მაღე მიცხვდი, თურმე
გაუკვირდათ მთელი თეფშით პური რომ
მომიტანეს. სასტუმროს ადმინისტრა-
ტორს კი პური ხაზგასმით აღუნიშნავს
ჩემს პირად მენიუში. შემრცხვა. თეფში
ჩქარა მოვასუფთავე და რესტორანი და-
ვტოვე.

მეორე დღეს სისხამ დილით დრეზდე-
ნიდან გავდივართ.

* * *

მეისენი უძველესი დროიდანაა მსოფ-
ლიოში განთქმული თავისი ფაიფურის
მრეწველობით. ათასზე მეტი წლის ქა-
ლაქში დღესაც შემორჩენილა ვიწრო
ქუჩები. იგი თავისი მთავარიანი მღე-
ბარეობით ჩვენს ქუთაისს მოგვაგონებს.
ამ ვიწრო ქუჩებს ამჟამად გადმოჰყუ-
რებს ალბრეხსტურგის ციხე-სიმაგრე და
გოთური სტილით აგებული დიდი ტაძა-
რი.

კვირადღეა და ქუჩებში არავინაა,
შინ ისვენებენ. ასეა გერმანიაში მიღე-
ბული.

მეისენში პირველი ფაიფურის მანუ-
ფაქტურა 1709 წელს დაუარსებიათ და
მას შემდეგ იგი ყოველ წელს მონაწი-
ლეობს ლაიპციგის დიდ იარმარკაზე (ბა-
ზრობაში), მისი ემბლემა—ორი მტრედის-
ფერი ჯვარი დღეს მთელ მსოფლიოშია
ცნობილი. ამჟამად აქ ფაიფურის უზარ-
მაზარი საწარმოა, რომელშიაც წარმოება
დღესაც ხელით მიმდინარეობს. ფაიფურის
მასალის შემადგენლობა აქამდე საიდუმ-
ლოდ რჩება, ორასი მხატვარი და ოსტა-
ტი მუშაობს ამ საწარმოში, რომ ლამა-
ზად მოწარნიშებული უმაღლესი ხარის-
ხის თევზები, ფინჯნები და სხვა ოჯახუ-
რი ნივთები გაიტანონ მსოფლიოს ბა-
ზარზე...

ნაშუადღევს გზა ლაიპციგისაკენ გან-
ვაგრძელეთ. გადახრილი მზე თვალებში
მწვევად გვაჭერდა. მე რატომღაც ნაპო-
ლეონ ბონაპარტეს აჩრდილი ამედევნა
თვალწინ და აღარ მომასვენა. დრეზდე-
ნის ბრძოლა... იენის ბრძოლა... ბრძოლა
ელბასთან... „ხალხთა ომი“ ლაიპციგთან.

* * *

ლაიპციგი... თორმეტსართულიანი სახ-
ლების ერთი მთლიანი ანსამბლია, მაღა-
ზიების მთელი ქუჩებია ერთმანეთზე
გადაბმული.

საღამოთი სასტუმროს წინ ვრცელ მო-
ედანზე გამოვედი სასეირნოდ. ვიცი,
რომ ჩემს სასტუმროს „ჰოტელი“ აწე-

რია. მთელი უბანი რომ მოვიარე, უკან
ვბრუნდები და „ჰოტელს“ მივადექი.
მაგრამ იგი სხვა ჰოტელი აღმოჩნდა. თუ-
რმე ერთმანეთს მსგავსი ჰოტელები აქ
მრავალია. ქალაქს, რომელიც ერთდრო-
ულად ოცდაექვს მატარებელს ღებუ-
ლობს, რა თქმა უნდა, ბევრი სასტუმრო
ექნება. ასე რომ დიდხანს დავდიოდი
ქუჩაში და ვეძებდი ჩვენს სასტუმროს,
რკინიგზის სადგურის შესასვლელთან
ანაზღად ათიოდე. წლის თვალუბრები-
ლა ბიჭი ამეკიდა, რაღაცას მიაპბობ-
და გერმანულ ენაზე და აღარ მომშორ-
და, მე რუსულად შევეკითხე—„ჰოტელი“
სადაა? ბავშვი მიხვდა ჩემს გავიწყებას
და ერთად დავიწყეთ სასტუმროს ძებნა.
მას კარლი ერქვა. ძლივს მივაგენით
ჩვენს სასტუმროს—თურმე „კონტინენტ-
ალი“ რჩმევია და იქვე ყოფილა. რკინი-
გზის სადგურთან, მხარმარცხნივ. ბიჭს
„მოთა რუსთაველის“ სამკერდე ნიშანი
ვაჩუქე. გაუხარდა. ხელით მინიშნა, სვალ
კიდე მოვალო და ქუჩაში გაუჩინარდა.

მეორე დღეს ჩვენ ექსკურსიაზე წავე-
დით და იგი აღარ მინახავს. ახლაც თვა-
ლწინ მიდგას მხიარული კარლი.

საღამოს წავედით ლაიპციგის ღამის
ბარში, ბარი ღამის თორმეტი საათიდან
დილაამდე მუშაობს. შიგ შესვლა საკმაოდ
ძვირი, ოთხი მარკა, (ერთი მანეთი და
ოცი კაპიკი) ღირს.

ბარში მხოლოდ პალსტუხიანები
შეუშვეს. დანარჩენები უკან გამო-
გვებრუნეს. იძულებული ვავხდით სას-
ტუმროში დავბრუნებულიყავით და პალ-
სტუხები გავვეკეთებია. ჯიბეში ხუთვარ-
სკვლავიანი კონიაკები ჩავეწყეთ და ისე
შევედით ბარში.

დიდ, გაშლილ დარბაზში ამოვყავით
თავი. დარბაზში ასობით ქალი და კაცი
შეყრილან. ოთხ-ოთხნი სხედან მაგიდე-
თან, თითო ბოთლი ლუდი ან ღვინო და-
უდგამთ და დიდის ამბით წრუბავენ.
აქაური ღვინო ჩვენც გავშინჯეთ; უგემუ-
რი აღმოჩნდა.

ყველა ეგრობულად გამოწყობილა:
მამაკაცებს შავი კოსტუმები, ხოლო ქა-
ლებს თეთრი კაბები აცვიათ.

დარბაზის ცენტრში, სცენაზე თამაშობენ ცირკის მსახიობები, დროგამოშვებით უკრავს საესტრადო ორკესტრი, არტისტები მსიარულ სცენებს წარმოადგენენ და მაყურებლები ხარხარებენ. ჩვენ მათ სიტყვებს ვერ ვხვდებით და უბრაოდ გველიმბა. კონიაკები გავხსენით და ლაიციების ღამის ბარში წარმოვთქვით ჩვენა სამშობლოს სადღეგრძელო. გერმანელები გაკვირვებით შემოგვექქებოდნენ, სადაურები არიან და რა ენაზე ლაპარაკობენ.

კონიაკი შეგვიღდა თავში... ცეკვებიც გახურდა... ჩემი პარტნიორი მაღალი, გამხდარი მომწვანოთვალეა ქალი იყო, სიტყვა „ინტურისტით“ გაიგო ყველაფერი, უნებლიეთ მკერდზე მომეკრა... ჩვენს მკერდებს შორის კოსტუმის უბის ჯიბეში ჭათუთად შენახული მამის წიგნი გიგრძენი. და თვალწინ დედაჩემის ლანდი ამესვეტა... როგორც იქნა ცეკვა დავამთავრე... და შემდეგ აღარ მიცეკვია.

განთიადისას გამოვედით ღამის ბაროდან. ლაიციების ვრცელ ქუჩებში დიდხანს დავდიოდით და შეზარხოშებული ვლიინებდით ქართულ სიმღერებს..

...1813 წელს ზედ ქალაქის კარებთან ნაპოლეონ ბონაპარტს „ხალხთა ომში“ კისერი მოტეხეს. ამ ბრძოლის ადგილას 1913 წელს საზეიმოდ გაიხსნა 92 მეტრი სიმაღლის გრანდიოზული ძეგლი. იგი გადაკურებს მთელ ევროპას.

ძეგლი თხუთმეტ წელიწადს შენდებოდა. იგი ექვსი მილიონი მარკა დაჯდა და თავისი გრანდიოზულობით შეუდარებელია ევროპაში.

ლაიციებს დიდი რევოლუციური წარსული აქვს. აქ ვ. ი. ლენინის რედაქტორობით გამოვიდა „ისკრა“ პირველი ოთხი ნომერი. ლაიციებში ჩატარდა იმ დროს გახმაურებული სასამართლო, სადაც ბულგარეთისა და საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის ცნობილმა მოღვაწემ გიორგი დიმიტროვმა სასტიკად ამხილა ფაშისტები რაიხსტაგის პროვოკაციული დაწვისათვის.

ამ სასამართლოს შენობაში დღემდე დიდი მუზეუმი. დავდიოდით სასამართლოს ოთახებში და გვესმოდა ფირზე ჩაწერილი დიმიტროვის მკეპარე ხმა. იგი იუსტიციის მინისტრის გერინგის შევითხვებზე ომხიანად პასუხობდა და ამხილებდა ფაშისტთა სისამაგეს.

ლაიციელებს ფეხბურთიც ძლიერ ჰყვარებათ. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ თხუთმეტ წელიწადს უფასოდ უშენებიათ სტადიონი ასი ათასი მაყურებლისათვის. სტადიონზე სულ პლასტმასის საჯდომებია ჩამწყობებული...

ლაიციებში ორჯერ იმართება მსოფლიო ბაზრობა: გაზაფხულზე — მძიმე მრეწველობის, შემოდგომაზე კი მსუბუქი მრეწველობის პროდუქტებისა.

ვიყავით კათოლიკურ ეკლესიაში, სადაც გალობას ასწავლიდა იოჰან სებასტიან ბახი. ბახი თურმე გაჭირვებულად ცხოვრობდა. ჰყავდა ორი ცოლი და ოცი ბავშვი. სულ მუდამ ხელმოკლეობას განიცდიდა. ზედ ეკლესიის შესასვლელთან აღმართულია ბახის დიდი ძეგლი. უნებურად მომაგონდა ფერენც ლისტის სიტყვები: „ბახი იგივეა მსოფლიო მუსიკისათვის, რაც სერვანტესი ლიტერატურისთვის და მიქელ-ანჯელო მხატვრობისათვის“.

ლაიციებში სულ ორი დღე. დავრჩით, მესამე დღეს ვაიმარისაკენ გავემართეთ. რაც უფრო უახლოვდები ვაიმარს, მით უფრო მთავორიანია გერმანიის ბუნება.

ვაიმარი მდინარე ილმის სანაპიროზე გაშენებული პატარა ქალაქია. მასში მხოლოდ სამოცდაოთხი ათასი მცხოვრებია, მაგრამ შეიდასი წლის ისტორია აქვს. ვაიმარმა გერმანელი ხალხის კულტურისა და ლიტერატურის განვითარებაში უდიდესი როლი შეასრულა. აქ წლობით ცხოვრობდნენ გოეთე, შილერი, ლისტი, ბახი და სხვა კორიფეები. ვაიმარი თოვლით შეგვხვდა.

პირველად გოეთეს სახლ-მუზეუმი ენა-

ხეთ. იგი ორსართულიანია. მსოფლიო
ლიტერატურის გოლიათი ამ სახლში
ცხოვრობდა 1782-1787 წლებში და 1792
წლიდან სიკვდილამდე. დღემდე შემონა-
ხულია გოეთეს სამუშაო და საძინებელი
ოთახები, ტანსაცმელი და მდიდარი ბიბ-
ლიოთეკა. ოთახიდან ოთახში გადავდი-
ვართ. „ყვითელი დარბაზი“, „პატარა სა-
საღილო“, „ბიუსტების ოთახი“, „გოე-
ტეს ცოლის ქრისტინეს საწოლი ოთახი“,
„გოეთეს სამუშაო ოთახი“. ეს უკანას-
კნელი უბრალოდაა მოწყობილი. მის სა-
წერ მაგიდას ამშვენებს ზევსისა და ნა-
პოლეონის ბიუსტები. საძინებელ ოთახ-
ში დგას უბრალო ტახტი, ორი პატარა
მაგიდა და საწოლი. კედელზე ჰქვია
თერმომეტრი, ბარომეტრი და რამდენი-
მე გეოლოგიური ცხრილი. ისინი ასევე
ეკიდნენ 1832 წლის 22 მარტსაც, როცა
დღის თორმეტის ნახევარზე სამუდამოდ
დახუჭა თვალი იოჰან ვოლფგანგ გოე-
თემ. ვიწრო კიბით ჩავდივართ გოეთეს
ხელით გაშენებულ ბაღში და მივემარ-
თებით შილერის სახლ-მუზეუმისაკენ.

მუდამ ხელმოკლე შილერმა სიკვდი-
ლამდე სამი წლით ადრე შეძლო ვაიმარ-
ში სახლის ყიდვა, რომელშიც დღემდე
შემონახულია შილერის პირადი ნივთე-
ბის დიდი ნაწილი.

შილერი აქ გარდაიცვალა მუშაობის
დროს. მის საწერ მაგიდაზე დღესაც დევს
მართას მონოლოგი დაუმთავრებელი
დრამიდან „დიმიტრი“. ამ ფურცელს მე-
ლანი შეაშრა 1805 წლის 9 მაისს. იქვე
დგას საწოლი, რომელზეც ისვენებდა
დაავადყოფებული შილერი...

* * *

მზე დასავლეთისაკენ იყო გადახრილი,
როცა გოეთესა და შილერის ქალაქიდან
ბაველით და წიფლნარში ე. წ. „ს-სლი-
ან გზას“ დავადექით. ჩვენს მძღოლს ოტო
გოტლინგერს ნელა მიჰყავს ავტომობი-
ლი. ალისა კოკოშკო მიკროფონს მიჯდო-
მია და ბუხნევალიძის სასაქალოზე გვი-
ამბობს.

ბუხნევალიძე „წიფლის ტყეს“ ნიშ-
ნავს. მსოფლიოში რამდენი წიფლას
ტყეა, თუნდაც ჩვენთან, საქართველოში:

წიფლნარა, წიფლის უბანი, წიფლები...
ბახმაროს კალთებზე, ვაკიჯვრის ზემოთ
ათასწლოვანი წიფლებია ცაში აზიდული
და იმ ადგილს ხალხი წიფლის წყაროს
ეძახის... ჩვენს წიფლებში მარადიამს
ფრთხილებენ გარეული მტრედები და
შაშვები. აქ კი, ამ ტანმორჩილ წიფლებს
შორის ფრინვლის ჰაჰანება არ ჩანს.
ბუნება დადუმებულია. ასე დუმდა ეს
წიფლნარი 1937 წელსაც, როცა ახალ-
მოწყობილ საკონცენტრაციო ბანაკში პა-
ტიმრებთი დატვირთული პირველი მან-
ქანა შეგრაილდა. ასევე დუმდა ეს ტყე
1958 წელსაც, როცა ეტერისბურგის
მთაზე აღიმართა გრანდიოზული ძეგლი
აქ დაღუპული ათასობით ადამიანის
სსოვნისა... და ეს ტყე დღესაც დუმს,
ვაიმარის მხრიდან მონაპოვარ სუსტი ნი-
ვი ოდნავ თუ შეარჩევს ხოლმე წიფლე-
ბის კენწერობებს. სამაგიეროდ ისტორიის
ვერავითარი ძალა ვერ დაადუმებს. ეკ-
რანზე ვის არ უნახავს ბუხნევალიძე. ვის
არ წაუკითხავს აქ ჩადენილ საზიზღო-
ვებზე...

...მაგრამ, როდესაც პირადად შე-
დიხარ ამ წიფლნარში, სხეულში გაგაყ-
რეოლებს და ძალაუნებურად თავის და-
საცავად მოემზადები. ყოველ ზესთან
აყუდებული ესესელი მოგჩვენებს.

მძღოლი სიჩქარეს უმატებს. ალისა
კოკოშკო მიკროფონს შევძმას უპირებს.
ტყეისასვით დამიმძიმდა მამაჩემის წიგ-
ნი უბეში... ტყე უფრო ხშირი და მუქი
გახდა. „სისხლიანი გზაც“ თითქმის ვიწ-
როვდება. ამ გზაზე ათასობით სასიკვდი-
ლოდ განწირულ ადამიანს გაუვლია.

მარჯვნივ რკინიგზა მოჩანს. იგი 1943
წელს 3 თვეში გაუყვანიათ პატიმრებს
შეშველია ხელებით ფაშისტების როზ-
ნებს ქვეშ. მისი სიგრძე ცხრა კილომეტ-
რია...

ავტობუსი ზედ „ეშმაკის კარებთან“
შეჩერდა. ამ კარებს იქით ჩამწკრივებუ-
ლა ერთსართულიანი აგურისფერი სახ-
ლები. სახლებს აკრავს ვრცელი მოედა-
ნი მძათე საფლავების აღმნიშვნელი ძეგ-
ლებით.

ქუდმოხდილი შევდივართ ეზოში. ალი-

სა კოკოშკო ცრემლმორეული გვიყვება ფაშისტების მსეცობაზე.

— ეს ტერიტორია ეკლიანი მავთულ-ლით იყო შემოღობილი. მავთულში კი მაღალი ძაბვის დენი გადიოდა. ბანაყის შესასვლელს ასეთი წარწერა ჰქონდა: „ყველას თავისი დამსახურების მიხედ-ვით“. მარტო ესესელმა ზომერმა აქ წა-მებით მოკლა 187 კაცი. იგი სულის ამო-ხლამდე ცემდა თავის მსხვერპლს, უკეთებდა შხამიან ნემსებს, წვადა ცხე-ლი რადიატორებით, ჭერზე ჩამოკიდებ-და უკან შეკრული ხელებით ან ცალი ფეხით, ჰკლავდა შიმშილით და წყურ-ვილით... ყოველივე ეს მას სიამოვნებ-და, შუალამისას მოუვლიდა ხოლმე კა-ცის კვლის ჟინი. თვითონ შეარჩევდა საპატიმროში მსხვერპლს, შეიყვანდა თა-ვის ოთახში და რკინის მათრახით სცემ-და, მომაკვდავს თავის საწოლქვეშ შეაგ-დებდა და მშვიდად დაიძინებდა.

— ამას, — მიგვითითებს იგი დამტე-რეულ ურემზე, — ესესელები ტყვეებს ქვით დაატვირთვინებდნენ, ათ-თხუთმეტ კაცს ცხენებივით შეუბამდნენ და უბ-რძანებდნენ, სიმღერით გაეწიათ. წინა-აღმდეგობის გაწევის შემთხვევაში მაში-ნვე მოკლავდნენ. ურემს ეწოდებოდა „მომღერალი ცხენები“.

ბუხენვალდის ერთ-ერთ ბნელ სარდა-ფში, თერთმეტი წლის პატიმრობის შემ-დეგ ფაშისტებმა მხეცურად მოკლეს გერმანიისა და მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის დიდი მოღვაწე ერნსტ ტელ-მანი. იგი აქ მოუყვანიათ 1944 წლის 18 აგვისტოს ღამით ბაუტცენიდან და კრე-მატორიუმის შესასვლელში დაუხვრე-ტიათ. მისი გვამი მაშინვე ღუმელში ჩაუ-გდიათ. დღეს ამ კრემატორიუმის შესას-ვლელთან ტელმანის ძეგლია აღმართუ-ლი.

ვნახეთ ბათოლოგიური სექტური მა-გიდა, რომელზედაც ატყავებდნენ ადა-მიანებს. მათი კანიდან კი აბაჟურებს, ხელთათმანებს, ხელჩანთებს და სხვადა-სხვა სამკაულებს აკეთებდნენ. საკონცე-ნტრაციო ბანაყის კომენდანტის კოხის ცოლმა ილზა კოხმა თავის დაბადების

დღეობაზე სიურპრიზიდ „მოისურვა“ ადამიანის კანისაგან დამზადებული სა-ჩუქარი... და ექიმმა ვაგნერმა მას ასეთი ხელჩანთა მიართვა. ხშირად გასატყავე-ბელ მსხვერპლს თვით ილზა კოხი შეარ-ჩევდა ხოლმე.

ყოველი ადამიანის მოკვლაში გესტაპო-ელი ათ მარკას (სამ მანეთს) ღებულობ-და.

— ამ „საჯინიბოში“ 8432 საბჭოთა ტყვეს ამოხდა სული. მარტო „სისხლიან ქუჩაზე“ თორმეტი ათასი ადამიანია და-მარხული... — გვიყვება ალისა. და ეს საჯინიბო დღეს საექსპურსიო ობიექტს წარმოადგენს...

— ვინ იცის, იქნებ, მამაჩემიც... — ჩამჩურჩულა ყურში და ცხვირსახოცი თვალებზე აიფარა ქუთაისელმა ქუთუნა ხვედელიძემ...

მე უნებურად მაშის წიგნისაკენ გავა-ბარე ხელი. მკერდზე მივიკარი... და ექ-სკურსიის მძღოლს ავედევნე.

ფაშისტები თურმე წარმატებით იყე-ნებდნენ ესპანური ინკვიზიციის მიერ შემუშავებულ ადამიანის სასიკვდილო მეთოდებს: ოცდახუთი დარტყმა კეფაში, ცემა რკინის მძიმე ჯოხით და ა. შ. ჩვენ ვნახეთ თმის საგლეჯი მარწუხები და დაგლეჯილი თმები. ამ თმას ისინი ბა-ლიშებისთვის იყენებდნენ. კრემატორიუ-მში ყოველდღე სამი ღუმელი გიზგიზებ-და. მათკენ „სახორცე ყუთებით“ მიაქანებ-დნენ ცოცხალ-მკვდარ ადამიანებს და

წვავდნენ. ადამიანის ძვლებს იქვე ფქვავ-დნენ და სასუქად იყენებდნენ, ხოლო ცხი-მისგან საპონს ამზადებდნენ. ღუმელე-ბიდან ამოჭრილი შავი კვამლი განუწყ-ვეტლოვ ივრავებოდა ბუხენვალდის თავზე... და ყველამ იცოდა, იქ ადამი-ანებს წვავდნენ. წყნაროკეანელი მონა-ღირეების მეთოდით ესესელი ოფიცრე-ბი ადამიანის თავის ქალას აპატრავებ-დნენ და საფერფლედ აქცევდნენ, თუ რო-მელიმე ავადმყოფი „საექიმო პუნქტს“ და-ხმარებისათვის მიმართავდა, მას შხამიანი ნემსებით უმასპინძლებდნენ. ყოველ დილით ფაშისტები გამოუცხადებდნენ ტყვეებს, სხვა საკონცენტრაციო ბანაყ-

ებში პირობები გაცილებით უკეთესია და მსურველები „საექიმო შემოწმებაზე“ გამოცხადდითო. მსურველები კი ყოველივეს ბევრი იყო, ისინი შეყავდათ მიწაში ჩადგმულ საჰინიბოში „საექიმო შემოწმებისათვის“.

საქანში, რომელშიც „სიმაღლის გასინჯვა“ მიმდინარეობდა, ტყვეს უბრძანებდნენ კეფა გაესწორებინა. კეფის პირდაპირ პატარა ნახვრეტში გაივლებდა რევოლვერის ლულა... და „კეფაგასწორებული“ ტყვე იქვე ჩაიკეცებოდა. გარეთ კი რადიორებოლუტორები იყო ჩართული და გასროლის ხმა არ გადიოდა. გვამებს მაშინვე ლუმელში წვავდნენ. საბუთებში კი იწერებოდა: „მოკლულ იქნა გაქცევის ცდისათვის“, „დაიღუპა თვითმკვლელობით“, „პლეკით“, „გულის დამბლით“ და ა. შ.

თავდაპირველად ბანაკის ცენტრში იდგა უზარმაზარი „გოეთეს მუხა“. ხის ქვეშ თურმე დიდი პოეტი თავის განთქმულ ნაწარმოებებს თხზავდა. მასზე კი ფაშისტებმა ათობით ადამიანი ჩამოახრჩვეს... ამერიკელების მიერ ბუხენვალდის დაბომბვის დროს „გოეთეს მუხა“ აღივავა პირისაგან მიწისა...

ბანაკის კომენდანტს კოხს ჰქონდა თავისი ზოოლოგიური კუთხე, რომლის კოლექციას შეადგენდა: მაიმუნები, ღათეები, მგლები, ძაღლები, არწივები... და მათ ავლეჩინებდა პატიმრებს.

მიუხედავად ასეთი მკაცრი რეჟიმისა, ბუხენვალდში იატაკქვეშელთა მუშაობა მაინც ძლიერდებოდა. იატაკქვეშელების დევიზი იყო: „ერთი ყველასათვის და ყველა ერთისათვის“. და ომის მიწურულს თავისი ხელით გაითავისუფლეს კიდევ თავი.

დავდივართ ამ არც თუ ისე ვრცელ მოედანზე, ვკითხულობთ მემორიალურ დაფებს, ვათვალიერებთ მიწისქვეშა სარდაფებს და სხეულში გვაჯრუოლებს. ჭურღმულებიდან თითქოს გვესმის მომავლადეთა კვნესა.

საბჭოთა ტყვეების ძმათა სამარხი ყვავილების დიდი თაიგულით შევამკეთ და სურათიც გადავიღეთ. ამ სურათზე ყველას ჩახე ჩამოგვტირის; ერთს ცხვირსახოცი აუფარებია თვალებზე, მეორეს პალტოს საყელში ჩაუმაღავს სახე, მესამე ისე გამოიყურება, თითქოს მის წინ ესესელთა მთელი ბრბო დგას...

ჩვენ შორის დგას ალისა კოკოშკო, სახე მასაც ჩამოსტირის. მას ხომ სულ ახალგაზრდას მოუტლეს ქმარი ფაშისტებმა.

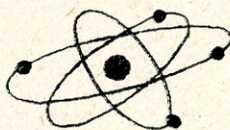
ღამდებოდა და საკმაოდ აცივდა. წიფლის ტყე ისევ ღუმდა. ჩვენი ავტობუსი უკან მოგრილებდა „სისხლიანი ქუჩით“.

გვიან საღამოს დავბრუნდით გოეთესა და შილერის ქალაქში. გამოსათხოვარი საღამო გავმართეთ ალისა კოკოშკოსთან და რომან გოტლინგერთან ერთად. ხუთვარსკვლავიანი ქართული კონიაკები გავსენით და დაღუპულ ბუხენვალდელთა ხსოვნის სადღეგრძელო შევსვით.

ალისამ ყველას სამახსოვროდ შავფირფიტისანი პატარა ცელსიუსის თერმომეტრები დაგვბანია მკერდზე.

მთელ ღამეს დავსვირნობდით ვაიმარის დათოვლილ ქუჩებში.

მეორე დღეს გერმანია-ჩეხოსლოვაკიის საზღვარზე გულთბილად გამოვემშვიდობეთ ალისა კოკოშკოს და რომან გოტლინგერს და ჩეხეთის მიწაზე გადავედით.

„როგორცაა“
პუგლისისტიკა

მიხეილ გვხილთაქა

ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი
თანამედროვენი

ნიკოლოზ ბარათაშვილი ფილოსოფიური ლირიკის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენელია, მსოფლიო ლიტერატურაში. ამავე ღრეს, იგი დიდი ეროვნული პოეტია. რომელმაც არა მარტო გამოხატა, არამედ აღზარდა კიდევ ქართველი ხალხის სული და თვითშეგნება.

ბარათაშვილის პოეზიის ასეთი გავლენა წლების მანძილზე ყალიბდებოდა. დრო, რომელიც პოეტის ეპოქას გვაშორებს, ბარათაშვილის აღმოჩენის პერიოდია. ყოველ ეპოქას ახალი შტრიხი შეჰქონდა პოეტის შეფასებაში, თავისებური კუთხით აშუქებდა მის მდიდარ ლიტერატურულ მემკვიდრეობას.

აქაიქ დღესაც გაიგონებთ, თითქოს ბარათაშვილის თანამედროვეებს „მანიც-დამანიც“ არ ესმოდათ მისი და თითქოს პოეტი, თანამედროვეთაგან დაუნახავი, ფოთოლივით უხმაუროდ დაეცა, რომ შემდეგ სხვა თაობის, ე. ი. მესამეცე წლების მოღვაწეთა მეოხებით მთავებით წამომდგარიყო. მაგრამ თანამედროვეთა მიერ ნ. ბარათაშვილის გავლენასა და დავასებაში შეტანილი წვლილი არც-თუ ისე უმნიშვნელოა. თანამედროვეებმა მგოსნის პოპულარიზაციისა და მისი ნაწერების გადარჩენისათვის გულწრფელად იზრუნეს. ასე რომ, დიდი ქართვე-

ლი რომანტიკოსის „მეორედ აღმოჩენა“ და „მშობლიური ნიადაგისათვის დაბრუნება“ არ უნდა მიეწეროს მხოლოდ „თერგდალეულთ“; თუმცა არც ქართველ განმანათლებელთა დიდი როლის მიჩქმალვა შეიძლება.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი გრიგოლ ორბელიანის განსაკუთრებული ყურადღებითა და მზრუნველობით იყო მოსილი. გრიგოლს თავისი დისშვილი გამორჩევით უყვარდა. იგი წერდა: ჩვენი ტატო პოეტიაო. მეორე პირად წერილში გრ. ორბელიანი ამბობდა: ტატოც ნახევენს წასულა ლევანთან ერთად — ამდენ ვაი-ვაგლახს ესლა გვაყლდაო. რამდენიმე დღის შემდეგ კი შეშფოთებული კითხულობდა: „ჩემი დისწული ნიკოლაი, ანუ ტატო, ხომ არ მოსულა?“

როგორც ვხედავთ, გრ. ორბელიანი საგრძნობლად შეაშფოთა ნიკოლოზ ბარათაშვილის სამუშაოდ ნახჭევანს წასვლამ. ცხადია, იგი წინააღმდეგი იქნებოდა დაღესტნის სამხედრო ბანაკში მისი განწესებისა. ტატო კი ყოველნაირად ცდილობდა გაეცეოდა თბილისის სულისშემსთველ ატმოსფეროს, ეპოვა თავისი ზევდრი. ერთადერთ იმედს იგი ბიძამისზე ამყარებდა, რომელსაც თხოვ-

და, რენენკამუთან (დივიზიის უფროსი დალესტანში) დამანუშენიყო.

გრ. ორბელიანს ერჩია ცარიელი დაპირებებით ესაზრდობინა საყვარელი დისწული, ვიდრე, „დალესტანის ვიწროებში“ ჩაეკეტა. ასე რომ იგი „უღანაშაულო დამანაშევა“ და არ არის სწორი იმის მტკიცება, თითქოს პირადი კარიერით გართულმა, საჭირო ყურადღება არ მიაქცია თავის დისწულს.

გრ. ორბელიანი დიდად აფასებდა ნ. ბარათაშვილის პოეტურ ნიჭს, ზრუნავდა მისი ჩამოყალიბებისათვის. „რასა იქს ტატიყო, — კითხულობდა იგი, — კიდევ კოჭლობს, თუ აღარა? და ან რას ჰსწავლობს? ურჩიე მელიტონს. — ავალბდა გრიგოლი თავის ძმას ზაქარიას, — რომ ეცადოს ხაზინის ხარჯზე იმის გავზავნა რომელსამე უნივერსიტეტში. — სამწუხარო, ძალიან სამწუხარო იქნება, რომ მისი ნიჭი განუვითარებელი დარჩეს. ნეტავი გამოგზავნოს დერჰტსკის უნივერსიტეტში, რომელიც არის უპირველესი რუსეთში. ძალიან ადვილია ამის აღსრულება, თუკი მელიტონი ჰსთხოვს ბარონს (ლაპარაკია კავკასიის მთავარმმართველ ბარონ როზენზე)“¹.

მაგრამ მელიტონ ბარათაშვილს თავი არ აუტკიცებია. პირიქით, იგი გადაულახავ წინააღმდეგობად აღიმართა ცოლისძმისა და შვილის სურვილის გზაზე.

რატომ თვითონ გრ. ორბელიანი არ დაეხმარა?

მაშინ, როცა ნ. ბარათაშვილმა გიმნაზია დაამთავრა (1835 წ.), გრ. ორბელიანი გადასახლებული იყო საქართველოდან. სამშობლოში იგი 1837 წელს დაბრუნდა. ის ძალა და გავლენა, რაც გრიგოლ ორბელიანმა შემდეგ მოიპოვა, მაშინ მას არ ჰქონია: იგი არც გენერალი იყო და არც კავკასიის მთავარმმართველის საბჭოს თავმჯდომარე. პოეტი მართლაც საყვედურის ღირსი იქნებოდა, 1858 წლიდან რომ არ დახმარებოდა თა-

ვის დისწულს (ამ წელს იგი სამოქალაქო სამსახურში გადაიყვანეს და შემოთაღნიშნულ თანამდებობაზე დანიშნეს). მაგრამ ნ. ბარათაშვილს უკვე აღარ სჭირდებოდა ხელშეწყობა — იგი განჯის მიწაში განისვენებდა. დალესტანს სამხედრო ბანაკში მის მოწყობას კი, როგორც აღენიშნეთ, გრ. ორბელიანი წინააღმდეგა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი გრიგოლ ორბელიანს თავისი თბილისი სულის თანაზიარად თვლიდა. იგი დიდად აფასებდა ბიძამისის აზრს, ახალ ლექსებს მას უგზავნიდა. „ვპოვე ტაძარი“ რომ გაუგზავნა, ნ. ბარათაშვილმა მისწერა: შენი აზრი ჩემთვის მარადის სასიამოვნოაო. „არ ვიცი, ეს ლექსები როგორ მოგეწონება. — მისწერა „მერანის“ შესახებ. — აქ კი ბევრი ცრემლი, ტყუილი და მართალი, დაინთხა ამის წაკითხვაზე, რასაკვირველია იმიტომ, რომ ამას ამბობს ილია ტყეობაში („მერანის“ დაწერის საბაბი, როგორც ცნობილია, იყო პოეტის ბიძის ილია ორბელიანის დატყვევება შამილის მიუტრიადების მიერ — მ. მ.). და არა მეო“.

აქ ნ. ბარათაშვილი გადაკვრით მიუთითებს, რომ თბილისის საზოგადოება ვერ ჩაწვდა სამყაროს, რომელშიც „მერანია“ შეიქმნა. ვერ გაიგო, რომ ამ ლექსში გადმოცემულია არა ილია ორბელიანის ფიქრები, არამედ თვითონ ბარათაშვილის სულიერი განწყობილება. თბილისში ვერ გაიგეს და მაინც მოიწონესო, ირონიულად შენიშნავს პოეტი და ბიძამისში ეძებს თავისი ქმნილების ჭეშმარიტ დამფასებელს.

გრ. ორბელიანმა მწვავედ განიცადა საყვარელი დისწულის გარდაცვალება. ამ ამბის შეტყობინებას მას ვერ უხედავდნენ. სასოწარკვეთილი პოეტი 1845 წლის 12 ნოემბერს თემირხანშურიდან ევედრებოდა თავის ძმას ილიას: „ტატოს ამბავი, ჩემი გულით საყვარელის ტატოს ამბავი მომწერე, ცოცხალია თუ მკვდარი? — უცნობლობა მკლავს; შენ მიხაკოსათვის (პოეტის ნათესავი მიხეილ ქაიხოსროს-ძე ორბელიანი, გენერალ ვ. ბებუთოვის აღიუტანტი იყო — მ. მ.).

1. ნ. ბარათაშვილი. ლექსები, ბედი ქართლისა, წერილები, ჰამსონ ფირცხალავას რედაქციით, თბ., 1922, გვ. 243.

მოგეწერა ტატოს უიმედოდ ავადმყოფობა, ამანაც წიგნი არ მაჩვენა, ისე ზებორად მითხრა, მაგრამ ასე მითხრა, რომ თითქმის მკვდარი უნდა იყოს. — ახრ ეს დამალვა რა არის? — თუკი მიხაკოს მსწერ, მე რაღა ვარ? — აქაურმა ცხოვრებამ, ძაღლის ცხოვრებამ და ამ უცნობლობამ ტატოსათვის მე ავად გამხდეს; ეს ექვსი დღეა ვწევარ გაიაჩნეთა მიხაკოსთან. — თუ ხატი გრწამს, მომწერე ტატოს ამბავი სიწრფეობით და მასუკან — რადგანაც შენთვის დიდი შრომაა — ნულარ მოიწერები, იყავ შენთვის მშვიდობიანად“.

დიდი ღუმილის შემდეგ გრიგოლს აცნობეს, რომ ნ. ბარათაშვილი გარდაიცვალა. გრიგოლმა იგი დაიტირა როგორც ნათესავი და როგორც პოეტი, რომლის შემოქმედებამ მას არაერთი სასიამოვნო წუთი განაცდევინა...

გრიგოლ ორბელიანი მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე სათუთად ინახავდა ნიჭიერი დისწილის სხოვნას. იგი უვლიდა და იცავდა ნ. ბარათაშვილის ხელნაწერებს. ნ. ბარათაშვილის ლექსების პირველი კრებული გრ. ორბელიანისეული ხელნაწერის მიხედვით დაიბეჭდა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების ღრმა გაგებაა მოცემული ლევან მელიქიშვილის (1817-1891) წერილში, რომელიც მას 1846 წლის 19 იანვარს, პოეტის გარდაცვალების სამთვენახევრის შემდეგ გრ. ორბელიანისათვის გაუგზავნია.

ლ. მელიქიშვილი ნ. ბარათაშვილის ნათესავიც იყო და გიმნაზიის ამხანაგიც. ბარათაშვილი მას თავისი სულის ზვეულებშიც კი ახედებდა. ცნობილია ლევანის ნაამბობი, თუ როგორ დაიწერა „საყურე“.

ნ. ბარათაშვილი ლევანის თანაშემწედ მუშაობდა ნახჭევანის მაზრაში (ლ. მელიქიშვილი მაზრის უფროსი იყო—მ. მ.). ერთად გატარებულმა ოთხმა თვემ კიდევ უფრო დაახლოვა ისინი.

ლევანი დიდად აფასებდა პოეტს, ესმოდა მისი „სულისკვეთება“; მისი ფიქრები და მისწრაფებანი.

ლევან მელიქიშვილი წერს, რომ თუ როდ გარდაცვლილი პოეტის მეგობრებმა გადაწყვიტეს ცალკე წიგნად დაებეჭდათ მისი ყველა ლექსი. გამართეს ხელმოწერა, ნ. ბარათაშვილის ნათესავებსა და ნაცნობებს თხოვეს შემოეწირათ ფული პოეტის საკუთარი ნაწერებისა და თარგმანების დასაბეჭდად, რათა დაცვათ შთამომავლობისათვის განსვენებულის თხზულებანი: გაყიდული წიგნების შემოსავლის ერთი ნაწილით პოეტისათვის ძეგლი უნდა დაედგათ, ხოლო დანარჩენი ოჯახს გადაეცემოდა. ხუთდღეში ჩვიდმეტმა კაცმა შემოსწირა 1000 მანეთი ვერცხლით.¹

ამ წერილიდან ჩანს, რომ გამომცემლები თავიდანვე წააწყდნენ პირველ სიძნელეს — ბარათაშვილის პოეზიის მეზომოდ სულს. „არ ვიცი, — წერს ლევანი, — ბედი ქართლისა როგორ უნდა დაიბეჭდოს, რადგანაც ზოგიერთი ალავი ძალიან თავისუფალი არი, თუ გასწორდება, კარგად იცი, ბევრს დაჰკარგავს მთელი პოემა, მაგრამ ამის ამბავსაც შეგატყობინებ, რასაც ვარჩევთ!“.

ასე ღრმად ესმოდათ თანამედროვეებს ბარათაშვილის შემოქმედება, ასეთი ზრუნვისა და ყურადღების საგანი იყო იგი მათთვის. უნდა ითქვას, რომ წერილის ავტორის აზრს მთელი მაშინდელი მოწინავე ქართველობა იზიარებდა, ის წრე, რომელმაც პოეტის თხზულებათა გამოცემა იტვირთა.

ნ. ბარათაშვილის პოეტური სახის ჩამოყალიბებაზე გარკვეული ზეგავლენა მოუხდენია მის მეორე დიდ თანამედროვეს — ცნობილ ქართველ პოეტს გიორგი ერისთავს. როგორც ცნობილია, გ. ერისთავის პოემა „ოსური მოთხრობა“ ბარათაშვილის „ბედი ქართლისას“ „არც თუ ისე სუსტი წინამორბედი“²

„ოსური მოთხრობა“, ისევე, როგორც

1. იხ. ლიტერატურის მატრიანე, წიგნი 1-2, 1940 წ., გვ. 372.

2 დ. გამეზარდაშვილი, ნარკვევები ქართული რეალიზმის ისტორიიდან, 1, თბილისი, 1961, გვ. 58.

გრ. ორბელიანის „იარაღის“, თბილისის გიმნაზიის მოსწავლეებისა და კერძოდ, ნ. ბარათაშვილის მხურვალე სიმპათიას იმსახურებდა. ნიკოლოზ ბარათაშვილს ბედმა არგუნა ყოფილიყო მემკვიდრე ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის იდეოლოგიისა, რომელმაც გამოხატულა პოეზია „მამულის გამოხსნის შეთქმაში“, საკუთარი მხრებით აეზიდა ის ტვირთი, რაც 1832 წლის თაობამ დატოვა.¹ აქედან გასაგებია ის სულიერი ნათესაობა, რომელიც არსებობდა ნ. ბარათაშვილსა და გ. ერისთავს შორის, ნ. ბარათაშვილსა და 1832 წლის შეთქმულების სხვა მონაწილეთა შორის.

ნ. ბარათაშვილის პირადი ბარათებიდან ირკვევა, თუ რა ძვირფასი ყოფილა მისთვის გ. ერისთავთან ურთიერთობა. მაიკო ორბელიანისათვის გაგზავნილ ცნობილ წერილში პოეტი უჩივის სულის კოშმარულ მარტოობას და, როგორც მალამოს, გ. ერისთავთან შეხვედრას ნატრობს.

„შენ გაზდას, მაიკო, — წერს იგი, — თუ გლუხარიი ნახო, ჩემ მაგიერ მოიკითხე და უთხარ, რა ღმერთი გაგიწყიათ, რომ ავრე ფეხი აიკვეთე ქალაქისკენა თქო. როგორ აღარა აგონდება რა სასიამოვნო შენს პოეტურს სულსა თქო“.

დიდმა დრამატურგმა ნიკოლოზ ბარათაშვილი ერთ-ერთ მოქმედ პირად გამოიყვანა თავის კომედიაში „შეშლილი“. ეს არის „ტატო“ (ზოგიერთი ხელნაწერით „ერთი ყმაწვილი“), რომელიც ლოტოს მოთამაშე ქალებს ტასოს დაღუპვას ატყობინებს.

მაგრამ გიორგი ერისთავმა ნიკოლოზ ბარათაშვილში დაინახა არა მარტო უღარდელი ახალგაზრდა, ახალი ამბების მიმოტან-მომტანი, ოხუჩი და მომლხენი, არამედ ღრმად მოაზროვნე პოეტიც. ამის ნათელი ილუსტრაციაა მისი ლექსი „თ. ნიკოლოზ მელიტონის-ძის ბარათავს გარდაცვალებაზე“, რომელიც დაიბეჭდა ჟურნალ „ცისკრის“ 1852 წლის მეო-

თხე ნომერში. ამ ლექსში ნათქვამია, რა მიგვეფარე, ცას შევსცქერო, რა დღე ბნელდების, უყურებ, ტატო რომლის ვარსკვლავთა გამობრწყინდების.

გ. ერისთავის „ცისკარმა“ პირველად გააცნო მკითხველს ნიკოლოზ ბარათაშვილის მხატვრული მემკვიდრეობა. 1852 წელს ჟურნალში დაიბეჭდა პოეტის ოთხი ლექსი: „ბუღბუღი ვარდზედ“, „სული ბოროტო“, „რად ჰყვდრი კაცსა“ და „ჩემი ლოცვა“. გ. ერისთავი სხვა ლექსების გამოქვეყნებასაც აპირებდა, მაგრამ არ დასცალდა — 1853 წლის მიწურულს ჟურნალ „ცისკრის“ გამოცემა შეწყდა.

ნ. ბარათაშვილის შემოქმედებას მალე შეფასება მისცა 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთმა სულისჩამდგმელმა, ქართული ლიტერატურისა და საზოგადოებრივი აზრის თვალსაჩინო წარმომადგენელმა ალექსანდრე ორბელიანმა. იგი ასე დასტიროდა პოეტს: „ცოდო არ არის ესლა შორს გზაზედ იყო შენ, კაცის გულის გამომთქმელო სინაღლისა, შენ, ჩვენი საქართველოს უზადო პოეტო, ყმაწვილო კაცო, თავადო ნიკოლოზ ბარათაშვილო!“

ზოგიერთები დღესაც „ამტკიცებენ“, თითქმის ნ. ბარათაშვილს ცნობრება და მოღვაწეობა უხდებოდა ყოველგვარი საზოგადოებრივი ინტერესების გარეშე მდგომ წრეში. მაგრამ ჯერ კიდევ ნიკოლოზ ბარათაშვილის თანამედროვე, ცნობილი რომანტიკოსი პოეტი ვახტანგ ორბელიანი აღნიშნავდა, რომ მაშინდელ საქართველოში ქამასმისა და უზრუნველი დრისტარების ტრფილთა გარდა იყვნენ „ბევრი პატიოსანი პირები“, რომლებმაც დაიმედეს იგი, გადასახლებიდან დაბრუნებული. სწორედ ამ პერიოდში წაუკითხავს ვახტანგ ორბელიანს ბარათაშვილის „ბედი ქართლისა“ და დიდად ნასიამოვნებო დარჩენილა. „ბარათაშვილს წინათაც ვიცნობდი, — უთქვამს გ. ორბელიანს ზ. ჰიჭინაძისათვის, — მაგრამ მაშინ უფრო გავიცანი. რას მოვიფიქრებდი, თუ ჩვენი ზუპარა ნიკო

¹ პ. ინგოროყვა თხზ., ტ. 1 თბ., 1963, გვ. 279.

ისეთის ნიჭის და აზროვნების პატრონი იქნებოდაო¹.

ვ. ორბელიანმა ნიკოლოზ ბარათაშვილი „ყველა ჩვენს მელექსეზე“ (მხედველობაში მეცხრამეტე საუკუნის პირველი ნახევრის პოეტები უნდა ჰყავდეს—მ. მ.) მაღლა დააყენა. მისთვის ნიკოლოზ ბარათაშვილი იყო „წმინდა სამთელი, რომელიც საქართველოს სიყვარულით ქართველი ერის წინაშე იწოდა“.

როცა ზაქარია ჭიჭინაძემ სცადა აეხსნა, თუ საიდან იღებს სათავეს ნ. ბარათაშვილის პოეზიის მაღალი მოქალაქეობრივი პათოსი, იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ, „თუ არ სოლომონ დოდაშვილი და მისი ქადაგება, უამისოდ ნიკ. ბარათაშვილის პოეზია უიდეო იქნებოდა, ცარიელი ჩონჩხი“. მან დამოწმა პოეტ ვახტანგ ორბელიანის მოსაზრება: „ნიკოლოზ ბარათაშვილი გამოიწურთნა სოლომონ დოდაშვილთან და პოლონელ პროფესორებთან შეიგნო მან მამულიშვილური მიმართულება. თუ სოლომონ დოდაშვილი არ ყოფილიყოს, მაშინ შეიძლება არც ნიკ. ბარათაშვილი ყოფილიყოს“.

ზ. ჭიჭინაძემ და, მით უმეტეს, ვ. ორბელიანმა არ იცოდნენ, რომ ყოველ მოვლენას კონკრეტული ისტორიული პირობები უდევს საფუძვლად. მაგრამ დიდი ქართველი ფილოსოფოსის, პედაგოგისა და ჟურნალისტის გავლენაზე მითითების ფაქტი ჩვენთვის ფრიად საგულისხმოა. სოლ. დოდაშვილი თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებლის (1830 წლიდან გიმნაზია) პედაგოგი იყო და დაუცხრომლად ზრუნავდა ნიჭიერი ახალგაზრდობის აღსაზრდელად. ნიკოლოზ ბარათაშვილიც უნდა იგულისხმებოდეს მის აღფრთოვანებულ გამოთქვაში: „მრავალთა ახალგაზრდა კაცთა იწყეს თხზუა მშვენიერთა სტიხთა“ და ამის გამო „გული ჩემი მარად დღე ტრფიალებსო“.

ცნობილია, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილმა ადრე დაიწყო ლექსების წერა.

თბილისის გიმნაზიის მოწაფეთა ჟურნალში ხელნაწერ ჟურნალში იგი ყველაზე ფართოდ — ხუთი ლექსით წარსდგა. ამ ლექსებს შორის იყო პირველი ვარიანტები გენიალური „შემოღამებისა“ და „ბუღბული ვარდზედ“. შეუძლებელია ს. დოდაშვილს არ ეგრძნო თავისი მოწადის დიდი პოეტური ნიჭი და გარკვეული როლი არ შეესრულებინა მის ფორმირებაში.

მიუხედავად იმისა, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი მწვავედ ებრძოდა პლატონ იოსელიანის კონსერვატორულ-იდეალისტურ შეხედულებებს, ეს უკანასკნელიც გრძნობდა ბარათაშვილის ნიჭის ძალას და წინასწარმეტყველურად ამბობდა: ეს კარგი გამოვაო.

ნ. ბარათაშვილი ყურადღებით ადევნებდა თვალს საზოგადოებრივ ცხოვრებას და ბავშვით ახარებდა მისი ყოველი წარმატება. 1841 წლის 18 ოქტომბერს იგი გრიგოლ ორბელიანს სწერდა:

„ლიტერატურა ჩვენი, ღვით, დღე და დღე შოულობს ახალთა მოყვარეთა. მრავალნი ყმაწვილნი კაცნი... შეეწყვიან მამულის ენას, რაოდენიცა ძალუძთ, ესე საზოგადო სული ბუნებითის ენის ტრფიალებისა ყმაწვილთ კაცთ შორის აღმოაჩენს, რომ ქართველთ არა სქიანავთ გონებით!“

რამდენიმე თვით ადრე კი ნიკოლოზ ბარათაშვილი გრაგოლ ორბელიანს შემდეგს ატყობინებდა:

„ჩვენმა ლიტერატურამ ორი კარგი თარგმანი იშოვა: კიპიანმა გადმოთარგმნა რომეო და ჯულიეტა, შექსპირის ტრადედია, და მე ვთარგმნე იულიუს ტარენტელი, ტრადედია ლეიზევიცისა; თუ წაგიკითხავს, ბიბლიოტეკაში (რუსული პოპულარული ჟურნალი „ბიბლიოტეკა“ დღია ჩტენია“—მ. მ.), იყო დაბეჭდილი; მე ძალიან მომეწონა და ჩვენმა განთლებულმა ქალებმაც, ასე გასიჩქეთ, იტირეს“.

დიმიტრი ყიფიანი ნიკოლოზ ბარათაშვილის სიყრმის მეგობარი და მისი ლიტერატურული წრის წევრი იყო. ამ წრემ 40-იანი წლების დასაწყისში მკვე-

1 კახტანგ ორბელიანი, ზ. ჭიჭინაძისა, თბ., 1892, გვ. 17.

თრად გააქტიურა მუშაობა. ახალგაზრდები მსჯელობდნენ ლიტერატურაზე, მეცნიერებაზე, საქართველოს აწმყოსა და მომავალზე. „ერთ საღამოს, — გადმოგვცემს კონსტანტინე მამაცაშვილი, — ბარათაშვილის სახლში გადაწყვიტეთ, რომ რადგან არა გვაქვს ქართული რიგიანი ისტორია, გავიყუთ V-ის საუკუნიდან დაწყებული, თითომ თითო საუკუნე აიღოს და შეადგინოს ისტორია იმ საუკუნისა.“

საქართველოს მეცნიერული ისტორიის შექმნა ნ. ბარათაშვილის წრისათვის თვითმზიანი არ ყოფილა. იგი ხალხის ეროვნული თვითშეგნების აღზრდით იყო ნაკარნახევი. ეს არც შემთხვევით მოვლენად ჩაითვლება, რადგან ნ. ბარათაშვილის წრის ბევრი წევრი ცნობილია, როგორც ჩვენი ისტორიული წარსულის შესანიშნავი მცოდნე. როგორც ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებიდან ჩანს, მან საქართველოს ისტორია კარგად იცოდა. ამ სფეროში პოეტის „უხე ცოდნასა და ნიჭზე“ მიუთითებდა ცნობილი ქართველი მეცნიერი მიხეილ ბარათაშვილი, საპატიო წევრი რუსეთისა და ევროპის მეცნიერებათა აკადემიებისა, აქტორი საინტერესო გამოკვლევებისა „საქართველოს სამეფოს ნუმისმატიკური ფაქტები“.

ასეთი იყო წრე, რომელშიც ნიკოლოზ ბარათაშვილის ხალხის პოეტური ნიჭი იხვეწებოდა და იფურჩქნებოდა. დ. ყიფიანი გადმოგვცემს, რომ „აქ იგი კითხულობდა პირველად თავის ლექსებს; აქ იგი ისმენდა შენიშვნებს, რასაც თითოეული გამოსთქვამდა გულწრფელად და აქვე იგი კითხულობდა ამ ლექსებს შესწორების შემდეგ. ისიც უნდა ვთქვა, — დასძენს დ. ყიფიანი, — რომ ეს შენიშვნები ჯებოდა მხოლოდ იმას, რაც ხელს შეუწყობდა აზრის გარკვევას, ან უფრო რეკლამურად გამოთქმას“.

როგორც ვხედავთ, პოეტის თანამედროვენი იმდენად ღრმად სწვდებოდნენ მისი პოეზიის არსს, რომ მათ შენიშვნებს მგოსანი კიდევაც იზიარებდა. და ეს არცაა გასაკვირი: ნ. ბარათაშვილის სალი-

ტერატურო წრე ხომ თითქმის მთლიანად პოეტებისაგან შედგებოდა.

„ბარათაშვილი, — ამბობს იონა მეუნარგია, — იყო მოთავე ამ საზოგადოებისა“. ამასვე გვიდასტურებს დიმიტრი ყიფიანიც, როცა აღნიშნავს, რომ „ეს წრე დაიშალა ტატოს სიკვდილის შემდეგ“.

მიუხედავად იმისა, რომ ერთი მთლიანი ორგანიზაცია იყო და დიდი მუშაობა გასწია ქართული კულტურის აღმავლობისათვის (ქართული ჟურნალისა და თეატრისათვის ნიადაგის მომზადება). ამ სალიტერატურო წრეში აღვილი ჰქონდა აზრთა მკვეთრ დიფერენციაციას, როგორც ი. მეუნარგია წერს, მასში გაერთიანებული ლიტერატორები „არ წარმოადგენდნენ ერთს განსაზღვრულ სამწერლო იდეას“. ახალი აზრები და ფორმები გაშმაგებით ეხეთქებოდნენ ძველს, ძველიც არ აპირებდა უბრალოდ პოზიციების დათმობას. ძველი ლიტერატურული სკოლის ერთ-ერთი წარმომადგენელი ალექსანდრე ჩიქოვანი შემდეგნაირად ახასიათებდა გენიალური რომანტიკოსის პოემას „ბედი ქართლისა“:

ვინცა შენი მწერავი,
ჯერია ეძღვნას მადლობა;
ნიჭთ, ღვაწლთ, მოღუქსეთ,

პაზრთათვის,
უჩნს ღია უცხო ზრდილობა,
თუმცა მდაბიო ქართული
პეტობს აქ ზოგან თქმულება;
გარნა უცხოა, კარგია
ამგვარ მამულიშვილობა.

არქაისტო ალ. ჩიქოვანი ბარათაშვილს სწორედ იმას უსაყვედურებდა, რითაც, სხვა ღირსებებთან ერთად, ბრწყინავს მისი პოეზია, — ლიტერატურაში „მდაბიო ქართულის“, ხალხური სასაუბრო მეტყველების გაბედულად შემოტანას.

როგორც თავის დროზე ნიკო ნიკოლაძემ შენიშნა, ქართულ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებასთან ნ. ბარათაშვილის სიახლოვე მისი შემოქმედების ევოლუციამ განაპირობა. ბარათაშვილმა მიიღო ქარ-

თული მწერლობის განვითარების სწორ გზას და ამ სფეროშიც სამოციანი წლების მოღვაწეთა წინამორბედი გახდა.

კონსტანტინე მამაცაშვილის მოგონება „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“ უფრო საბიოგრაფიო მასალაა, მაგრამ ავტორი მგონის პოეზიასაც ეხება და რაადენიმე საინტერესო მოსაზრებას გვიზიარებს.

კ. მამაცაშვილი ხაზგასმით ამტკიცებს, რომ „ბედი ქართლისა“ თვისობრივად ახალი მოვლენაა ქართულ მწერლობაში, მან უკვდავი გახადა ბარათაშვილი. „ეს პოემა, რომელშიაც არიან გამოხატულნი მეფე ერეკლე, მისი მრჩეველი ბრძენი სოლომონ ლეონიძე, ერი ქართლ-კახეთისა და სხვა, თავის მალღის და ღრმა ჰაზრით, პატრიოტულის გონივრით და მშვენიერის სტილით, შემდეგ „ვეფხისტყაოსნისა“, შეუდარებელია და უპირველესია აქამდისინ ქართულს ლიტერატურაში“.

გენიალური „მერანი“, კონსტანტინე მამაცაშვილის რწმენით, იმავე „ჰაზრას და მიდრეკილებას“ შეიცავს, რასაც „ბედი ქართლისა“, ე. ი. მიზნად ისახავს უკეთესი მერმისისათვის ბრძოლას.

კ. მამაცაშვილი მალალ შეფასებას აძლევს ნ. ბარათაშვილის მეორე პოემასაც „ივერიალი“, რომელშიც აღწერილი ყოფილა X-XII საუკუნეების საქართველოს ცხოვრება.

კ. მამაცაშვილი მეგობრობდა ნ. ბარათაშვილსაც და მ. ლერმონტოვსაც. საფიქრებელია, რომ ადამიანს, რომელმაც შენიშნა ამ ორი პოეტის მსგავსება პატრიოტულ გრძნობაში და ერთი მისწრაფება—გამოეხატათ პოეზიაში თავიანთი სამშობლოს აწმყო, ადამიანს, რომელიც პოემას „ბედი ქართლისა“ ლერმონტოვის შედევრების სიმადლეზე აყენებდა, ხშირი საუბარი ექნებოდა ლერმონტოვთან ბარათაშვილის პოეზიის შესახებ...

მან ჯერ კიდევ სიცოცხლეში დააკავშირა ერთმანეთს ეს ორი პოეტი.

ივანე მაჩაბელმა შენიშნა მიხეილ თუმანიშვილის რჩეულ თხზულებათა კრებულისადმი მიძღვნილ რეცენზიაში, რომ

ეს პოეტი არის ნიკოლოზ ბარათაშვილი სკოლის წარმომადგენელი, მისი „მამაცაშვილი“ და „მხარის დამამშვენიელი“.

„ხვეწს ლიტერატურაში, — წერდა რეცენზენტი, — ბევრს ნიკ. ბარათაშვილი ძარტოდმარტო ჰგონია; ბევრსა ჰგონია, რომ ეს პოეტი რაღაც უცნაური მოვლენაა და რაც იმის ლექსებში გრძნობა და აზრია გამოთქმული, საქართველოს ნიდავზედ არ არის აღმოცენებული. ვინც ამას ამბობს, წაიკითხოს გრიგოლ ორბელიანის, მიხეილ თუმანიშვილის, ვახტანგ ორბელიანის ლექსები და ამ ყოვლად შემცდარ აზრს აღარ დავყვები.“¹

მ. თუმანიშვილმა პირველმა ასხენა პრესაში ნ. ბარათაშვილის სახელი. 1852 წელს გაზეთ „კავკაზის“ მეათე-მეთორმეტე ნომრებში მან გამოაქვეყნა სტატია ქართულ თეატრზე, რომელშიც აღნიშნა, რომ შ. რუსთაველის, ალ. ჭავჭავაძის, ნ. ბარათაშვილის, გრ. ორბელიანისა და გ. ერისთავის სახელები ახალი და უცნობია რუსი მკითხველისათვის, მაგრამ ისინი დიდი ხანია ცნობილია ხალხში ხელნაწერი პოემებითა და სიმღერებით. ზემოხსენებულ მწერალთა შემოქმედება მიხეილ თუმანიშვილმა ეროვნული რეპერტუარის შექმნის სტიმულად მიიჩნია.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის მეგობრების შიში გამართლდა: ეუბრალო „ცისკარის“ 1858 წლის მეცხრე ნომერში „ბედი ქართლისა“. „თავისუფალი ადგილების“ გამოტოვებით დაიბეჭდა.

„ბედი ქართლისა“ გამოქვეყნება „ცისკარის“ რედაქტორის ივანე კერესელიძის გმირობა იყო. კირილე ლორთქიფანიძე, გადმოგვცემს, რომ „თითქმის ნახევარი მკითხველთაგან და მასთანავე მწერლებთან არ იყვნენ და არ არიან თანახმა“ ამ პოემისა.² მაგრამ ივ. კერესელიძემ ანგარიში არ გაუწია გაბატონებულ ლიტერატურულ გემოვნებას.

1 „ივერია“, 1881, № 7.

2 „ცისკარი“, 1862, № 9, გვ. 44.

როგორც ზაქარია ჰიქინაძე აღნიშნავს, „ბედი ქართლისას“ გამოქვეყნებით მკითხველთა ფართო საზოგადოება პოეტის ნიჭზე აღაპარაკდა.

კრიტიკოსი ნიკოლოზ ბერძნიშვილი გაზეთ „კავკაზში“ წერდა, ბარათაშვილი მიეკუთვნება უზადო ნიჭის .მქონე ქართველ პოეტთა მცირერიცხოვან ოჯახს და ნაადრევ სიკვდილს რომ არ მოეტყუა, მისი კალამი ბევრ ჭეშმარიტ პოეტურ თხზულებას შექმნიდაო.¹

ნ. ბერძნიშვილი პირველია, ვინც სცადა ბარათაშვილის დანათესალება ბაირონსა და ლერმონტოვთან, მაგრამ მანვე მიუთითა რომანტიკული ტენდენციების შესუსტებასა და რეალიზმის გაძლიერებაზე ქართველი მწერლის შემოქმედებაში, როცა აღნიშნა, რომ პოემაში „ბედი ქართლისას“ ბარათაშვილმა მიაგნო თავის ნამდვილ მოწოდებას, საკუთარ ხმას.

ნ. ბერძნიშვილმა ყურადღება გაამახვილა პოემის მხატვრულ ღირსებებზე,

არაგვისა და მისი სანაპიროების სილამაზის აღწერაზე. დიმიტრი ბაქრაძემ ნიკოლოზ ბარათაშვილს „ჩვენის დროის განბრწყინებული პოეტი“ უწოდა.²

და ბოლოს უნდა ითქვას, რომ ნ. ბარათაშვილის თანამედროვენი საკმაოდ მაღალ მხატვრულ-ინტელექტუალურ დონეზე იდგნენ და კარგად ესმოდათ მისი მნიშვნელობა მრავალსაუკუნოვანი ქართული მწერლობის ისტორიაში. 1832 წლის შეთქმულების მონაწილეთა თაობა პოეტში თავის იდეურ მემკვიდრეს ხედავდა, თანატოლები — 30-40-იანი წლების საქართველოს გონებრივი მოძრაობის მეთაურს, ყველა ერთად კი — დიდ პოეტსა და საზოგადო მოღვაწეს, რომელმაც აღმართა საქართველოს ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის დროშა.

1 „კავკაზი“, 1859, № 43.

2 „ცისკარი“, 1860, № 8, გვ. 328-329.

გიორგი სალუქვაძე

რუსთაველის კიდევ ერთი მაჯამის ბამო

დიდი პოეტის რითმების ვირტუოზულობა საყოველთაოდ ცნობილია ლიტერატურათმცოდნეებისა და უბრალო მკითხველებისათვისაც.

რუსთველოლოგიაში აღნუსხულია და ამოხსნილია შოთას თითქმის ყველა მაჯამა. მაგრამ ეს ნუსხასრული არ უნდა იყოს. დაუკვირდით მე-84 სტროფის მეორე ტაქსს, რომელიც ყველა მკითხველმა ზეპირად იცის:

შავი ცხენი სადავითა

ჰყვა ლომსა და ვითა გმირსა;

„სადავითა“ — „ლომსა და ვითა“

შესაძლოა ეს მაჯამა შემთხვევითი იყოს, მაგრამ შოთა ხომ იმდენად დახვეწილი მგოსანია, რომ მაჯამის შექმნის ასეთ შესაძლებლობას ხელიდან არ გაუშვებდა.

ჩვენს სათაყვანო პოემაში ასეთი მარგალიტები, ალბათ, კიდევ მოიძებნება და რუსთველოლოგები იზრუნებენ მათი აღმოჩენისათვის.

ს ა რ კ ა ნ ი ა

ლადო შაკაშიძე

სახვითი ხელოვნება აჭარაში

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში აჭარაში სახვითი ხელოვნება არ არსებობდა. ასეთი სამწუხარო ხვედრი განაპირობა ცარიზმისა და მენშევიკების ანტიხალხურმა პოლიტიკამ, რომელიც ბოჭავდა ტალანტებს.

ახალ ქართულ რეალისტურ მხატვრობას საფუძველი ჩაეყარა გასული საუკუნის მიწურულს, რომლის ძირითად ბირთვს შეადგენდნენ თბილისელი მხატვრები. პერიფერიებში კი, განსაკუთრებით ბათუმში, მხატვრული კულტურის განვითარება ფერხდებოდა. ამიტომ რევოლუციამდელ ბათუმში იშვიათად ეწყობოდა მხატვართა ნამუშევრების გამოფენები და ისიც არაადგილობრივი ძალებით. ასე, მაგალითად, 1919 წელს „ხელოვნების მოღვაწეთა საზოგადოების“ მიერ მოწყობილ გამოფენაში მონაწილე ჩვიდმეტი მხატვრიდან არც ერთი ქართველი არ ყოფილა. ისიცაა აღსანიშნავი, რომ ამათგან მხოლოდ სამი იყო პროფესიული მხატვარი, დანარჩენი — თვითნასწავლი და მოყვარული.

ოციან წლებში ბათუმში მომუშავე მხატვრების ძირითად ბირთვს ქმნიდნენ საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსულნი. მათგან განათლებით და პროფესიული ოსტატობით გამოირჩეოდნენ ვ. ილუშინი, დ. ჰახმოვი, მ. ზაგოსკინი, გ. სეჩენიანი, პ. სტარონოსოვი,

ნ. პელიპენკო. ი. სოკოლოვი და სხვ. ეს შემოქმედნი იმთავითვე შეეცადნენ ღრმად ჩასწვდომოდნენ მათთვის უცნობ და ახალ სამყაროს და შეექმნათ შესაფერისი ნაწარმოებები, მათ შემოქმედების შთამაგონებელ წყაროდ გაიხადეს აჭარის პეიზაჟი, აჭარის მკვიდრთა ისტორია, ყოფა-ცხოვრება და ეთნოგრაფია... და ამ სამყაროს შთაბეჭდილებიდან ზეთისა და აკვარელის ფერებით ქმნიდნენ უმთავრესად ეტიუდებს, ჩანახატებს და პორტრეტებს. შემოქმედებითი მიღრეკილებები ერთნაირი არ ჰქონიათ, მაგრამ ამოძრავებდათ კი მხურვალე სურვილი — რეალისტურ ფორმებში აესახათ საბჭოთა ყოფის სინამდვილე, გულწრფელად ჩამოგარიყვნენ გამარჯვებული პროლეტარიატის სამსახურში, მათი ამ კეთილშობილური განწყობილების ჩამოყალიბებაში განმსაზღვრელი როლი ითამაშა იმან, რომ მხატვართა ერთი ჯგუფი აღიზარდა რუსეთის ძლიერი რეალისტური მხატვრობის ტრადიციებზე, განსაკუთრებით კი „პერედვიჟნიკური“ მიმართულების იდეებზე. მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქმის ყველა ბათუმელი მხატვრის შემოქმედება თავისუფალი იყო ბურჟუაზიულ-დევადენტური განწყობილებისა და ფორმალიზმის რეციდივებისაგან.

ამ პერიოდის ბათუმის სამხატვრო ცხოვრებაში მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა მხატვარ იაკობ სიმონის ძე სოკოლოვის ნაწარმოებთა პერსონალური გამოფენები, რომელიც დროგამოშვებით ეწყობოდა. ი. სოკოლოვის ნამუშევართა პირველი გამოფენა 1921 წლის ივნისში, ხოლო შემდგომი გამოფენები 1923 და 1926 წლებში გამართულა. ი. სოკოლოვი იმითაცაა ცნობილი, რომ მან პირველმა ბათუმში საფუძელი ჩაუყარა სახვითი ხელოვნების განათლების საქმეს. სამხატვრო სტუდია, რომელიც იაკობმა ჩამოაყალიბა, წლების განმავლობაში წარმატებით მუშაობდა. აღსანიშნავია ისიც, რომ იმ წლებში მოღვაწე ბათუმელმა მხატვრებმა გადაწყვიტეს მოსკოვისა და თბილისის მაგალითისამებრ შეექმნათ მხატვართა ადგილობრივი ორგანიზაცია. ამ წამოწყებას სათავეში ჩაუდგნენ ცნობილი მხატვრები ვ. ილუშინი და ი. ზაგოსკინი. პროლეტარული იდეოლოგიის მომხრე მხატვართა გაერთიანება რევოლუციურ მხატვართა ასოციაციაში მოსაწავებდა ჰიანხოსაკენ სწრაფვას და შემოქმედებით აღმავლობას.

საკავშირო კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1932 წ. 23 აპრილის დადგენილებამ „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციების გარდაქმნის შესახებ“ საფუძველი ჩაუყარა ახალი ხანის დაწყებას მხატვართა ცხოვრებაში.

ბათუმელი მხატვრების ახალგაზრდა რაზმს მამობრივ მზრუნველობას უწევდნენ თბილისელი მხატვრები. პირველ რიგში ეს უნდა ითქვას მოსე თოიძეზე, რომელიც რამდენჯერმე ეწვია ბათუმს, დაიხსლოვა აქაური მხატვრები და ყოველმხრივ ეხმარებოდა მათ დაოსტატება-აღზრდაში.

საქართველოში საბჭოთა მხატვრების

კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის შექმნის შემდეგ აჭარაში მომუშავე მხატვრების საქმიანობა მთლიანად ამ ორგანიზაციას დაუმორჩილდა. ამერიიდან განმტკიცდა თბილისელი და ბათუმელი მხატვრების შემოქმედებითი ურთიერთობა. ცნობილი ქართველი მხატვრები, მოქანდაკეები და ხელოვნებათმცოდნეები ი. ნიკოლაძე, უ. ჯაფარიძე, ნ. კანდელაკი, ი. ვეფხვაძე, ა. ქუთათელაძე, ს. ნაღარავილი, კ. სანაძე, ი. ურუშაძე, და სხვ. ხშირად ჩამოდიან ბათუმში ადგილობრივ მხატვართა დასახმარებლად. ისინი ატარებენ მოხსენებებსა და საუბრებს სახვითი ხელოვნებისა და სოციალისტური რეალიზმის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხებზე, აგრეთვე სათანადო შეფასებას აძლევენ ადგილობრივ მხატვართა ქმნილებებს. ამანაც განაპირობა ჩვენი მხატვრების შემდგომი შემოქმედებითი აღმავლობა. ეს ნათლად დაადასტურა 1936 წლის ერთობლივმა გამოფენამ, რომელიც მოეწყო ქალაქის საბჭოს აღმასკომის დარბაზში. ცნობილ ქართველ მხატვრებთან ერთად ამ გამოფენაში მონაწილეობდნენ ვ. ილუშინი, ა. ქავთარაძე, გ. სეჩენიანი. ნ. პელიპენკო, ნ. პოგოდინი, ი. ეფრემოვი, ა. ვეტიევი და სხვ. ბათუმელ მხატვართა ნამუშევრები ეხმიანებოდა ცხოველყოფილ და მრავალფეროვან სოციალისტურ თანამედროვეობას.

აჭარაში სახვითი ხელოვნების განვითარების პირველ პერიოდში მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა 1936 წელს ბათუმის სამხატვრო სასწავლებლის შექმნა. ამ სასწავლებელმა ხელი შეუწყო მხატვართა ახალი, განსაკუთრებით ადგილობრივი ძალების აღზრდა-გამოვლინებას. ამ სასწავლებელშია აღზრდილი ბათუმის სახელმწიფო დრამატული თეატრის მთავარი მხატვარი ა. ფილიპოვი, ნიჭიერი მოქანდაკე მ. ბოლქვაძე, სახელმოხვეპილი ფერმწერი ნ. იაკოვენკო და სხვ.

გასული წლების მონაგარს აგვირგვინებს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ოცი წლისთავისადმი მიძღვნილი გამოფენა. თემატური მრავალფეროვნებით, ნამუშევართა მხატვრული ღირსებით და რაოდენობით ყველა წინანდელზე მაღლა იდგა იგი და ძირითადად საანგარიშო ხასიათს ატარებდა: მას უნდა გამოვევლინებინა ნიჭიერი შემოქმედნი, რომლებიც იმსახურებდნენ მხატვართა კავშირის წევრად მიღების უფლებას. აქვე უნდა აღინიშნოს ერთი გარემოება: სადებიუტოვო ორგანოების დადგენილებით მოსკოვში შეიქმნა საორგანიზაციო კომიტეტი, რომელსაც დაევალა სსრკ მხატვართა კავშირის პირველი ყრილობის მომზადება. ყველგან მოეწყობოდა ადგილობრივი გამოფენები, რომელშიაც გამარჯვებულს მიიღებდნენ მხატვართა კავშირის წევრად.

გამოფენაზე წარმოდგენილი იყო ბათუმში მომუშავე ყველა თვრამეტი მხატვრის ნაწარმოები — ფერწერის, ქანდაკების, გრაფიკისა და მხატვრული ქარავის 205 ნიმუში. ამ შეჯიბრში პირველად მონაწილეობდნენ თბილისის სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულები დურსუნ იმნაიშვილი და ტერენტი ჭანტურია. პირველმა პატარა ზომის ფერწერული ეტიუდები და აჭარის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში განხორციელებული სპექტაკლების მხატვრულ გაფორმებათა ესკიზები, ხოლო მეორემ თაბაშირით შესრულებული ორი საშუალო ზომის პორტრეტული ქანდაკება წარმოადგინა. ძველი თაობიდან აღსანიშნავი იყო ვ. ილუშინისა და ა. ქავთარაძის ისტორიულ-რევოლუციურ თემებზე ზეთის ძაღვებით შესრულებული მოზრდილი ზომის ტილოები, მოწინავე ადამიანების პორტრეტები, ახალი ყოფის ამსახველი სურათები. მხატვარმა გ. სეჩენიანმა გამოფენა დაამშვენა ოსტატურად შექმნილი გრაფიკის მრავალფეროვანი ნიმუშებით, რომელთა უმრავლესობა წარმოგვცისახავდა კოლმეურნეთა პორტრეტებს. მხატვარ ნ. პელიპენკოს მონაგარი მოიცავდა ახალი ყოფის დამ-

კვიდრებელთა პორტრეტებს, პეიზაჟებს, ნატურმორტებს და ა. შ.

სსრკ მხატვართა კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის წარმომადგენლებმა, რომლებმაც ინახულეს ეს გამოფენა, ბათუმელი მხატვრების შემოქმედებას მაღალი შეფასება მისცეს. მათი დასკვნის საფუძველზე მხატვართა კავშირის წევრებად მიიღეს ფერმწერები ა. ქავთარაძე, ვ. ილუშინი, ნ. პელიპენკო, ვ. ბარადაი, მ. ნოსოვი, გრაფიკოსები დ. იმნაიშვილი, გ. სეჩენიანი, გ. წილოსანი, მოქანდაკე ტ. ჭანტურია, დეკორატორები მ. სოვეტოვი, ა. ზოგოდინი, გამოყენებითი ხელოვნების დარგში მომუშავე ი. ეფრემოვი და ერთი-ორი ხელოვნებათმცოდნე.

დიდი სამამულო ომის წლებში ბათუმელი მხატვრების შემოქმედებაში დამკვიდრდა ზურგისა და ფრონტის ამსახველი თემები. ზოგი ჩვენი მხატვარი ფრონტზე წასვლის სურვილმა აღანთო, რომ შემდეგ განცდილი და ნახული ფუნჯით გადაეტანა ტილოზე. ცნობილი მხატვარი ა. ქავთარაძე თავისი სურვილით წავიდა ფრონტზე. არ შეუძლურდა ამ პატრიოტ მხატვარს მხურვალე სურვილი — პალიტრაზე განლაგებული ფერებით აემეტყველებინა ფრონტული ცხოვრება. იგი დაეცა მამაცთა სიკვდილით ღონის როსტოვის მისადგომებთან.

ომის დაწყებისთანავე დაიწყო „აჭარის საბჭოთა მხატვრების საარკმლის“ გამოშვება, რომელსაც დაეთმო ჩვენი მხატვართა კავშირის საგამოფენო დარბაზის ორი დიდი ვიტრინა. ამ ვიტრინაში ნახავდით პლაკატებს და კარიკატურებს, შექმნილს ზურგისა და ფრონტის ცხოვრებიდან.

სამამულო ომის დამთავრებისთანავე ახლანდელი ფილარმონიის საზამთრო თეატრის ფოიეში მოეწყო ბათუმელ მხატვართა გამოფენა. აქ წარმოდგენილი ეტიუდები, ჩანახატები, სურათები ასახავდნენ ზურგისა და ფრონტის ცხოვრებას.

გამოფენაზე საინტერესო ნამუშევრებით წარდგენენ ვ. რუდი, ნ. პელი-

ბენკო, გ. სეჩენიანი, პ. პოგოდინი და სხ.

ომის დამთავრების შემდეგ შემიმჩნევა სახვითი ხელოვნების აღმავლობა აჭარაში, რაც განაპირობა თბილისის სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულთა ახალი ნაკადის შემოერთებამ.

ამჟამად აჭარაში მომუშავე საბჭოთა მხატვრების რაზმი ჩვენს რესპუბლიკაში ერთ-ერთ მოწინავე ფალანგას წარმოადგენს, რომელსაც თავისი მრავალფეროვანი შემოქმედებით მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ქართული სახვითი ხელოვნების განვითარებაში. დღეს ამ რაზმში გაერთიანებულია ცხრამეტი მხატვარი, რომელთა შემოქმედება სახვითი ხელოვნების ყველა დარგს მოიცავს. ჩვენთან მოღვაწეობენ ფერმწერლები, მოქანდაკეები, გრაფიკოსები, მონუმენტალურ-დეკორაციული ფერწერისა და ქედური ხელოვნების ოსტატები, პლაკატისტები, წიგნის ილუსტრატორები.

ბათუმელი მხატვრების შემოქმედებითი თემა მრავალფეროვანია. უწინარესად აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მხატვრები გატაცებული არიან ისტორიულ-რევოლუციური თემატიკით. ეს არცაა გასაკვირი: წარმოუდგენელია, ბათუმში ცხოვრობდეს და არ გიტაცებდეს ამ ქალაქის რევოლუციური წარსული. ჩვენმა მშობლიურმა ქალაქმა ხომ არა ერთი მნიშვნელოვანი ფურცელი ჩაწერა რევოლუციის მატინეში. ისტორიულ-რევოლუციურ თემატიკაზე მუშაობს თითქმის ყველა თაობის მხატვარი — ხანდაზმულიც და ახალგაზრდაც. ეს თემატიკა სახვით ხელოვნებაში პირველად დამუშავეს და საინტერესოდ ა. ქავთარაძემ, ვ. ილუშინმა და გ. სეჩენიანმა. ა. ქავთარაძეს ეკუთვნის ორი ფერტილო: „ი. ბ. სტალინის დაპატიმრება ბათუმში 1902 წ.“ და „9 მარტის პოლიტიკური დემონსტრაცია ბათუმში“. მეორე ტილოში მკვეთრად იგრძნობა მხატვრის იდეურ-თემატური სიღრმე და ოსტატობა. სურათი ხასიათდება გაბედული, ფართო მხატვრული შეგრძნებით, ფუნჯის თავისუფალი მოძრაობით. ისტორიული თემის რეალისტური სი-

მართლითაა გახსნის თვალსაზრისით ვენელოვან წარმატებას მიადრწია ვ. ილუშინმა დიდ ტილოში „1902 წლის 9 მარტის დემონსტრაციის დახვრეტა“. მხატვარმა წინასწარ დააგროვა ბევრი ფაქტობრივი მასალა. ესაუბრა დემონსტრაციის მონაწილეებს, გააკეთა ჩანახატები, ეტიუდები და შემდეგ შეუდგა სურათის ხატვას. ეს ტილო თავისუფალი არაა თეატრალიზაციის ელემენტებისაგან, მაგრამ მთლიანობაში მაღალ ფერწერულ დონეზე დგას და კომპოზიციურად საინტერესოაა გადაწყვეტილი.

ამ თემამ შემდგომი გაღრმავება პოეზიამ მომდევნო თაობების შემოქმედებაში. ამ მხრივ აღსანიშნავია შ. ხოლუაშვილის „შ. ზამთარაძის გ. მეგრელიძის, ნ. იაკოვენკოს, თ. ჯალალაიას შემოქმედებითი ძიებანი. ისტორიულ-რევოლუციურ თემას ეძღვნება შ. ხოლუაშვილის „ბათუმის არალეგალურ სტამბაში“, „ვ. ი. ლენინი და მ. ცხაკაია პარტიის მესამე ყრილობაზე“, „ლ. კეცხოველი, ი. სტალინი და ა. წულუკიძე რედაქციაში“, „მტინგი — საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება აჭარაში.“ შ. ხოლუაშვილის ქვერტესა და ათვისების სამყარო მრავალფეროვანია. იგი ერთნაირი გატაცებით მუშაობს დაზგურ და მონუმენტალურ ფერწერაში, გრაფიკაში. მისი დაზგური ფერწერის ნიმუშებიდან აღსანიშნავია ავრეთვე „მზადება ოლიმპიადისათვის“, „ხელოვნების სიყვარული“, „მშვიდობის გზაზე“, „სულხან-საბა ორბელიანი გონიოში“ და სხვ. ხოლუაშვილის შემოქმედებაში დამკვიდრდა პორტრეტული ჟანრიც. მან შექმნა მოწინავე ადამიანთა განზოგადებული სახეებიც, რომელთაგან მნახველის მესხიერებაში დიდხანს რჩება „მოცეკვავე ფატმა კობალაძე“, „მეჩაიე მაყვალა ჭინჭარაძე“, „სტუდენტი ქალიშვილი“ და ა. შ. ამ შემოქმედს ბევრჯერ მიუღია მონაწილეობა რესპუბლიკურ და საკავშირო გამოფენებზე.

ძირითადად დაზგურ ფერწერაში მუშაობს მხატვარი შ. ზამთარაძე, რომლისთვისაც დამახასიათებელია კალორიის ღრმად შეგრძნება და ნაწარმოების მდი-

დარ ფერთა გამაში ამეტყველება. იგი თავდაპირველად შეგნებულად გაურბოდა რთული კომპოზიციების შექმნას და უმთავრესად ეტიუდური ხასიათის პეიზაჟებს ეტანებოდა; ალბათ ხვეწდა შინაგან შემოქმედ ძალებს მარტივიდან რთულზე გადასასვლელად. ამჟამად იგი წარმატებით მუშაობს ფართო პლანის დიდი ტილოების შექმნაზე.

საინტერესოდ ვითარდება ფერმწერის ნ. იაკოვენკოს შემოქმედებაც. მის ყველა ნაწარმოებში იგრძნობა ავტორის ფერწერული ტექნიკის მაღალი დონე და სურათის კომპოზიციურ აგებაში მუდამ სიახლისაყენ ლტოლუვა. ნ. იაკოვენკოს შემოქმედების ღირსებაა საკუთარი ხელწერა და სტილი. ამ მხრივ აღსანიშნავია მისი კომპოზიციები: „სკოლის შემდეგ“, „მეთევზეები“, „მეზღვაურები“, „ახალგაზრდა მშენებელი“. მხატვარს ბევრჯერ ხვდა წილად მიეღო მონაწილეობა რესპუბლიკურ და საკავშირო გამოფენებზე და მსხველათა საყოველთაო მოწონება დაემსახურებინა.

ბათუმში მოწყობილ გამოფენებზე ქანდაკება პირველად 1939 წელს გამოჩნდა. ხელოვნების ამ სფეროში მუშაობის პიონერობა ეკუთვნის თბილისის სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულს. ამჟამად აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს ტ. ჭანტურიას. იგი უმთავრესად მრგვალი პორტრეტული ქანდაკების მოტრფიალეა და თიხაში ნიჭიერად აცოცხლებს ჩანაფიქრს. პორტრეტულ მსგავსებასთან ერთად, იგი ფორმათა დეტალების ფაქიზად დამუშავებით ქმნის განზოგადოებულ სახესაც, რაც მხატვრის ნახელავს მიმზიდველობას ანიჭებს. ყველაზე დიდ წარმატებას მოქანდაკემ მასწავლებელ ანეტა ქავთარაძის, მწერალ პ. ლორიას, საქართველოს სახალხო არტისტების ი. კობალაძისა და მ. ზინიკაძის, ცნობილი პუბლიცისტის პ. აბაშიძის ქანდაკებათა გამოძიერწვაში მიიღწია.

ნიჭიერი მოქანდაკე, აჭარის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე მ. ბოლქვაძე გატაცებულია მრგვალი და ბრტყე-

ლი ქანდაკების შექმნით. იგი ყოველთვის ცდილობს მოდელი აჩვენოს არა მონოტონურ პოზაში და ამასთან კომპოზიციურად საინტერესოდ გადაწყვიტოს. მის მიერ 1937 წელს შექმნილი ვ. ი. ლენინის ბარელიეფი ბრტყელი ქანდაკების მაღალი ოსტატობის დიმუშს წარმოადგენს. ქანდაკებების სერიაში მან ნიჭიერად განასახიერა ძველი რევოლუციონერების სახეები, განსაკუთრებით მოწონებას იმსახურებს „ახალგაზრდა გოგონა“. მ. ბოლქვაძემ პირველმა სცადა ემუშავა მკერდო მასალაზე და წარმატებასაც მიაღწია: მარმარილოში ნიჭიერად გამოაქანდაკა ი. ჭავჭავაძის და ახალგაზრდა ქალიშვილის ბიუსტები. დინამიკური მოძრაობის ბუნებრივობით ხასიათდება ამეტყველებულ ფორმებში გადმოცემული შესანიშნავი სამფიგურიანი კომპოზიცია „ხორუმი“.

აჭარის მხატვართა სამყაროში საინტერესო მოვლენას წარმოადგენს ლ. სეიდშვილის გამოჩენა. ბოლო დრომდე მას ვიცნობდით. როგორც ნიჭიერ პოეტს, რომელმაც შექმნა ღრმა ლირიზმით აღბეჭდილი არა ერთი ლექსი. ბევრმა არც კი იცოდა, რომ ლ. სეიდშვილი ხუთი წლის განმავლობაში სამხატვრო აკადემიის მდიდარ სამყაროში მონდომებით ეუფლებოდა გრაფიკის ხელოვნების რთულსა და მეტად საინტერესო ტექნიკას. ამ ნიჭიერმა პოეტმა და მხატვარმა წიგნების ილუსტრირებაში უკვე მოიპოვა პირველი წარმატებები, აგრეთვე მოგვცა ტემპერის ფერებით შესრულებული საინტერესოდ ჩაფიქრებული კომპოზიციები: „ქაშნიკი“, „მეჩაიეები“, „ოჯახი“ და სხვ.

გაბედული შემოქმედებითი ძიებებით მეტად საინტერესო სამყაროს გვაცნობენ ჯერ კიდევ მზარდი ახალგაზრდები ხ. იმნაიშვილი, ს. ართმელაძე, თ. ჯალაღია, ი. ჩხაიძე, მესხი და სხვ.

თავის ნიჭს მეტად მკაფიო ფორმებში ავლენს სიმონ ართმელაძე. იგი აღიზარდა ხულოს ზვიადი მთების კალთებში. სამხატვრო აკადემიის დამთავრების შემდეგ ს. ართმელაძე კვლავ საყვარელ

კუთხეს დაუბრუნდა. ადგილობრივი მხატვრებიდან ს. ართმელაძემ პირველმა მოგვცა ზემოაჭარის პეიზაჟების ამსახველი ფართო ტილოები. იგი პეიზაჟს გადმოგვცემს არა პასიური ჭერების, არამედ მხატვრის აქტიური ჩარევის პოზიციებიდან.

საინტერესო ექსპერიმენტების ჩვენებით გაგვაცნო თავისი ნორჩი შემოქმედება ახალგაზრდა მხატვარმა ხასან იმნაიშვილმა, რომელიც ცდილობს გამოიმუშოს საკუთარი ზელწერა. თამაზ ჯალაღანია უთუოდ ხალასი ნიჭის მხატვარია. იგი თითქმის ვერ ეტევა ერთ რომელიმე ჟანრში და ცდილობს ერთბაშად გაგვაცნოს მისი მიდრეკილებების მრავალფეროვნება. მხატვარი ერთნაირი მონღო-მებით მუშაობს გრაფიკაში, დაზგურ და მონუმენტალურ-დეკორატიულ ფერწერაში, მოზაიკაში. მოწონება დაიმსახურა თ. ჯალაღანიას ტრიპტიხმა „რევოლუციის ჯარისკაცები“ და სხვ. ჩვენ მაინც იმ აზრისა ვართ, რომ კარგი იქნება თუ მხატვარი თავისი ნიჭის ერთგვარ კონცენტრირებას მოახდენს და ძირითადად ერთ ჟანრში დაბანაკდება.

ქედური ზელოვნება პირველად აჭარაში ახალგაზრდა მხატვრებმა ი. ჩხაიძემ და გ. მესხმა დაწერეს. ისინი შესანიშნავად აგრძელებენ ქართული მონუმენტალური ზელოვნების ამ უძველესი დარგის ტრადიციას, რომელიც განსაკუთრებით ომის შემდგომ წლებში მოსულმა ახალგაზრდა ოსტატებმა კვლავ ააღორძინეს. ი. ჩხაიძისა და გ. მესხის ნამუშევრებში იგრძნობა სოციალური ხალხთა და რთული ჩანაფიქრის გაბედულად გადაწყვეტის წყურვილი.

სამხატვრო გამოფენიბს ხშირად ამშვენებდა ნიჭიერი მხატვრების — ფერმწერ გ. მეგრელიძის, გრაფიკოს რ. ჩხაკიშვილის, კერამიკოს ვ. კვერნაძის, დეკორატორ ა. ფილიპოვის, მოქანდაკე გ. ხალათოვის ნამუშევრები.

აღსანიშნავია ჩვენი მხატვრების მიღწევები თეატრალურ-დეკორატიულ ფერწერაშიც. ოციანი წლების შუალედში ბათუმის თეატრი რესპუბლიკაში ერთ-

ერთ მოწინავე კულტურის ცენტრად გავლენა, მას სათავეში ედგა ცნობილი რეჟისორი გაბო ლვინაშვილი. მაღალი კულტურის მქონე რეჟისორმა თეატრში სამუშაოდ ბათუმელი მხატვარი ნ. პოგოდინი მიიწვია. ნ. პოგოდინი ბათუმში ჩამოჰყვა ლეგენდარულ მეთერთმეტე არმიის და დემობილიზაციის შემდეგ აქვე დამკვიდრდა. ახალგაზრდა მხატვარმა თეატრალურ სამყაროშიც გამოაბრწყინა თავისი ფუნჯი. განსაკუთრებით ბრწყინავდა მისი ნახელები სპექტაკლში „შავი მატარებელი“. ა. ჩხარტიშვილის რეჟისორობის ქაშს თეატრსა და მხატვრებს შორის შემდგომ განმტკიცდა შემოქმედებითი ურთიერთობა. „ოიდიპოს მეფის“ დეკორაციების ესკიზები ადგილობრივ მხატვარს გ. ცენტარაძეს ეკუთვნის. მრავალი სპექტაკლის მხატვრული გაფორმების ავტორია დ. იმნაიშვილი. მკითხველებს მოვაგონებთ, რომ ნახუტრიშვილის „კეცხოველი“, ა. შერვაშიძის „მზე“ და „ბაგრატიონი“, ვ. კანდელაკის „სარეველა“, ფრ. ხალვაშის „ჩიხანის ძახილი“ და სხვა, ამ მხატვრის ფუნჯმაც დაამშვენა. ამჟამად თეატრის მთავარი მხატვრის საპასუხისმგებლო მოვალეობას წარმატებით ართმევს თავს ჩვენს მშობლიურ ქალაქში დაბადებული და აღზრდილი, აჭარის ასსრ ზელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ა. ფილიპოვი, თეატრის იმ შემოქმედებით მიღწევებში, რაც რესპუბლიკაში და მის გარეთაცაა ცნობილი, ა. ფილიპოვის დამსახურებულ წვლილიცაა.

აჭარაში მომუშავე მხატვრებისათვის მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა 1957 წელს გამართული აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადი თბილისში. მაშინ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის ფოიეში მოეწყო ჩვენი მხატვრების რეტროსპექტული გამოფენა, სადაც გამოფენილ იქნა ფერწერის, ქანდაკებისა და გრაფიკის 115 ნიმუში. გამოფენამ თბილისელთა დიდი ინტერესი გამოიწვია. რესპუბლიკურმა გაზეთებმა გამოფენა ფართოდ გააშუქეს და მაღალი შეფასება მისცეს ცალკეულ

ლი მხატვრების შემოქმედებას. საქართველოს მხატვართა კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმმა მოაწყო გამოფენის განხილვა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო მხატვართა აქტივმა. ქართველმა მხატვრებმა უ. ჯაფარიძემ, ლ. გუდიაშვილმა, ი. ურუშაძემ, შ. კვასხვაძემ, ნ. კანდელაკმა და სხვებმა აღნიშნეს, რომ ბათუმში მომუშავე მხატვრები ტოლს არ უდებენ თბილისელ კოლეგებს და აქტიურად მონაწილეობენ ქართული საბჭოთა ხელოვნების შემდგომ აღზევებაში. მხატვართა მნიშვნელოვან ჯგუფს ხელოვნების დარგში დამსახურებისათვის საპატიო წოდებები მიენიჭა.

ჩვენ აქ მოკლედ მოვხაზეთ აჭარაში სახვითი ხელოვნების განვითარების სამყარო, უმთავრესად დავკმაყოფილდით დადებითი მაგალითების ანალიზით. აჭარაში მომუშავე მხატვრების შემოქმედებას ახასიათებს ნაკლოვანებებიც. უწინარესად აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მათს შემოქმედებაში არაღამაკმაყოფილებლადია ასახული თანამედროვეობა. საქმეს ვერ შევლის მყვირალა სახელწოდებები, რასაც ხშირად ვხვდებით გამოფენათა კატალოგების ფურცლებზე. როცა ახლოდან ვეცნობით ნახევარს, ძულს სხვა შთაბეჭდილებას აღვიქვამთ. თითქმის ყველა მათგანი დაუმთავრებ-

ლი ეტიუდური ხასიათისაა და დგას ქეშმარიტი ხელოვნებისაგან. თუ ჩვენი მხატვრები ისტორიულ-რევოლუციური რომანტიკის უშრეტი სამყაროდან გატაცებით ქმნიან რთული კომპოზიციის ქმნილებებს, ეს ძალა და სიფაქიზე არ ჩანს, როცა მხატვრის ფუნჯი წარმოგვიჩენს თანამედროვეობას. ამ მხრივ ჩვენს მხატვრებს მეტი ძალოვნების გამოჩენა მართებო. ჩვენი კუთხის ინდუსტრიული სამყარო, მრავალდარგოვანი სოციალისტური სოფელი, ახალი ადამიანები, ჯერ კიდევ დიდოსტატის ფუნჯსა და საჭრეთელს მოელის. აჭარის ზღაპრული ბუნება, მისი ლაყვარდოვანი ცა და წარმტაცი ზღვისპირეთი ქეშმარიტ მარინისტს უხმობს.

დიდი საბჭოთა ქვეყნის ძმური ხალხები თავდადებით შრომობენ და ქმნიან უხვ და მრავალნაირ დოვლათს... რომ ახალი წარმატებებით შეხვდნენ დიდ თარიღს, ოქტომბრის ორმოცდაათი წლისათვის... და გულზე ხელდაკრეფილნი როდი არიან აჭარაში მომუშავე მხატვრებიც. ისინიც გულდასმით ეშაუდებიან საბუთილეო გამოფენისათვის. ჩვენ გვჯერა, რომ ეს გამოფენა წინ გადადგმული ნაბიჯი იქნება აჭარაში სახვითი ხელოვნების განვითარების საქმეში.

აჭარა და მემედ აბაშიძე

გამომცემლობა „ლიტერატურა და ხელოვნება“ მიმდინარე წელს გამოსცა ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწისა და პუბლიცისტის მემედ აბაშიძის „რჩეული ნაწერები“, რომელიც შეადგინა იური სიხარულიძემ. მასვე ეკუთვნის რედაქცია, შესავალი წერილი და შენიშვნები. წიგნს დართული აქვს აგრეთვე მემედ აბაშიძის ხელით დაწერილი „ავტობიოგრაფია“. ამასთან, თუ გავიხსენებთ იმასაც, რომ 1960 წელს აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობამ გამოსცა სერგო გერსამიას საკმაოდ ვრცელი ნარკვევი მემედ აბაშიძის ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესახებ, კმაყოფილებისა და სიამოვნების გრძნობით გავიმსჯელებით.

მემედ აბაშიძე უდავოდ სიყვარულის, გულწრფელი მოგონების და პატივისცემის ღირსია, რომელმაც „სამუსლიმანო საქართველოს“ მხარდ ცვალებად ბედიღბალს დაუკავშირა თავისი ალალ-მართალი სიცოცხლე.

აჭარას ბედუკუდმართობამ მოუშუშარი ტყვიელები არგუნა წილად. ამ მხარისათვის უდიდესი ტრაგედია იყო მოკვეთა დედასაქართველოსაგან. ეს ერთბაშად და ერთ დღეს როდი მომხდარა. აჭარის მკვიდრნი მამაცურად ებრძოდნენ მომხვედურებს, სიცოცხლეს არარად

აგდებდნენ, სისხლისაგან იცლებოდნენ, რომ დაეცვათ საყვარელი მამულ-დედული, მაჭახელში ამოდ არ გუზგუზებდა ქურები, სადაც ოსტატთა მიერ იჭედებოდა მაჭახელა, ოდითგანვე ამოდ არ შეიყვარეს აჭარლებმა მაჭახელა და ხანჯალი. თავისი წარსულით დიადია სამხრეთ საქართველო, ამ ქართულ სამყაროში გაერთიანებული აჭარა ხანჯაღლივი დროის განმავლობაში ომის ასპარეზად გადაიქცა, ძნელი მამულ-დედულისა და თავისუფლების დამოძიება, მონად გახდომა, ამიტომაც ამ მთებში, სადაც დღეს ჩვენთა მოამეთა, დების, დედების და პატარძლების სიხარულისა და აღტაცების საგალობლები ისმის, სისხლი იღვრებოდა, უმწიკვლოთა სისხლი, სისხლი ჩვენთა წინაპართა, ვეღარ შევლოდა პირმშოს დედასაქართველო, რადგან თვითონაც დიდ გასაჭირში იყო მომხვედრთაგან... დამპყრობელთა ძალამ თავისი გაიტანა... და ლამაზი ქართული მხარე გაჩანავდა ეკონომიურად და კულტურულად. „ვეფხისტყაოსანი“ ყურანმა შეცვალა, ქართული ტაძარი მეჩეთმა. გარდაქრა ვაზები, დაღუმდნენ ქვევრები. მაგრამ მაინც ბოძოქრობდა ქართული სული და აჭარა რწმენით ელოდა თავის ამომავალ მზეს. აჭარა ყოველთვის გულით ესწრაფოდა დედი-

საყენ, მაგრამ მსახვრალი ხელი დამპყრობლისა ამ ნანატრ სურვილს მახვილით ჰკვეთდა და ანატრებდა. სელიმ ხიმშიაშვილი და ხიხანის ციხე აჭარლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის, მათი ქართული გაუტეხელი სულის ლამაზი სიმბოლოებია. სელიმმა საკუთარი სიცოცხლე ტარიგად მიიტანა მამულის საყურთხვევლზე. მისი სიტყვა ჯალათებისადმი სიკვდილის წინა წუთებში ანდერძად ისმის: — მე მჭრით თავს, მაგრამ გეტყვით, რომ გურჯისტანი სამუდამოდ ოსმალის არ შერჩება. ამის ხსოვნას მე ჩემს შვილებს დავეუბრებო. ეს ტრავიუული ფაქტი და სელიმის შეუღრეკლობა, ქედმოუხრელობა მტრის წინაშე, აჭარის მკვიდრთა ეროვნულ სიმტკიცეზე მჭევრმეტყველებს. განა ნარტო სელიმ ხიმშიაშვილი გაუბედავდა შებრძოლებას ოტომანთა იმპერიას, რომ მას თანამეინახეი და თანამზრახველნი არ ჰყოლოდა, რომ აქაურ მკვიდრთა მხარდაჭერა არ ჰქონოდა? სელიმ ხიმშიაშვილი დაეყრდნო ხალხის ბოხოქარ, მღელვარე სულს, რომელიც გაცდენილი იყო დამპყრობთა წინააღმდეგ ბოძლეილისა და ბრძოლის ენით. ხალხის დიდი სამართლიანი წადილი არ აღსრულდა. გმირს თავი მოჰკვეთეს, ხოლო ქართული სული, რომელიც დედისაყენ ესწრაფოდა, ყოველმხრივ დაახშეს. თითქმის ჩაღდა მძვინვარე ქარიზხალი, მაგრამ, არა, ნაღვერდალი ნაცარში დიდხანს ინახავს თავს... და როცა ქარი დაუბერავს, იგი კვლავ გაჩაღდება. ასე იღუმალად ვინახავდით ნაღვერდალს, რომელიც ელოდა ქარის გამოჩენას. გალაკტიონისა არ იყოს, „ქარი არა ჩანს, ქარი არა ჩანს, მაგრამ მწვერვალებს ედება ქარი“, ასევე აჭარაც ის მწვერვალი იყო, რომელსაც „ქარი“ ედებოდა, მაშინაც როცა ქარი არ ჩანდა... და მის გულში მთელმხარე ეროვნულ ნაღვერდალს აჩაღებდა.

როცა 1278 წელს მოხდა დიდი სასიხარულო ისტორიული ფაქტი, რუსეთის ჯარისკაცთა დანებების წყალობით აჭარა კვლავაც დედისაქართველოს შეუერთ-

და. მემედ აბაშიძე ხუთი წლის ბავშვი იყო... და არავინ იცოდა, რომ ეს ბიჭუნა მალე სათავეში ჩაუდგებოდა მშობლიურ ხალხს და მას დიდ სიკეთეს მოუხვეჭდა. რა თქმა უნდა, მემედს წილად ჰვდა დიდი ბედნიერება — იგი აღიზარდა ქართულ სკოლაში, სადაც ქართველმა პატრიოტმა აღმზრდელებმა დედაენისა და სამშობლოს სიყვარული ჩაუნერგეს, გამოაფხიზლეს, გაათვითცნობიერეს, ჩააგონეს თუ ვინ იყო იგი. არწივის ტოტემის შთამომავალს აქ აეხილა გონება და თვალი, მკითხველს უნდა მოვავნოთ, რომ სკოლა, სადაც მემედი სწავლობდა, გაიხსნა 1881 წელს ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით. ამ სკოლას უნდა მოეზიდა და სწავლაში ჩაება აჭარის მკვიდრნი. ბათუმში ქართული სკოლის გახსნა ჭეშმარიტად დიდი ეროვნული მოვლენა იყო. ამ სკოლას მუდამ სიყვარულით მოვიგონებთ მარტო იმიტომაც, რომ მის კედლებში აღიზარდნენ და მომწიფდნენ ჩვენი სახელოვანი შვილები მემედ და ჰაიდარ აბაშიძეები, დიდი ილია ამ სკოლაზე დიდ იმედებს ამყარებდა და არც შემცდარა.

მემედი აქ დაეწაფა ქართულ მხატვრულ ლიტერატურას, აქ გაეცნო ქართველი კლასიკოსების შედევრებს. აქ დააწაფეს იგი საქართველოს ისტორიის მატრიანეს. სკოლის დამთავრების შემდეგ, მიუხედავად დიდი სურვილისა, მემედმა ვეღარ განაგრძო სწავლა, მაგრამ სამაგიეროდ დაეწაფა თვითგანათლებას, შემდეგ მემედი დიდი მონდომებით სწავლობს და ეუფლება კიდევ რუსულ, არაბულ, სპარსულ და თურქულ ენებს, შეისწავლა ეს ენები და შემდგომ ნაყოფიერადც გამოიყენა — ხელი მიჰყო უცხოეთის ლიტერატურის თარგმნასაც.

იმ დროისათვის მემედ აბაშიძისთან ერთდირებულნი, მრავალმხრივ განათლებული პიროვნება იშვიათი მოვლენა იყო აჭარაში. მემედ აბაშიძე დრომ და გარემომ ჩამოაყალიბა ისეთ მამულიშვილად, როგორიც მაშინ აჭარას სჭირდებოდა, თითქმის ბუნებამაც შეუწყო ხელი —

ომანიანი შეხედულების, დარბაისელი ქართველი კაცი იყო, კაცი გულით მართალი და მტკიცე, ხალხის მოყვარული და მისთვის თავდადებული. მას უყვარდა არა მარტო თავისი ერი, არამედ იგი პატივს სცემდა სხვა ერებსაც და მათ-ღამი დიდ სიყვარულს ამჟღავნებდა.

მემედ აბაშიძის მოღვაწეობის საინტერესო ხანა მე-19 საუკუნის მიწურულიდან, ვიდრე საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე. და ეს წლები აღინიშნება დიდი სოციალური ძვრებით, საშინაო და საგარეო ცხოვრების მკვეთრი თავისებურებებით. მართალია, აჭარა შეუერთდა დედასაქართველოს, მაგრამ ცარიზმის რუსეთის მოხელეთა მმართველობის პირობებში აჭარას სული ეხუთებოდა. იგი კვლავ დარჩა ეკონომიურად და კულტურულად ჩამორჩენილ კუთხედ. კვლავ მძვინვარებდნენ აჭარაში თურქოფილები, რომლებიც დედამთიდან მომდინარე წმინდა წყალს ამღვრევდნენ, სურდათ აჭარა დედისაგან გაეთიშათ. საქართველოს ერთ სხეულად, ერთ არსებად გადაქცევა ისე იყო საჭირო და აუცილებელი, როგორც პაერი და წყალი ყოველი ცოცხალი არსებისათვის. ამრიგად დღის წესრიგში დგება ეროვნული გათვითცნობიერების საკითხი. გულის გულთან მიტანა, მშათა შორის „ჩატეხილი ხიდის“ გამართლება, აი, რა იყო მთავარი საზრუნავი, საამისო ეამიც მომწიფდა... და იტყვიან დრო შობს თავისთვის საჭირო ადამიანსო. დროის იმ მონაკვეთმაც აჭარაში წარმოაჩინა ყოველმხრივ მომწიფებული ადამიანი მემედ აბაშიძის სახით. მე-მედმაც თავისი ცოდნა, მკვერმეტყველება, მისწრაფება და სიყვარული მთლიანად ამ დიდ საქმეს დაუკავშირა, დაუკავშირა და მრავალჯერ წამებაც იწვნია, ციხე და გადასახლება არ ასცდენია, მაგრამ ქართველი ხალხის ორგულთა წინაშე ქედი არ დაუდრეკია, ბრძოლა არ შეუწელებია. მამულისათვის ასეთი სიმტკიცისა და თავდადების გამოჩენა ძალუძს მხოლოდ ერის უმწიკვლო მსახურს და ჭეშმარიტ ქველმოქმედს, ბუნე-

ბით აღმასივით მყარ პიროვნებას მემედ აბაშიძეს.

1905 წლიდან 1921 წლამდე ქართულ პრესაში ხშირად იბეჭდებოდა მემედ აბაშიძის მგზნებარე პატრიოტული წერილები. ზოგიერთ წერილს უცრემლოდ ვერ წაიკითხავთ. მემედის წერილებში მკვეთრად იგრძნობა აჭარის მაშინდელი ჭირვეული ცხოვრება და ავტორის გამჭირაბი გონება დახლართულ სიტუაციებში. აჭარაში მტკიცედ იყო ფეხმოადგმული ფანატკური ისლამის რწმენა. აჭარა მოფენილი იყო მეჩეთებით და მედრესეებით, სადაც ისლამის ღვთის მსახურნი მოზარდი თაობის სულსა და გულს სწამლავდნენ ისლამის იდეებით. რა დასამალია და, უნდა ითქვას, რომ ქრისტიან და მუსლიმან ქართველებს შორის სიძულვილის პირველი გამჩალებელი იყო ისლამის სასულიერო წოდება. სასულიერო პირნი (რა თქმა უნდა იყო გამონაკლისიც) ახშობდნენ აჭარელთა გულში ეროვნულ გრძნობას, წინ ეღობებოდნენ ეროვნულ გათვითცნობიერებას და მშათა შორის შუღლს აღვივებდნენ. სასულიერო წოდების გარდა ხომ მრავალი გავლენიანი პირი პირწმინდა თურქოფილი იყო, რომლებიც ყველაფერს აკეთებდნენ მშათა გასათიშავად. ასეთ პირობებში ადვილი როდი იყო აჭარლებში ეროვნული თვითშეგნების გაღვივება და „მოქცევა სულისა“. უპირველესად აუცილებელი იყო აჭარლები დაწაფებოდნენ დედაენაზე განათლებას. მემედის წერილიც „ქართველი მაჰმადიანების გამომხმარება“ („ნიშადური“ 1907 წ.) ამ სატკიპარს ეხება. იგი ემუდარება ქრისტიან ქართველ ძმებს, მოხედონ და დაეხმარონ მოძმე აჭარლებს დედაენაზე სწავლავანათლების მიღებაში, მიაწოდონ მათ ქართული წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები, წაუკითხოონ ლექციები და რეფერატები, ამ მხრივ „ჩვენს მოძმე ქართველებს დიდი სამსახურის გაწევა შეუძლიათ ჩვენთვის“, რომ „ძალაც და პოვრესული წინმსვლელობაც ერთობაში და ერთმანეთის გაგებასა და სოლიდარობა-

შია. ეს თანხმობა თუ გვისსინის ჩვენ განდგურებისაგან“

ამ ფრიად მნიშვნელოვან საკითხს არაერთხელ უბრუნდება მემედ აბაშიძე. და რაზმმ გაახარა იგი ცნობამ, როცა მოწინავე ქრისტიანმა თანამემამულეებმა განიზრახეს შეედგინათ „დედაენა“ სამაჰმადიანო საქართველოსათვის. მემედი ალტაცებით ამბობს — „ეს დიდი და მამულიშვილური საქმეა“. და იძლევა რჩევას „დედაენის“ შემდგენლებმა გაითვალისწინონ ჩვენი კუთხის მკვიდრთა ყოფის თავისებურებანიო.

მემედ აბაშიძეს ადგილობრივი მშრომელი მოსახლეობის ჰირ-ვარამი გულთან მიჰქონდა. იგი ექომაგებოდა და იღვწოდა მათთვის. ამიტომ ხალხში თანდათან გაიზარდა მისდამი პატივისცემა და სიყვარული. იგი თავის „ავტობიოგრაფიაში“ აი რას წერს: „გადამეტებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ სამუსლიმანო საქართველოს ხელმძღვანელობა ბედმა მე მარგუნა წილად და ხალხიც ყოველთვის დიდი ნდობით და პატივისცემით მეპყრობოდა“.

მემედს არაერთხელ მოუხდა უსიამოვნება რუს მოხელეებთან. მეფის მოხელეებს არ მოსდიოდათ თვალში მემედი. ეს იმიტომ, რომ იგი ექომაგებოდა ყველას, უბრალო ადამიანებს, იცავდა ჩაგრულთა ინტერესებს, აღვივებდა ამ კუთხის ქართველთა შორის ეროვნულ გრძნობას. ერთი სიტყვით მემედი მიიჩნევს არასანდო პიროვნებად. ცარიზმის ჯაშუშები მას უთვალთვალებდნენ კიდევ. იქმნებოდა მის წინააღმდეგ საიდუმლო საქმეები. მერე და 1905 წლის რევოლუციამ მეტიმეტად დააფრთხო ცარიზმი და მისი დამქაშები. ამიტომაც იყო, რომ ისეთ ადამიანს, როგორც მემედი იყო, უნდობლად უყურებდნენ მეფის მოხელეები. 1908 წელს მეფის მთავრობას არა მარტო მემედის, არამედ მთელი მისი გვარის დაპატიმრება და შორეულ მხარეში გადასახლება განუზრახავს. ეს გაუგია მემედს და იძულებული გამხდარა ემიგრანტად გადახვეწილიყო ოსმალეთში. თან ახლდნენ მეგვა-

რე ვაჟკაცებიც, რომლებსაც პატიმრობა ელოდათ. საზღვარზე გადასვლისას ოსმალეთის მოხელეებს დაუპატიმრებიათ და ციხეში ჩაუსვამთ ყველა, თითქოს როგორც რევოლუციონერები და საშიში პიროვნებანი. მერე კი მოხერხდა ისე, რომ განთავისუფლდნენ. ხუთ წელს დაჰყო მემედმა ოსმალეთში და ვინ მოთვლის რამდენჯერ ჭეპა-ჭუხილი დაატყდა თავს. 1913 წელს იგი უბრუნდება მშობლიურ ქალაქს, მაგრამ ამჯერად მას რუსი მოხელეები აპატიმრებენ და ასახლებენ ნოვოჩერკასკში. შვიდი თვის შემდეგ თავს აღწევს პატიმრობას, ჯერ ბათუმში ჩამოდის ცოლ-შვილის სანახავად, ხოლო მერე მიემგზავრება ქ. თბილისს, რომ მეგობრების დახმარებით თავი იხსნას გადასახლებიდან და მამულში ცხოვრების უფლება მიიღოს. იქ მეფის მოხელეებმა აპატიმრებენ, მაგრამ მეგობრების დახმარებით თავს აღწევს პატიმრობას... და მიიღო ბათუმში ცხოვრების უფლებაც.

მერე იწყება პირველი მსოფლიო იმპერიალისტური ომი. მემედი კვლავ პატიმრობაში იყვანეს, გადაგზავნეს მეტეხის ციხეში, იქედან აღმინისტრაციული წესით გადასახლეს ენისეის გუბერნიაში. უნდა გადაესახლებინათ მისი ცოლ-შვილიც, მაგრამ იხსნეს მემედის მეგობრებმა, რომელთაც სათანადო გავლენა ჰქონდათ ადგილობრივ მმართველობაში. იგივე მეგობრებმა იზრუნეს მემედის განთავისუფლებათვის და კიდევ მიადწიეს საწადელს. მემედი დაუბრუნდა თბილისს, სადაც იგი დაბინავდა კიდევ. ბათუმში ცხოვრება კი ეკრძალებოდა. მშობლიურ ქალაქში დაბრუნების უფლება მემედმა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ მიიღო.

ამ წლებში აჭარაში უკვე მავრად გავრცედა თურქოფილთა მოძრაობას ფესვი, რომლის მესვეურად გამოდიოდა ორბერი და მშობლიური ხალხის გამყიდველი ჯემალ ბეგ ხიმშიაშვილი. მემედმა საპიროდ დაინახა თურქოფილთა წინააღმდეგ შეექმნა მძლავრი ბასტიონი. მემედ-

მა შემოიკრება მოწინავე ახალგაზრდობა: სულეიმან დიასამიძე, ჰაიდარ აბაშიძე, ზეჟერია შერვაშიძე, ყადირ შერვაშიძე, ხასან ვარშანიძე, ჭემალ ქიქავა და სხვ. შეიქმნა „ბათუმის ოლქის ქართველ მუსლიმანთა კომიტეტი“. აი, რა მისია იკისრა კომიტეტმა: ეროვნული თვითშეგნების შეტანა სამუსლიმანო საქართველოს მოსახლეობაში, გაცნობა ჩვენი ისტორიისა, ბრძოლა საქართველოს გამთლიანებისათვის, აჭარის დედاسაქართველოსთან შეერთებისათვის და სხვა.

ბათუმში მოქმედებდა ბაქოელი თურქების ე. წ. საქველმოქმედო საზოგადოების ბათუმის განყოფილება, რომელიც მოსახლეობაში ავრცელებდა თურქოფილურ იდეებს. ამის საწინააღმდეგოდ მეშვიდე ქმნის გაერთიანებას. აი, რას წერს ის ავტობიოგრაფიაში: „ბაქოს თურქთა საქველმოქმედო საზოგადოების საწინააღმდეგოდ მე დავაარსე ბათუმის ოლქის ქართველ მუსლიმანთა საქველმოქმედო საზოგადოება“. მისივე თქმით, ამ ორგანიზაციამ საკმაოდ შეასუსტა თურქოფილთა საქველმოქმედო განყოფილების გავლენა ადგილობრივ მოსახლეობაზე.

აქვე უნდა აღინიშნოს ერთი გარემოება: თბილისში 1915 წელს დაარსდა „ქართული საქველმოქმედო საზოგადოება“, რომელმაც მოზნად დაისახა დახმარება აღმოეჩინა ომში დაზარალებულ და გაჩანაგებულ აჭარლებისათვის. მან ბათუმში გახსნა განყოფილება. ეს ორგანიზაცია დიდი კეთილშობილური სულით მიუღდა აჭარელთა ბედს, მთელი ქართველი საზოგადოებრიობა გამოაღვიძა მისმა ხმამ, — დაეხმაროთ მოძმეებსო. ჭეშმარიტად მადლობის და მოგონების ღირსნი არიან ამ საზოგადოების სულისჩამდგმელნი. მემედი თავის „ავტობიოგრაფიაში“ წერს: „1918 წელს ქართული და სამუსლიმანო საქართველოს საქველმოქმედო საზოგადოება გავაერთიანე ბათუმის ოლქის ქართველ მუსლიმანთა საქველმოქმედო საზოგადოებად“. ამრიგად, ბათუმში ორი ქართული გაერთიანება, კომიტეტი და საქველმოქმედო საზოგადოება.

ამ პერიოდში ბათუმის ცაზე აწივდა ცვალებადობა. 1918 წლის მარტიდან აჭარას თანდათან იკავებენ ოსმალები. რომლებმაც ისარგებლეს საშინაო და საგარეო სამყაროში შექმნილი კრიტიკული მდგომარეობით. მერე იმავე წელსვე თურქები წავიდნენ და ინგლისელი ოკუპანტები შემოდიან, რომლებიც ბათუმში რჩებიან 1920 წლის ივლისამდე. ახლა უფრო მეტი საშუალება მიეცა მემედს და მის თანამოაზრეთ, თამამად ემოქმედნათ, ვიდრე თურქების მმართველობის პირობებში. ბათუმში უკვე აღზევებულია რევოლუციური ძალები და მოახლოვებულია საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დღეები. მემედი წუთითაც არ სწყყეტს მუშაობას. იგი ურთიერთობას ამყარებს რევოლუციურ ძალებთანაც და თანაუგრძნობს მათ.

მემედ აბაშიძე მტკიცე ურთიერთობაშია ქართველ მოწინავე საზოგადო მოღვაწეებთან. იგი კვლავაც მრავალჯერ დაჟინებით მოაგონებს და მოითხოვს მათგან შემომუშტკიცონ აჭარა დედსაქართველოს, რომ უკვე მომწიფდა ამის მომენტიო. რა თქმა უნდა, ქართველი ერის მოძღვართ მუდამ აჭარისაკენ ეჭირათ თვალი და მისი ბედნიერებისათვის, მომავლისათვის ზრუნავდნენ. მაგრამ განა ყველაფერი მათს ნებაზე აეწყობოდა? მემედის აწინდელი საქმიანობა გაგრძელდება-გაღრმავდება იმისა, რასაც იგი წინა წლებში ეწეოდა. მის გულსა და გონებას გაჟღომია მხოლოდ ერთი ფიქრი — აჭარის დედსაქართველოსთან შემომტკიცება. გავისხენოთ თუნდაც მისი ცოტა ადრინდელი სიტყვა, რომელიც წარმოუთქვამს ნადიმზე თბილისში 1916 წლის 4 მარტს: „ყვავილო, რომ მოსწყდება ღეროს, დასკვნება, გაყვითლდება... როდესაც ყვავილი მოსწყდება, მიიკთ იგი გულზე, დაიჭიოთ ხელში, ეალერსეთ და იქნება იგივე ყვავილი, რაც რომ იყო... აჭარა ბედმა მოსწყვიტა საუკუნეობით სამშობლოს და ნუ გიკვირთ, თუ ეუცნაურებათ, თუ დღეს საკმაოდ ვერ უცენიხართ, — მოჰკიდეთ ხელი და ისევ თქვენთან იქნება“.

(„თეატრი და ცხოვრება“ 1916 წ.). ალა-
ლი გულისტყმა და არ შეიძლება ამ ხა-
ტოვან სიტყვას ვინმეს გული არ შეეძ-
რა.

მემედ აბაშიძე სასტიკ ბრძოლას უცხა-
დებს ფეოდალურ-კუთხურ გადმონაშ-
თებს, რომელიც ხელს უწყობდა საქარ-
თველოს კუთხეების გათიშვას. იგი ზი-
ზით ამბობს ამ იდეის მიმდევართა მი-
სამართით: „როგორც პელაგია გურიელი
ეუბნებოდა თავის ხალხს: ვინც ქობულ-
ეთელისა და აჭარელის თავს მომიტანს,
დიდად დაჯილდოებული იქნება ჩემგანო,
ასე აქებდნენ აჭარის მთავარი თავ-
დგირიძე და ქობულეთის ბეგები თავ-
დგირიძენი თავისიანებს: ვინც გურული-
სა და მეგრელის თავს მოგვითანს, უხ-
ვად დავასაჩუქრებთო, და სხვ.“ მაგრამ
ავის მზრახველთა დრო წავიდაო და ხა-
ტოვანად დასძენს: „დღეს გარემოება შეი-
ცვალა. შეუგნებლობის მძლავრი კედე-
ლი, რომელიც ჩვენს შორის იყო აგებუ-
ლი, ეროვნული შეშეცნების დიადი ის-
რით იქნა დაცხრილული. ჩვენც იმ დაც-
ხრილული კედლიდან ერთიმეორის მშო-
ბლიური სახის ჰერეზა დავიწყეთ“ და
ამრიგად მყარი საფუძველი ეყრებაო სა-
ქართველოს ფიზიკურ და სულიერ გამ-
თლიანებას.

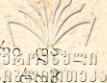
იცვლება საშინაო და საგარეო სიტუა-
ციები... და ამის კვალობაზე მტკიცდება
და ფართოვდება მემედის ბრძოლის ას-
პარეზიც.

როცა აჭარას გასაჭირი და საშიშროე-
ბა კარს მოადგა, სწორედ მაშინ წამოყო
თავი თურქოფილმა ჯემალ ბეგ ხიმშიაშ-
ვილმა. იგი მხარს უჭერს ოსმალეთს,
რომლის სურვილია ოკუპაცია უყოს აჭა-
რას. ჯემალ ბეგი ოსმალთა გამოსაქომა-
გებლად აჭარლებისაგან რაზმებს ადგენს,
რომ დაღვაროს ძმათა სისხლი და ისიც
მშობლიურ მიწაზე, სადაც დარწმუნა
მისი აკვანიც. მემედი სასტიკად ებ-
როძვის და ამხილებს ჯემალ ბეგს და მის
მომხრეებს, ყველა იმას, ვინც ამდევრევს
წყალს.

მტერმა სუსტი კედელი გამოანგრია
და ბათუმი დაიკავა. ბათუმში იქმნება

ეროვნული საბჭო, რომლის მუშაობაში
აქტიურად მონაწილეობს მემედი. აქ ამ
მომენტში გამოჩნდა კიდევ ერთხელ მე-
მედ აბაშიძის დიდი გამბედაობა და მა-
მულიშვილობა. როგორც ცნობილია,
თურქეთის სამხედრო მინისტრი ენვერ
ფაშა ჩვენს მშობლიურ ქალაქს ეწვია,
მემედს დაავალეს წარმოეთქვა მისასალ-
მებელი სიტყვა. მაგრამ იგი მამაცურად
მოიქცა და ასე მიმართა მი-
ნისტრს: — აჭარა საქართველოს ღვი-
ლი კუთხეა, თქვენ სტუმრები ხართ,
ჩვენ კი მასპინძლები. იმედი მაქვს მალე
დატოვებთ ჩვენს მშობლიურ მიწა-წყა-
ლსო. რა თქმა უნდა ასეთი „გამოხდომა“
არ აბატიეს დაუბატიებელმა სტუმრებ-
მა. მერე მემედი და ზოგიერთი მისი თა-
ნამოაზრე შეიპყრეს და ტრაპიზონის ცი-
ხეში ამოაყოფინეს თავი. მაგრამ მალე
მეგობრების მეშვეობით საქმე ისე მოეწე-
ყო, რომ მემედი თავს აღწევს ციხეს და
ჩამოდის თბილისში. აქ ამ დროს უკვე
შექმნილია „სამუსლიმანო საქართველოს
გამათავისუფლებელი კომიტეტი“, რო-
მელსაც იგი სათავეში ჩაუდგა. კომი-
ტეტი ფრიად დიდ ეროვნულ მოღვაწეო-
ბას ეწევა. ამ დროს აჭარაში თურქო-
ფილთა დიდი მოძრაობაა და ეს კუთხე
საშიშროების წინაშე დგას. თურქ დამ-
პყრობლებს სურთ ნაცადი ხროვებით გა-
დაიბირონ აჭარლები. კომიტეტმა საჭი-
როდ დაინახა მოწოდებით მიემართა მო-
ძმეთათვის. კომიტეტი წერილით „ძმე-
ბო, მუსლიმანო ქართველებო!“ („ერთო-
ბა“ 1918 წ.) აფრთხილებს აჭარლებს, არ
წამოეგონ მტრის ანკესს, არ აპყე-
ნენ თურქოფილ - გამყიდველებს, რომ
„გურჯებს, მაჰმადიან ქართველებს, თუ-
რქებისაგან ხეირი არა აქვთ. ნუ გადავე-
კიდებით ჩვენს ძმებს, ქრისტიან ქარ-
თველებს, შევეუბრთდეთ საქართველოს.
მთელი ქართველობა ჩვენ გვაძლევს ფა-
რთო ავტონომიას, ფართო თვითმმართვე-
ლობას. ყოველივე ჩვენს შინაურ საქმე-
ებს ჩვენ თვითონ მოვაწყობთ“.

მერე იმავე წლის მიწურულს თურ-
ქებს ენაცვლებიან ინგლისელი ოკუპან-
ტები. ამიერიდან — 1919 წლის იანვრი-

დან სამუსლიმანო საქართველოს გამათავისუფლებელი კომიტეტის ადგილსამყოფელი ბათუმში. სწორედ ამ დროს გაერთიანდა მემედ აბაშიძემ ქართველი საქველმოქმედო საზოგადოების ბათუმის განყოფილება და ბათუმის ოლქის მუსლიმან ქართველთა საქველმოქმედო საზოგადოება და მას ეწოდა „ბათუმის ოლქის ქართველ მუსლიმანთა საზოგადოება“. ამ საზოგადოების თავმჯდომარეც მემედ აბაშიძე იყო. საზოგადოების მიზანია აჭარაში კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობის გაჩაღება და ეკონომიურად გაჭირვებული მოსახლეობისათვის დახმარების აღმოჩენა. სწორედ ამ დროს, 1919 წ. იანვარში გამოდის „სამუსლიმანო საქართველოს გამათავისუფლებელი კომიტეტის“ ყოველდღიური ორგანო „სამუსლიმანო საქართველო“, რომლის რედაქტორი მემედ აბაშიძეა. საინტერესოა ამ გაზეთის პირველ ნომერში მოთავსებული სტატია „ჩვენი მიმართულებების განმარტება“. ამ სტატიაში მემედ აბაშიძე განუმარტავს მამულოშვილებს: „ჩვენი მიზანია სამუსლიმანო და საქრისტიანო საქართველოს პოლიტიკური მთლიანობის უზრუნველყოფა და ამავე სამუსლიმანო საქართველოს თავისუფლების განმტკიცება. სიტყვა „საქართველო“ განმარტება არ ესაჭიროება; როცა სიტყვა „საქართველო“ ითქმის, მაშინ, უპირველეს ყოვლისა, თვალწინ წარმოგვიდგება ამ სახელწოდების ენით მეტყველი ერის მიწა-წყალი, სამშობლო“. რა ევალებოდა ამ გაზეთს? ამის პასუხს იმავე წერილში ეპოულობთ: „რამდენადაც პოლიტიკური არის ჩვენი გაზეთის მოღვაწეობა, იმდენად სოციალურიცაა, — ერთი სიტყვით, ჩვენი გაზეთი ილაპარაკებს შემეცნებაზე, სწავლა-განათლებაზე, ლიტერატურაზე, მეტყველებაზე, ისტორიაზე და სხვაზე, ერთა შორის კეთილგანწყობილების დამყარებას გაუწევს სამსახურს და ჩვენი მიმართულების დროშას აამაღლებს“.

ამრიგად, გაზეთმა იდეალად დაისახა ის, რისკენაც თავიდანვე ისწრაფვოდა მემედ აბაშიძე. ეს სიტყვები მემედ აბა-

შიძის გულის ძახილია, მისი ფიქრების გამოხატულება. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ გაზეთი არ იყო კარჩაქეტილი. იგი მოუწოდებდა ყველა ქართველ მწერალს, ყველას, მიუხედავად მისი საცხოვრებელი ადგილისა, აქტიური მონაწილეობა მიეღო „სამუსლიმანო საქართველოს“ მუშაობაში წერილების მიწოდებით და ა. შ. ამავე წერილში ხაზგასმითაა ლაპარაკი ეროვნებისა და სარწმუნოების შესახებ. „ჩვენ მტკიცე მუსლიმანები ვართ, — წერს გაზეთი, — მაგრამ მასთან ერთად ჩვენ ქართველები ვართ, საქართველოს ღვიძლი შვილები. ჩვენ უნდა შევივანოთ, რომ გარდა საქართველოსი, ჩვენი ხსნა არ არის. მოვიგონეთ, რომ, როცა ჩვენ ვძრწოდით ცეცხლისა და მახვილის ქვეშ, ჩვენი მშველელნი იყვნენ მხოლოდ ჩვენი ძმები — ქართველი ქრისტიანები“, და უნდა „ვასოვდეთ, რომ თქვენ ხართ პასუხისმგებელნი ისტორიისა და შთამომავლობის წინაშე“. ამ წერილიდან ჩანს, თუ რა საფრთხილით ეკიდებოდნენ „სამუსლიმანო საქართველოს“ რედაქციის მესვეურნი რელიგიურ რწმენას. მაშინ აჭარაში ამ მხრივ დიდი სიფრთხილე იყო საჭირო, თორემ თურქოფილები გამოიყენებდნენ შეცდომებს და პატრიოტულ საქმიანობას ფუძეს შეურყევდნენ, მემედ აბაშიძე გონიერი ადამიანი იყო და იცოდა, როგორ წარემართა მუშაობა მოსახლეობაში. იგი კარგად იცნობდა აჭარლების სულიერ სამყაროს, მათს ფიქრებს და ოცნებებს... და მემედის საქმიანობაც ამის კვალობაზე იყო მოზომილ-გამოკვეთილი. „სამუსლიმანო საქართველო“ არა მარტო ეროვნულ საჭირობორტო საკითხებზე ესაუბრებოდა თავის საყვარელ მკითხველებს, არა მარტო ვებს ბრძოლა თურქოფილებს, არამედ რუსეთში დამარცხებულ თეთრგვარდიელ შავრაზმელთა თანამზრახველებსაც ამხილებდა.

განმათავისუფლებელმა კომიტეტმა ეროვნების შესაბამისად საქიროდ ჩათვალა მოეწვია ყრილობა. ყრილობამ აირჩია მეჭლისი, რომელსაც ქვეყნის მართვა-გამგეობის საქმეში ჩარევის გარეშე-

ული იურიდიული უფლებები მიენიჭა. ამრიგად, 1919 წლის 31 აგვისტოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის პირველმა ყრილობამ აირჩია მეჯლისი, რომლის თავმჯდომარე იყო მემედ აბაშიძე. მემედის რედაქტორობდა „სამუსლიმანო საქართველოსაც“.

ყრილობის დადგენილების ერთ-ერთი მუხლი მიუთითებდა: „გამოეთქვამთ შეუწყვეთ ნებისყოფას და მტკიცე გადაწყვეტილებას, ამიერიდან სამარადისოდ ბათუმი და მისი ოლქი შეუერთდეს თავის ბუნებრივ სამშობლოს“. ამრიგად, მეჯლისის სახით შეიქმნა პატრიოტული მტკიცე ბირთვი, რომელიც უფრო გაბედულად აიმაღლებდა ხმას ამ კუთხისა და მისი მოსახლეობის ინტერესების დასაცავად. მეჯლისმა პირველ მიზნად დაიწახა ბათუმის ოლქის განთავისუფლება ოკუპანტებისაგან, აჭარის შეერთება დედასაქართველოსთან და აჭარის ავტონომიის კონსტიტუციის შემუშავება. მეჯლისის დიდ დამაბულ პირობებში უხდებოდა მუშაობა. იცვლება სიტუაციები. ლტოლვილი დენიკინელები მოასცდნენ ბათუმს. ატმოსფეროს შხამავს თურქოფილთა გაიძევრობა. მერე და ანტანტა პორტო-ფრანკოდ აცხადებს ბათუმს. ამ ღრუბლიან ცაზე მეჯლისის ხმა ჰქექუხილად გაისმა. იგი აფრთხილებს და აფხიზლებს მამულიშვილებს, რომ ძალღონე მოიკრიფონ და ნათელი გონებით განჭვრიტონ ყოველი, არ აპყენენ პროვოკაციებს. ნერვების თრთოლვითა და წერილი „სიფრთხილე, სიფრთხილე!“. რომელიც „სამუსლიმანო საქართველომ“ დაბეჭდა 1920 წლის თებერვლის ერთ-ერთ ნომერში. გაზეთი თავს ესხმის დენიკინელთა თანამზრახველ გაზეთს „ნაშკარიას“, „სედაი მილეთელებს“, რომლებიც მხარს უჭერენ ბათუმის ოლქის ოკუპაციას. გაზეთში ზედიზედ იბეჭდება პატრიოტული სულისკვეთებით გამსჭვალული მემედ აბაშიძის მგზნებარე წერილები „მაშინ დაჰკრავს აღსასრულის ჟამი“ და სხვ. მემედ აბაშიძის მახვილს ვერ ასცდა მენშევიკური მთავრობაც, რომლის გამყიდველუ-

რი პოლიტიკის წყალობით აჭარა მტერთა სათარეშო ასპარეზად გადაიქცა. მემედი გულის ფანცქალთ თხოვს საქართველოს მთავრობას, მოახერხოს ბათუმისა და მისი ოლქის შემომატოცება, თორემ ამ კუთხეს უბედურება არ ასცდებო. მართლაც, ქართველთა ლაშქარმა დაიკავა აჭარა, მაგრამ საშინაოებანი მერეც შეექმნა ამ კუთხეს. აჭარას კვლავ კარზე მოადგა გასაჭირი — თურქოფილთა მხარდაჭერით ოსმალეთმა მოისურვა ჩვენი კუთხის მოკვეთა დედასაქართველოსაგან და შეერთება ოსმალეთთან. საქმე ის არის, რომ თურქოფილმა ჯემალ ბეგ ხიმშიაშვილმა უღალატა მამის შერიფის პატრიოტულ ტრადიციას და მხარი დაუჭირა მტერს. სამარცხივინოდ, იგი ატარებდა სულთანის მიერ ბოძებულ ფაშის ტიტულს, რომელიც მოიბოვა ძმათა ღალატით, სამშობლოს გაყიდვის ფასად. ამ საზიზღარი ადამიანის წყალობით იყო, რომ ოსმალთა ფარული დელეგაცია კარზე მოადგა მეჯლისის მესვეურს. მტრის დელეგაციას მხარს „უმშვენებდა“ თვითონ ჯემალ ბეგი, მაგრამ მემედ აბაშიძემ ისინი პირში ჩალაგამოვლებული გაისტუმრა. ამ ფაქტს იგონებს მემედი მიმართვაში სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის ამხ. ფილიპე მახარაძისადმი. იგი წერს: „ბათუმში ანგარიის მთავრობის დელეგაცია გამოცხადდა და წინადადება მომცა გადავევინჯა საქართველოსთან შეერთების საკითხი და მეჯლისის სახელით გამოგვეტანა დადგენილება, რომ ავტონომიის საფუძველზე ბათუმის ოლქი გადასცემოდა ანგარიის მთავრობას“. მაგრამ „მეჯლისი არ წამოეგო პროვოკაციის ანკესს, არ მიიღო მათი წინადადება და შეიძლება თამამად ითქვას, რომ საბჭოთა ხელისუფლებას თავიდან ასცდა ერთი ხიფათი, რომელსაც მრავალი გაუგებრობისა და უსიამოვნების შექმნა შეეძლო შემდეგში და, ვინ იცის, კიდევ რით დამთავრდებოდა და რა შედეგი ექნებოდა“.

მარტო ეს ფაქტი მემედ აბაშიძის სა-
ჯელს შარავანდელით შემოსავდა, მაგრამ
მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა ხომ საე-
სეა ასეთი ჰაინტერესო გაბედული პატ-
რიოტული ეპიზოდებით. მემედმა ქეშ-
მარიტად პირნათლად მოიხადა ვალი
ქვეყნის წინაშე. იგი ყოველ ღონისძიე-
ბას, რომელიც ერის კეთილდღეობას,
მის მომავალს შეეხებოდა, გულით
და საქმით ეხმიანებოდა. საყურად-
ღებოა, მაგალითად, მისი წერი-
ლი „ქართული ენის განწმენდისათვის“,
სადაც ჩანს მემედის შემატკივარი გული
დედაენის დანაგვიანების საშიშროების
გამო. იგი ასე ეკიდებოდა ეროვნულ
დიდ თუ პატარა საქმეს. მისთვის აქ არ-
ჩევანი არ იყო. კითხულობ ამ წერილს
და უნებურად ფიქრობ: ნეტავ ყველა
ქართველს ასე ეზრუნა მშობლიური ენის

სიწმინდისათვის, მშობლიური ქვეყნის
სიკეთისათვის!

„რჩეულ ნაწერებს“ თან ერთვის შემ-
დგენლის შენიშვნები და ბიბლიოგრა-
ფიული ცნობები. მას ერთი თარგმნილი
პიესაც შეუტანია, ყველაფერი ეს კარ-
გია და ი. სიხარულიძის ინიციატივა
უდავოდ მისასალმებელია, მაგრამ ერთი
კია, მემედ აბაშიძის მონაგარი ამით
არ ამოიწურება. საჭიროა ამ მხრივ მე-
ტის გაკეთება. უნდა შეგროვდეს მთლიან-
ად და გამოიცეს მემედ აბაშიძის წერი-
ლების, ორიგინალურ ნაწარმოებთა და
თარგმანთა სრული კრებული, რომელიც
ქართველ მკითხველს ნათელ წარმოდგე-
ნას მისცემს ამ ღირსეული ახლო წინაპ-
რის ამაგსა და ნიჭზე, მშრომელი ხალხის
წინაშე მის დამსახურებაზე.

მავია ვარშანიძე.

ზოგინება

გიგლა მებეკა

ზოგინეთი ცნობა გალაკტიონზე

გურჯაანში გამართული შემოქმედებითი საღამოს შემდეგ, საღაც მოხსენება მე წავიკითხე, გალაკტიონმა მითხრა: ძამიკო გიგლა! შენ ჩემი შემოქმედების დიდი პატრიოტი ხარ, ჩემს ლექსთა წიგნებზე ხშირად წერ და არ გავიჭირდება ერთი ახალი ლექსიც გამოაცხო ჩემზე. თბილისში იუბილეს გადახდის შემდეგ უბნებშიც და რაიონებშიც გაიმართება ჩემი საღამოებიც და ზოგიერთ ადგილას წავგაიკითხებ მოხსენებასო.

ეს თხოვნა შევუსრულე გალაკტიონს. მის შემოქმედებაზე ვრცელი მოხსენება დაწერე. ველოდი, დამიძახებდა, მაგრამ ამაოდ. მისი საღამო ბევრგან გაიმართა, მაგრამ მე არავის მოვგონებოვარ.

საიუბილეო დღეები ყველგან რომ ჩათავდა, ერთ მშვენიერ დღეს გალაკტიონმა მკითხა, ძამიკო მე რომ გთხოვე, თუ დაწერე ის მოხსენება, თუ შეიძლება წამიკითხო. წავედით სახლში და წავუ-

კითხე ლექციის შესავალი ნაწილი. ყველაფერი მომიწონა, ზოგიერთი შენიშვნაც ცალკეულ ლექსებზე სწორად და მართებულად ჩასთვალა, მხოლოდ ერთ რამეში არ დამეთანხმა და შემნიშნა:

— ძამიკო, შენ კარგად იცი, მაშინ ქუთაისში სად ვმუშაობდი მე. იცი, რომ ის სოციალ-დემოკრატიული გაზეთის რედაქცია იყო. იცი ისიც, ამ რედაქციის ხალხი როგორ უარყოფითად ეკიდებოდნენ და აფასებდნენ „ცისფერყანწილების“ ჯგუფს. მე რომ ცისფერყანწელი ან სიმბოლისტი ვყოფილიყავი, გეკითხები შენ, დამიშვებდნენ რედაქციაში სამუშაოთ? არ მეტყოდნენ, შენ ჩვენს რედაქციასთან არაფერი გაკავშირებს, ფუტურისტი ხარ და შენი ჩვენთან მუშაობა შეუთავსებელია? შენ კარგად იცი მაშინდელი სოციალ-დემოკრატიული გაზეთის ტრადიცია—მოწინააღმდეგე მიმართულებების კაცს რედაქციაში კი არა, სტამბაშიც არ ამუშავებ-

დნენ და რა გამწვავებული ურთი-
ერთობა იყო სხვადასხვა მიმარ-
თულების გაზეთებს შორის. ჩემ-
თვის რედაქციაში მუშაობის
დროს არავის შეუნიშნავს, რასაც
ახლა კრიტიკოსები მაბრალევენ.
მე რომ მართლა ისეთი ყოფილი-
ყავი, როგორსაც ახლა კრიტიკო-
სები და შენც მაბრალებ, რედაქ-
ციაში სამუშაოდ როგორ დამიშ-
ვებდნენ. სულ კინწისკვრით გამა-
ძევებდნენ. პირდაპირ მიკვირს,
საიდან იგონებთ ამ ჩემს ფუტუ-
რისტობას და სიმბოლისტობას.

ბოლოს, გალაკტიონმა მთხოვა,
თუ ამ აზრს არ შეიცვლი, მაშინ
ეს შესავალი ნაწილი და ჩემი შე-
მოქმედების პირველი პერიოდის
ნაწარმოებთა გარჩევა მთლად მო-
ხსენი და პირდაპირ საბჭოთა ხე-
ლისუფლების პერიოდიდან დაიწ-
ყო. იქვე თავისი ხელით მომიხა-
ზა გეგმა, რომლის ტექსტი ამჟა-
მად საქართველოს სახელმწიფო
ლიტერატურულ მუზეუმში ინახე-
ბა. გალაკტიონის ხელით დაწერი-
ლია მისი შემოქმედების მთავარი
მომენტები.

აი ეს ტექსტიც:
იუბილეები:

- 1914 წელი
- 1918 წელი
- 1928 წელი
- 1933 წელი
- 1938 წელი
- 1943 წელი
- 1948 წელი
- 1953 წელი

პირველი ლექსი აბ. კვ. (ჟურნალი

„ახალი კვალი“ — გ. მ.)

1908 წ.

სქელი ღრუბელი,
შავი და ბნელი
სამშობლო მხარეს
გადაეფარა

1908 წ.

ჟურნალი „ახალი კვალი“

1. პირველი ლექსი
2. 1917 წ. ღროშები ჩქარა
3. რა საჭიროა სიტყვები, მკერა (1917)
4. მშობლიურო ჩემო მიწავ
5. ჩვენ გავიმარჯვებთ
6. ჩვენ გავიმარჯვებთ

ფაქტიურად ეს იყო ახალი მო-
ხსენების გეგმა, ე. ი. ლექცია ხელ-
ახლა უნდა დამეწერა. ამ გეგმას
რომ დავაკვირდი, იუბილეთა თა-
რიღებში ზოგიერთ გაუგებრობას
წავაწყდი. 1908 წელი გალაკტიო-
ნის სამწერლო ასპარეზზე გამოს-
ვლის თარიღია და არა იუბილესი.
იუბილე, რამდენადაც მახსოვს,
არც 1918 წელს ყოფილა. ამ
წელს, ჩემი აზრით, მისი შემოქმე-
დებითი საღამო გაიმართებოდა.
მართლაც, შემდგომ ყოველ ხუთ
წელიწადში იმართებოდა იუბი-
ლეები, დაწყებული 1928 თუ 1933
წლიდან.

გალაკტიონზე ლექცია ხელმე-
ორედ არ დამიწერია და მის შე-
სახებ არც მოხსენება გამიკეთებია
სადმე.

* * *

ეს არ იყო გალაკტიონის ცხოვ-
რების დიდად მნიშვნელოვანი მო-
ვლენა, მაგრამ რატომღაც მეხსი-
ერებაში ჩამრჩა და არც არასო-
დეს დამავიწყდება.

პოეტი ლადო მაჭავარიანი, ლე-
ქსების რამდენიმე წიგნის ავტო-
რი, სულით და გულით პოეზიით
გატაცებული ადამიანი და ბოჰე-

მის მიმდევარი, იმეამად ლოგინ-
ზე იყო მიჯაჭვული უღმობელი და
მაშინ მოუჩივრებელი სენით —
კლექით. ცოლის გარდა, არავინ
ჰყავდა გამკითხავი, არც თვითონ,
არც მეუღლე არსად არ მსახუ-
რობდა, თან პატარა გოგონაც მი-
სახელი იყო.

მახსოვს, ახლანდელ რუსთავე-
ლის ძეგლის წინ ძველად ერთსა-
რთულიანი ქოხმახები იყო, კუთ-
ხეში კი იდგა კაფე ღვინის მიტა-
ნით. იქ ვიყავით მცირე პურმარი-
ლები. გალაკტიონისა და ჩემს გარ-
და, იქ იყო ახალგაზრდა მწერალი
და ჟურნალისტი ივანე იოსელია-
ნი. გალაკტიონს უნახავს ავად-
მყოფი ლადო მაჭავარიანი და გვი-
ყვებოდა მის გაჭირვებას.

სწორედ ამ დროს კაფეს კარი
გაიღო და შემოვიდა სავლე აბუ-
ლაძე, მწერალი და პედაგოგი. გა-
ლაკტიონი მივიდა სავლესთან,
ამოიღო ფული, მგონი ხუთთუმ-
ნიანი (რაც მაშინ საკმაოდ დიდ
თანხას შეადგენდა), გადასცა მას
და უთხრა, ეს ჩვენს ძმას საწყა-
ლობელ ლადოს მიუტანეო.

გალაკტიონის საქციელმა ჩემზე
უაღრესად დიდი შთაბეჭდილება
მოახდინა. იგი მაშინ არც თუ დი-
დი შეძლების პატრონი იყო და
არც ისე გულუხვი. ამ ფულის გა-
ცემით ბევრი რამ უნდა დაეკლო
თავისთავისთვის. ამავე დროს არც
თავგამოსაჩენი საქმე იყო, ვინაი-
დან ლადო მაჭავარიანი დიდი პო-
ეტი არ ყოფილა.

მე ვიცი სხვა შემთხვევაც, რო-

დესაც გალაკტიონი გაჭირვებულ
ამხანაგს დაეხმარა. ეს იყო ლავ-
რენტი ძიძიგური, პოეტი და პედა-
გოგი, გალაკტიონის ახლო მეგო-
ბარი, რომელიც იმ ხანებში ავად
იყო. მივიდა, ნახა და გამომშვი-
დობებისას სასთუმალქვეშ ამოუ-
ღო ასმანეთიანი. ეს თვითონ ძი-
ძიგურმა გადმოიტანა.

* * *

გალაკტიონის ერთ-ერთ მ ა
ბრწყინვალე ლირიკულმა ლექსმა
„წყალტუბოდან ქუთაისში მიმა-
ვალო ქარო“. თავისებური გამო-
ხმაურება ჰპოვა ჩვენს საზოგა-
დოებაში. ამ გამოხმაურების შე-
დეგია ერთი ლექსი, რომელსაც
ქვემოთ ვაქვეყნებთ. ეს ლექსი
ეკუთვნის ჩვენი მუსიკალური
ფრონტის დიდი მოღვაწეების
ცნობილ ბიოგრაფს და მემუა-
რისტს შალვა კაშმაძეს.

მასპროზი გალაკტიონის

ლიხის ქედს რომ გასცდები,
თმახუტუტა მთებია,
პოეტური გატაცებით
გალაკტიონს ელიან.
იმერეთში რომ გაივლი,
მოგაძახებს რიონი:
„გამარჯობა, არ გინახავს
ჩვენი გალაკტიონი?“
თუ თბილისში ჩამოხველი,
ბანს დაგაწევს სიონი, —
ლექსის კავკასიონია
ლექსის კავკასიონი.

გალაკტიონ ტაბიძის მიბაძვით
დაწერილი ეს ლექსი თავისი ხე-
ლით გადაწერა და ჩემს ბიბლიო-
თეკას მიუძღვნა თვით ავტორმა
— შალვა კაშმაძემ.

გალაკტიონ ტაბიძე დიდ პატივს სცემდა ჩვენს საამაყო პოეტს გიორგი ქუჩიშვილს. „ჩვენი გიორგი“, „ჩვენი გოგიელა“ ხშირად სიყვარულით იტყოდა მასზე, როდესაც ვინმე გ. ქუჩიშვილზე საუბარს ჩამოუგდებდა. თუმცა გალაკტიონს უყვარდა სხვა პოეტების გაკილევა, მაგრამ გიორგი ქუჩიშვილს ყოველთვის სიყვარულით ახსენებდა. გიორგი ქუჩიშვილიც, თავის მხრივ, სიყვარულითა და დიდი პატივისცემით ეპყრობოდა გალაკტიონს. მას ყოველთვის თავისიანად და მასლობლად სთვლიდა. ეს ჩანს ამ ლექსიდანაც, რომელსაც ახლა ვაქვეყნებ.

ეს ლექსი თვითონ გალაკტიონმა მომიტანა და ჩამაწერინა. იგი გ. ქუჩიშვილს კახეთიდან მიუწერია საქართველოს ლიტფონდის ფოტოატელიეს მაშინდელი გამგის დავით მხეიძისათვის. ლექსის

დედანი, ალბათ, ადრესატის ოჯახში ინახება. გალაკტიონს ნამეტურ მოსწონდა ლექსის ბოლოსტროფი და დბალ ხმაზე დაიმღერებდა კიდევ მას.

აი ეს ლექსიც

დათიკო მხეიძეს

ჩემო დათიკო, მიიღე
 უტყბესი ძმური საღამო.
 კახეთში გაჭრილ გივარგის
 ხვდებიან სუფრის ალაპით.
 ჭიქებს კია არა, ჯამებს ვცლით,
 მარნიდან მარანს ვაბიჯებთ...
 ვაჰ, რომ გულს და თვალს აკლია
 გალაკტიონი ტაბიძე!

ვერა, ვერ ვეტყვი „ალავერდს“
 ვერც ვასო ტოტოჩიასა,
 ენამახვილს და გონიერს,
 მაღზინეს გულის ღიასა.
 ახ, ნეტავ თქვენც აქ გამყოფათ.
 თავს ვხდიდეთ ქვევრებს ლხენითა
 და ვქექდეთ „მრავალყამიერს“
 ჭერში ქუდების ფრენითა.

ლაგოდეხი, 1943 წელი.

6 2/5

ფასი 40 ჯაჲ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76118